Hakikatler Kitabı

İmam Gazâlî

Gazâlî Kitaplığı

GELENEK

2017

Gelenek Yayıncılık
TASAVVUF KİTAPLIĞI

HAKİKATLER KİTABI
İmam Gazâlî

Yayına Hazırlık
Aktif Ajans

Mütercim
Osman Yolcuoğlu

ISBN
978-605-4810-79-6

Baskı
Eylül 2017

Yayıncı Sertifika No
35724

Baskı ve Mücellit:
Orient Basım Yayın Sanayi Tic. A.ş
İkitelli OSB Mah. Giyim Sanatkarları 5-A 6-A Blok No: 315 Kat 3
Başakşehir / İkitelli / İstanbul
(0212) 549 65 85 (Pbx)
0542 549 65 24
Matbaa Sertifika No: 35724

© Bu kitabın tüm hakları, yazarı ile anlaşmalı olarak yayınevine aittir.
İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

Adres:
© Gelenek Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Fevzi Çakmak Mh. 1110 Sk. No: 10/1 Esenler/İstanbul
Tel: 0212 562 01 71 - **Faks:** 0212 562 01 72
www.gelenek.com.tr

İMAM GAZÂLÎ

HAKİKATLER KİTABI

Farsça'dan Osmanlıca'ya çeviren:
VANLI MUSTAFA EFENDİ

Osmanlıca'dan Günümüz Türkçe'sine Çeviren:
OSMAN YOLCUOĞLU

İÇİNDEKİLER

UZLETE ÇEKİLMENİN EDEPLERİ 7
Uzletin Faydaları 8
Uzletin Afetleri 19
Uzletin Âdabı 33

TEVBE 35
Tevbenin Fazileti ve Sevabı 36
Tevbenin Hakikati 40
Tevbe Herkese, Her Vakit Gereklidir 41
Tevbenin Kabul Olması 47
Küçük ve Büyük Günahlar 50
Küçük Günahın Büyük Günaha Dönüşmesi 53
Doğru Tevbenin Şartları ve Alâmetleri 57
İşlenen Günaha Keffâret Olan Şeyler 64
Tevbenin İlâcı 67
Kimi Günahlara Tevbe Etmek, Doğru mu, Değil mi? 71

SABIR VE ŞÜKÜR 73
Sabrın Hakikati 75
İmanın Yarısı; Sabır, Sabrın Yarısı: Oruç 80
Sabra Her Zaman İhtiyaç Vardır 82
Sabrın İlacı 90

Şükrün Fazileti 92
Şükrün Hakikati 96
Nankörlük 104
Nimet 114
Dünya İşlerinde Hem Hayır Hem de Şer Vardır 115
Lezzet Veren Şeyler 117
Nimetin Kısımları ve Dereceleri 118
Halkın Şükürde Eksiklik Göstermesinin Sebepleri 127
Kul Belalara Şükretmelidir 130

HAVF VE RECA 135
Ümitli Olmanın Gerekliliği 135
Ümidin Hakikati 138
Recânın İlâcı 141
Havf'ın Fazileti ve Kısımları 152
Korkunun Hakikati 156
Korkunun Dereceleri 159
Korkunun Çeşitleri 161
Ömrün Kötü Sonuçlanması Korkusu 164
Sonun Kötü Olmasının Sebepleri 166
Korkunun Ele Geçirilmesi 168

UZLETE ÇEKİLMENİN EDEPLERİ

Ey aziz kişi! Bil ki, din bilginleri arasında şu fikir ayrılığı vardır. Bu mesele hakkında:

1- Halktan uzlet eyleyip bir köşeye çekilmek mi hayırlıdır?

2- Halkın arasına karışmak mı daha iyidir?

Süfyân-i Sevri'nin, İbrahim Edhem'in, Davûd-u Tâi'nin, Fudayl bin Iyâd'ın, İbrahim Havas'ın Yusuf bin Esbât'ın, Huzeyfe-i Meraşi'nin ve Bişr-i Hafi'nin büyüklerden ve sufilerden birçok kişinin mezhebine göre uzlete çekilmek halkın içine karışmaktan daha faziletlidir. Başka bir topluluğun mezhebi de şudur ki, asıl halka karışmak daha iyidir. Emirül Mü'minin Hazret-i Ömer şöyle demiştir: "Siz uzletten nasibinizi alın." İbn-i Sirin de der ki: "Uzlet tıpkı ibâdettir!" Bir kişi Dâvud-u Tâi'ye: "Bana nasihat eyle!" dedi. Dâvud da: "Dünyada oruç tut! Bu orucu ölüm gününe kadar açma! İnsanlardan, halkın arasında arslandan kaçtığın gibi kaç!" dedi. Hasan-ı Basri dedi ki: "Tevrat'ta şöyle denilmiştir: 'İnsanoğlu eğer kanaat edici olursa hiç kimseye muhtaç olmaz. Halktan da selâmet bulur.

Şehveti bırakırsa, kırtuluş bulur. Hasedden el çekerse mürüvvet ortaya çıkar, birkaç gün sabreylerse berhudar olur. Ebedi mutluluğa erer."

Ey aziz kişi! Sen bil ki, uzleti ihtiyar etmekteki ihtilaf, nikâhta olan ihtilaf gibidir. Ve nikâhtaki ihtilaf şudur: Nikâh yapmak mı en faziletlidir? Yoksa nikâh yapmamak mı? Bu ihtilafın hakikati, uzletin faydaları ve zararları açıklanıncaya kadar beyan edilemez.

Uzletin Faydaları

Ey aziz kişi! Sen bil ki, uzlette 6 fayda vardır. Şunlardır:

Birinci Fayda: Zikir ve fikir için feragat yolunda olmaktır. İbâdetlerin yücesi Allahu Teâlâ'nın acayip yaratıklarını, yerin ve göğün melikliğini, yâni padişahlığını düşünmek ve Allahu Teâlâ'nın gizli sırlarını anlamaktır.

Dünya ve ahirette, belki de bütün hallerin en yücesi, insanın kendi benliğini tamamen Allahu Teâlâ'nm zikrine vermesidir. Ta ki, Allahu Teâlâ'dan başka her şeyden habersiz kalmalı. Onda, Allahu Teâlâ'dan gayri hiçbir şey mevcut olmamalıdır. Bu dereceye ermek de uzletle meydana gelir. Başka bir şeyle hâsıl olmaz. Çünkü Allahu Teâlâ'dan başka her şey, kişiyi Hak Teâlâ'dan alıkor. Allah'ı düşünmekten uzaklaştırır. Ancak halk arasında bulunup da Hak ile olup insanları yokmuş sayan kişiler onlardan ayrıdır. Bunlar da peygamberlerdir. Buna örnek, Resûl-i Ekrem'dir ki, peygamberliğinin ilk günlerinde uzlet köşesini seçmiş ve Hirâ Dağı'ndaki mağaraya çekilmiştir. Halktan

da ilgisini kesmiştir. Bu hal peygamberlik nuru kuvvet buluncaya kadar sürmüştü. En son o dereceye erişmişti ki, vücudu halkla, fakat kalbi Hak ile oldu.

Nitekim Rasûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Eğer bir kişiyi dost tutsaydım Ebû Bekir'i dost tutardım. Çünkü sizin arkadaşınız Allah'ın dostudur."* Ama Allah'ın dostluğu, Hazret-i Resûl'de başkasının dostluğuna yer bırakmamıştı. Halk öyle sanırdı ki, herkes, Resûl aleyhisselâm ile dosttur. Evliya olanların da bu dereceye erişmesi acâip, şaşıp kalınacak bir hal değildir. Sehl-i Tüsteri der ki: "Otuz yıldır ki Hak ile konuşurum. Halk ise öyle sanır ki, ben kendileriyle konuşmaktayım. Bu dereceye varış güç değildir. Çünkü kimi kişilerde yaratıcının aşkı öyle belirir ki, halkın içinde yaşar da kimseyi işitmez, kimseyi görmez olurlar. O kadar aşka dalmışlardır. Lâkin bir kişi Hak ile birlikte olma derecesine varışından dolayı gurur duymamalıdır. Çünkü, bu gibi kimseler, halkın içinde de olsa, dışında da olsa sadece bu gururlarından dolayı yücelik derecesinden düşerler. Bir kişi uzlete çekilenlerden bir din büyüğüne sordu: "Yalnızlığa acaba nasıl sabır gösterirsin?" O kişi de: "Ben yalnız değilim ki! Çünkü Hak ile yoldaşlığım var, Hak'la gizli konuşmak dilesem namaz kılarım. Eğer Hakk'ın benimle gizli konuşacağını bilirsem, Kur'an'ını okurum." Yine bir kişiye sordular: "Bu kavm halvete ve uzlete çekilmekten ne fayda bulunur?" O kişi "Allahu Teâlâ'yı kendilerine enis (dost) bulurlar!" dedi.

Mâlik bin Dinâr dedi ki: "Eğer bir kişi, duâda, Allahu Teâlâ ile konuşmayı halk ile söyleşmekten daha çok sevmezse onun bilgisi azdır, gönlü kör ve ömrü

ziyana uğramıştır." Hakim kişilerden biri dedi ki: "Bir kimse, bir kimseyi görmek ve onunla arkadaşlık eylemek dilese bu, o kişinin eksikliğindendir. Çünkü onun gönlü gerekli şeyden boşalmıştır. Dışarıdan medet ummaktadır." Yine denilmiştir ki: "Bir kimsenin halka olan ünsiyeti, onun müflisler bölüğünden olmasındandır." Ey aziz kişi! Sen bil ki, bir kişinin Allahu Teâlâ'nın zikrini ve ünsünü öğrenmeğe kudreti varsa yahut Allahu Teâlâ'nın celâl ve cemâlinin marifetini anlamaya gücü yetiyorsa bu ibâdet, halkla ilgili olan ibâdetlerin en yücesidir. Çünkü bütün ibâdetlerin sonu şudur ki, bir kişi öteki dünyaya gittiği zaman daima Allahu Teâlâ'nın sevgisi kendisine galip gelsin. Allah'a yakınlık, Allah'ı zikir ile tamamlanır. Sevgi de, marifetin meyvesidir. Ve Allahu Teâlâ'yı bilmek düşüncenin semeresidir. Bütün bunlar ise halvet ve uzlet ile bütün yaratılanlara nasip olur.

İkinci Fayda: O da şudur ki, uzlet sebebiyle çok günahlardan kurtulunur. Dört günah vardır ki, halkın içine karışmakla o günahlardan kurtulmak mümkün değildir.

Birinci Günah; gıybet etmek veya gıybet dinlemektir ki, her ikisi de dini helâk eder.

İkinci günah; emr-i mâruf ve nehy-i münker yapmayıp susulursa, susan kişi fâsık ve âsi olur. Eğer söylerse halktan çok vahşilik hasıl olur.

Üçüncü günah; riya ve nifâktır ki, ikisi de halkın arasına karışmaktan ileri gelir. Eğer halka yaltaklanmazsa halk onu incitir. Eğer yaltaklanırsa riyaya düşer. Çünkü yaltaklanmayı (müdârâyı), riya ve

müdâheneden (dalkavukluktan) ayırmak çok güçtür. Eğer bir kimse, birbirine düşman olmuş iki kimseyle görüşürse ve onların ikisine de uygunluk gösterirse ikiyüzlü olur. Eğer uygunluk yüzü göstermezse, o kimselerin düşmanlıklarından kurtulamaz. Bunun en aşağı derecesi şudur ki, hangisini görse: "Sizi görmeyi çok istiyordum." der. Bu söz, aksine çok yalan bir sözdür. Eğer bu gibi sözleri söylemezsen halk senden soğur, çekingenlik duyar. Eğer o sözleri söylersen nifâk işlemiş, yalan söylemiş olursun. Nifâkm da en aşağı katı şudur ki, bir kimseye: "Halin nedir?" dersin! "Ev halkının hali nedir?" diye sorarsın. Ama gönlün onların halini düşünmez bile. İşte bu cins sözler nifâktır.

İbni Mes'ud der ki: "Kimi kişiler vardır ki, bir iş için dışarı çıkar. Bir kimsenin yanma uğrar. Bir ihtiyaç sebebiyle o kişiye o kadar duâda, medih ve senâda bulunur ki, o iş için dinini terkeder, döner, evine gelir. Haceti olmuş, ihtiyacını gidermiştir. Ama Allah'ım kızdırmış, hışma götürmüştür." Seriyyüs's Sekati der ki: "Bir gün kardeşim yanıma gelse sakalımı elimle düzeltmeğe başlarım. Çünkü elimi öperse, adımı münafık yazdırmaktan korkarım." Fudayl yalnız başına oturmuş duruyordu. Yanma bir ziyâretçi geldi. Fudayl ona: "Neye geldin?" diye sordu. O kişi de: "Seninle konuşmak ve yüzünü görerek şad olmak için geldim!" dedi. Fudayl: "Ey filân kişi! Bu sözler vallahi dostluktan çok mürailiğe yakın sözlerdir. Bana gelmen: Bana adamlık satmak, yalanlar uydurmak içindir. Birbirimize karşılıklı yalanlar kıvıralım diye geldin. Ya sen buradan dön git. Ya da ben buradan kalkayım, gideyim!" dedi. Emr-i mâruf ve nehy-i

münker öyle önemli bir emirdir ki, eğer susulursa susan kişi fâsık ve âsi olur. Eğer söylerse halktan çok vahşilik hasıl olur. Bir kimse, bu gibi sözlerden kendini koruyabilirse halkın arasına karışsa da ziyanı yoktur. Eskiler, birbirini ziyâret ederlerdi. Fakat ziyârette bulunurlarken birbirine dünya halinden sormazlardı. Ancak din ve iman bahislerini konuşur, onların hallerinden sorarlardı. Hâtem-i Esam, Hâmid Leffafa: "Halin nicedir?" diye sordu. Hâmid de: "Sağ ve selâmetim!" dedi. Hâtem de: "Selâmet sırat köprüsünü geçerken gerekir, sağlıksa cennete girince lâzım olur!" dedi. İsa aleyhisselâm'a "Nicesin?" diye sordular. O da: "Bana faydalı olan nesne elimde değildir. Bana ziyan verecek şeyi de kendimden uzaklaştırmak elimden gelmiyor. Ben işe rehnedilmişim. İş yapmak ise benim elimde değil, başkasının elinde. Şu halde, benden daha fakir, benden daha muhtaç ve yoksul hiç kimse yoktur!" dedi. Rebi bin Haysem'e "Halin nedir?" diye sorulunca şu cevabı verirdi: "Zayıf ve günahkârım!"

Ulu kişiler de şöyle demişlerdir: "Kimi kişiler görmüşüzdür ki, birbirleriyle buluşunca, hiçbir zaman hallerini sormazlardı. Ama birbirlerinden bir ricada bulunsalar bütün mal ve mülklerini verirlerdi. Bu zamanın halkı ise birbirini ziyâret ederler, evlerinde olan tavuğun bile hatırını sorarlar da birisi ötekinden bir akçe dilese onu vermezler. Hattâ ters yüz göstermekten geri kalmazlar. Bu da nifâktan başka bir şey değildir. Şu hale göre halk bu sıfatta olursa, onlara karışan bir kimse de nifakta ve yalanda onlara ortak olur. Eğer muhalefet eylerse onu

düşman bilirler. Ve onu kendilerine ağrılar veren bir can, bir yük sayarlar, "Ağır adam, can sıkıcı adam" diye ad takarlar. O kişinin ardından söz söylemekle meşgul olurlar. Onların dini de bundan ötürü kaybolur."

Dördüncü günah şudur ki; halkın içine karışmak sebebiyle olur. Meselâ, bir kişi ile olursan onun sıfatı ve tabiatı sana geçer, o sıfatın sana geçmiş olmasından senin haberin olmaz. Senin huyunun, ahlâkının, o kişinin sıfat ve ahlâkı ile çalınmış olduğunun, böylece değiştiğinin farkına bile varmazsın.

İşte ondan sana geçen huylar, vasıflar birçok günahlara tohum teşkil eder. Eğer kişinin oturup kalkması gaflet ehli ile olursa, diyelim ki, onların dünyaya olan hırsını görse, o kişinin de kendisinde tıpkı onlar gibi dünya hırsı artar. Eğer o kişi fısk ehli ise, ondan fısk ve fücur görse, o kişiye de fâsık- lık bulaşır. Bir kimse konuştuğu kimselerin günah işlediğini görse onun da gönlü günahkârlığı inkâr etmez olur. İşte bunlardan ötürü bir âlimi ipek elbiseler içinde görseler bütün halkın gönlü onunla uğraşır. Zaman olur ki, onun ardından söz edip dururlar. Ona gıybette bulunurlar. Hiç kimsenin gönlünde onu övmek duygusu belirmez. Oysa, arkadan söz söylemek, ipek elbise giymekten daha kötüdür. Belki zina etmekten de beterdir. Ama halkın arasında gıybet etmeğe gönüller alışkın olduğu için o da gönüllerde küçük görülür. Hattâ gaflette olanlarla, değil, söyleşip konuşmak, hallerini işitmek de zarar verir. Oysa Ashâb-ı Kirâm'ın ve din ileri gelenlerinin adını işilmek, hal ve hareketlerini öğrenmek faydalı olur. Onların anıldığı yere

rahmet yağar. Nitekim bir hadis-i şerîf şöyle buyurur: "Salih kişiler anıldığı vakit rahmetler iner."

Rahmet yağışının sebebi, o salih kişilerin halini anmakla gönülde hayrın rağbeti doğar. Eğer bir kimse, ulu kişilerin halini işilirse dünyaya rağbeti azalır. Nitekim gaflet ehli anıldıkça lanet yağar. Çünkü, lanetin sebebi gaflettir, dünyaya rağbet etmektir. Dünyanın ehlini anış ise gaflete ve dünyaya rağbete sebeb olur. Dünya ehli ile buluşup onlarla sohbet etmek büyük bir kötülüktür. Bundan ötürüdür ki, Rasûlullah Efendimiz şöyle buyurmuşlur: *"Kötü yoldaşın benzeri demircinin körüğü gibidir. Senin derini yakmasa bile dumanı, kokusu sana tesir eder."*

Efendimiz iyi bir kişi için de şöyle buyurmuşlur:

"İyi bir arkadaş ise güzel kokular satan attar gibidir. Sana misk vermese bile kokusu seni faydalandırır."

Ey Salih kişi! Sen bil ki, yalnızlık, kötü yoldaştan daha hayırlıdır. İyi yoldaş da yalnız başına oturmaktan daha hayırlıdır. Nitekim Resûl (aleyhisselâm) şöyle buyurmuştur: *"Eğer bir kimse ile oturmak sende dünya rağbetini kesiyorsa ve seni Allahu Teâlâ'ya davet eyliyorsa, o kişi ile oturmak büyük bir ganimettir. Ona koş. Ama bunun aksi olursa o kişiden uzaklaş."*

Hele dünyaya haris olan, işi sözüne uymayan âlim kişiye gönlünü kaptırma. Çünkü o türlü âlim, bir katil, bir öldürücü kişidir. Müslümanlık saygısını bütün bütün gönülden giderir. Onun o halini gören bir kişi kendi kendine şöyle der: Eğer Müslümanlığın -hâşâ- aslı olsaydı bu kişi Müslümanlığa rağbet duyardı.

Nitekim bir kimse bir tabak badem helvasını önüne koyup büyük bir hırsla yese ve:

"Ey müslümanlar, bu helvadan uzaklaşm, bunda zehir var!" dese hiçbir kişi: "Bu kimsenin sözü doğrudur!" demez.

Çünkü o helvayı yemeğe cesaret göstermesi, o helvada zehir olmadığına ve onun bu sözünün yalan olduğuna bir delildir.

Bundan ötürü iyi sözleri dinlemeli ve kötü hareketlere uyulmamalıdır. Rasûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Bir mecliste oturup hikmet dolu sözleri dinlemişken, işittiklerinin en kötüsü ile iş işleyenler şu kimseye benzer ki, çobana gider: 'Bana bir koyun ver!' der. Çoban da ona: 'Beğendiğini al!' demesine karşı o kimse gidip sürünün köpeğini seçer."*

Yine çok kişiler vardır ki, haram yemeğe ve günah işlemeğe cesaret gösteremez. Ama bir din bilginin harama ve günah işlemeğe cür'etini görür veya işitirse kendisi de ona cesaretini artırır. Bu sebepledir ki, âlimin ayıbını (hatasını) anlatmak da iki yönden haramdır: Biri gıybet olur. İkincisi de halk günaha sokulmuş olur. Çünkü halk o âdeti tutup o âlime uyar. Allah'ın lanet ettiği şeytan da o gibi kişilerin yardımına koşar. O kişilere:

"Siz filân âlimden daha ibadet edici, daha perhizkâr ve daha muttaki değilsiniz ya!" Der.

O halde câhil olanlara düşen şudur ki, eğer bir âlimde böyle bir şey görseler şu iki şeyi düşünmelidir.

1- Eğer âlim günah işledi ise din bilgisi onun günahına keffaret olur! demesi gerekir. Çünkü ilim

yücedir. Şefaati de büyüktür. Câhilin ilmi yoktur. Amel de işlemezse neye güvenir?

2- Alimin haram malı yememenin câiz olduğunu bilmesi, câhilin şarap içip zina eylemenin câiz olmadığını bilmesi gibidir. Ve câhilin şarap içmesi bir kimsenin o kişiyi görüp şarap içmeğe cesaret göstermesine hüccet ve örnek olamaz. Alimin de haram yemesi bunun gibidir. Çok kez haram yemeğe cüret eden kimseler o kişilerdir ki âlim admdadırlar, ama ilmin hakikatinden gafildirler. Ya da bunlar öyle kişilerdir ki, işledikleri şeyin özrünü ve tevilini, yâni söze başka türlü bir mânâ vermeyi bilirler. Halkın ümmi, avam, câhil kısmı bunu anlamazlar. Bundan ötürüdür ki, bu türlü kişilerin azıp helâk olmamaları için dikkatlerinin buna göre olması gerekir.

Musa ile Hızır'ın meselindeki Hızır'ın gemi delip Musa'nın inkâr eylemesi bu hikmettendir.

Sen bilmelisin ki, bu zamanda halkın çoğunun dostluğundan, konuşmalarından ziyan gelir. Bunlarda pek çok zararlar vardır. İşte bundan ötürüdür ki, devamlı bir şekilde uzlete çekilmek, halkın çoğunluğundan ilgi kesmek öncelik taşır.

Bu gibi kişiler bu incelikleri düşünmeli, yırtıcı hayvanlardan kaçar gibi toplumdan uzaklaşmalıdır. Dünya insana ahireti unutturur. Toplum ise dünyaya hırs ve hevesi artırır.

Uzletin Üçüncü Faydası: Hiçbir kent hiçbir kasaba düşmanlıktan ve fitneden uzak kalmış değildir. Ama bir kişi uzlete çekilirse onun faydasını elde eder, fitneden kurtulur.

Abdullah bin Amr ibni Âs der ki: Resûl (aleyhisselâm) parmaklarını birbirine karıştırıp şöyle buyurdu: *"Halk birbirine şöyle girmiş olduğu vakit evine git, otur. Dilini tut. Kendi işinle vakit geçir. Bildiğini yap. Bilmediğini yapma. Elini, halkın işlerinden çek."*

Rasûl (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurmuştur: *"Bir zaman gelecek ki, bir kimsenin dini dürüst olmayacaktır. Ancak köyden köye kaçıp bir dağ başına varan ve tilki gibi bir delikten bir deliğe giren kişi kendisini halktan koruyabilir."* Ashab-ı Kirâm o zaman: "Ya Rasûlullah! Öyle bir çağ ne zaman gelecek?" diye sordular. Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle cevap verdi. *"Şu çağdaki dirlik, geçim günahsız ele girmezse!.. İşte o vakitlerde bekâr kalıp evlenmemek helâldir."* Ashab-i Kirâm yine: "Nasıl garip olalım ya Rasûlullah? Siz bize her zaman evlenin!" diye buyurmuştunuz!" dediler. Rasûlullah Efendimiz de şöyle buyurdu: *"O çağ gelince bir kimsenin helâli annesinin veya babasının elinde olur. Eğer anası, babası ölmüşlerse karısının ve çocuğunun elinde olur. Eğer karısı ve çocukları yoksa akrabası onu darlıkta ve fakirlikte ayıplarlar. Ona kızarlar. Onun elinden gelmeyecek şeyleri ondan isterler. O da kendisini helâk edecek işlere atar."*

Uzletin Dördüncü Faydası: Halkın şerrinden kurtulup rahata ermektir. Çünkü, halkın arasına karışmış olan kimse, insanların arkadan söylemesinden ve kötü kuşkularından kurtulamaz. Zira insanlar aklı ermeyen bir kişiyi karşılarında görseler ona dil uzatırlar, ihanette bulunurlar. Eğer o, herkesin hakkını edâ etmek dilerse, tâziyet eylese veya ziyafette

bulunsa bütün ömrü bu işlerle geçerken kendi işi ile uğraşamaz olur. Ama eğer kimisinin hakkını edâ etse, kimisinin etmese öbürü ona kızar, düşman olur, onu incitir. İşte bu zamanda o kişi uzleti seçerse bu külfetlerin hepsinden kurtulmuş olur. Herkes de bundan hoşnut olur. Vaktiyle bir âbid kişi vardı ki, daima mezarlara gider, kabir başlarında gezinir ve elinden Kur'ân'ı eksik etmezdi. Yalnız başına oturup dururdu. Kendisine: "Niçin böyle vakit geçiri- yorsun?" dediler. O da: "Ben, yalnızlıktan başka selâmet köşesi, mezarlık gibi bir vaiz ve kitap gibi bir dost görmedim!" dedi. Sabit Bennani evliya zümresindendi. Hasan-ı Basrî'ye bir mektup yazdı, dedi ki: İşittim ki hacca gidiyormuşsun. Sana arkadaş olmak isterdim, ben de seninle birlikte gideyim. Hasan-ı Basrî de ona şu cevabı verdi: Bu fikirden vazgeç! Tâ ki, Allahu Teâlâ'nın gizlediği kusurlarla dirlik eyleyip geçinelim. Belki bir arada olursak birbirimizde kusurlar görürüz. İkimiz de düşman kesiliriz.

Bu da uzletin faydalarından birisi olur. Gizli sırlar ancak arkadaşlıkta açılır. Ve akla gelmeyen şeyler o zaman ortaya çıkar.

Uzletin Beşinci Faydası: Halkın tamahının senden ve senin tamahının halktan kesilmesidir. Bu iki tamahtan çok günahlar, çok zahmetler, ortaya çıkar. Meselâ, ne zaman bir kişi bir dünya ehli görse, o kişiden bir hırs doğar. Tamah da hırsa tâbi olur. Bundan ötürüdür ki Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Sen onlara (kâfirlere) verdiğimiz dünya hayatının süsüne göz dikme"* (Tâhâ: 131)

Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem) de şöyle buyurmuştur: *"Sizden aşağıda olanlara bakın, sizden yukarıda olanlara bakmayın. Aksi takdirde Allahu Teâlâ'nın nimeti, sizin gözünüzde hakir görünür."* Bir kimse zenginlerin nimetini görse, onu ele geçirmeye çalışsa yine de elde edemez. Hattâ âhiretini de ziyana uğratır. Elde etmek için de istemez ve çalışmazsa kendi nefsine iyilik edip sabır göstermesi gerekir. Ama bu da zordur.

Uzletin Altıncı Faydası: Ahmakların, hasetçilerin, kıskançların ve insanı tiksindiren diğer kimselerin görülmesinden kurtuluş sağlar: Ameş'e "Gözün niçin kör oldu?" diye sordular. O da şu cevabı verdi. "Nekeslere bakmaktan!" İmâm-ı Şafii şöyle buyurmuştur: "Hiçbir sert kimseyle oturmadım ki, bedenimin ona yakın gelen kısmı öbür tarafımdan daha sertleşmiş olmasın." Uzlette bu fayda her ne kadar dünyevi ise de dinî faydası da vardır. Ve şudur: Bir kişinin şeklinin ve biçiminin güzel olması görülse onu ya dil ile ya da gönülle gıybet etmeğe başlarlar. Ama o kişi uzlette olursa bütün bu âfetlerden, zararlardan selâmete varmış olur. İşte uzletin faydaları bunlardır ki hepsi açıklandı.

Uzletin Afetleri

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, dinin ve dünyanın kimi faydaları vardır ki, başka kişiler arasına karışmayınca, onlarla kaynaşmayınca bu faydalar elde edilemez. İşte bu gibi faydaların ortadan kalkması uzletin zarar ve âfetleridir.

Uzletin zarar ve âfeti de altı türlüdür.

Uzletin Birinci Âfeti: İlimden geri kalmaktır. Bu da ilim öğrenmeğe ve ilim öğretmeğe zarar verir. Sen bil ki, kendisine ilim farz olan kişi onu öğrenmeden uzlete çekilirse ona bu uzlet işi haramdır. Ancak, kendisine farz olan ilmi öğrenmiş ise, başka ilimleri öğrenemiyorsa anlamaya da gücü yoksa böyle bir kişi uzlete çekilmeyi diliyorsa, bu uzlet o kimseye yalnız ibâdet için câizdir. Ama bütün şeriat bilgilerini öğrenmeye gücü yetişirken, onları öğrenmeden uzlete çekilirse onun uzleti büyük zararlar verir. Bir kimse ilim öğrenmezden önce uzleti seçerse vaktinin birçok kısmını uyku ile avarelikle ve darmadağın düşünceler içinde geçirir. Ve o zamanları boş yere kaybetmiş olur. Şayet, bütün gün ibâdetle meşgul olsa da, eğer ilmi sağlamlaş- mamış olsa, o zaman ibâdette şeytanın gururundan, fikrinden ve inanışından güç ve yanlış fikirlerden uzak kalamaz. Gönlüne Allahu Teâlâ hakkında türlü düşünceler gelir. Bunlar kimi zaman olur ki, küfür halini alır. Kimi zaman olur ki, bid'at şeklindedir. Ama kendisi, bunların küfür ve bid'at olduğunu bilmez.

Sözün kısası uzlet, din bilginlerine uygun bir kenara çekiliştir. Halk topluluğuna uygun ve münâsip değildir. Çünkü halktan olan bir kişi hasta olsa hekimden kaçması câiz değildir. Kendi kendine de hekimlik yapması, helâkine sebep olur. İlim öğrenmek, bu gibi kimseler için büyük bir mertebedir.

Hazret-i İsa der ki: Bir kimse ilim öğrenmiş olsa, o

bilgi ile amel etse ve onu başkalarına da öğretse onu göklerdeki melekler ulu sayarlar.

İlim öğretmek, uzlette olamaz. Öğrenmek, uzletten önce gelir. Bunlar öyle şartlardır ki, öğretenin niyeti ve öğrenenin niyeti ilim olmalıdır. Mevki ve mal isteği olmamalıdır. Öyle bir ilim öğretmeli ki, dine faydalı olmalıdır. Sonra en önemli bilgiler önce öğrenilmelidir. Eğer temizliğin öğretilmesine veya öğrenilmesine başlanmışsa elbise ve bedenin pak kılınması kolay iştir. Ama taharetten maksat, özü günahlardan temizlemektir. Ki bu da gözün, kulağın, dilin ve öteki azaların tahareti, temizliğidir. Bunlar kesin anlatılmalı ve "Bunlarla amel eyle" denilmelidir.

Eğer bir kişi bunlarla amel eylemeden başka bilgiler dilerse onun arzusu, mevki ve makam elde etmektir. Din için ilim değildir.

Bu taharetten el çeken kişiye şöyle demeli: Bu taharetten maksat başka bir taharettir. Bildiğimizin ötesinde bir taharettir. O da dünya sevgisinden, Allahu Teâlâ'ya olan muhabbetten başka bir türlü muhabbetten uzaklaşmayı ve temizlenmeyi gerektiren bir gönül taharetidir.

"La ilahe İllallah - Allah'tan başka ilâh yoktur!" sözünün hakikati budur ki, o kişinin Allahu Teâlâ'dan başka hiçbir mabudu yoktur. Kendi hevâsı ve nefsinin istekleri içinde olan kimse, kendi özünü ilâh tutmuş olur. O zaman da "La ilahe illallah"m hakikatinden mahrum olur, hevâ ve hevesinden uzaklaşmak mümkün olmaz.

Kitabımızın Mühlikât ve Münciyat rükunlarmda

zikredilenleri okumayan bir kimse hevâ ve heveslerinden nasıl kesileceğini bilemez. Bu iş bütün insanlara farz-ı ayndır.

Eğer bir öğrenci, bu ilimleri öğrenmeden önce hayz ilmi, boşanma, haraç, fetva ve husûmet ilimlerini öğrenmek istese, yahut mezhepler ayrılığı veya kelâm ilmi, cedel, münazara ilimlerini dilese mu'tezile ve Kerramiyyin taifesinin kavillerini öğrenmiş, bilmiş olsa onun emeli, sen bil ki, mevki ve makam sahibi olmaktır. Yoksa dini dilemek değildir.

Ey aziz kişi! Sen bil ki, bu gibi kişilerden ırak olmalısın. Çünkü o gibi kişilerin şerri büyüktür. Çünkü şeytan onu helâk yoluna çağırır. O ise şeytanla ve kendi kendisinin düşmanı olan nefsiyle bahse girmez. Ebü Hanıfe, İmam Şafii ve Mu'tezile topluluklarıyla bahse kalkışır. Düşmanlık kurar. Bu da şunu gösteriyor ki, şeytan kendi elinden tutmuş ve kendisine boyun eğdirmiştir. Onunla eğlenmektedir. Haset, gurur, riya, dünya sevgisi, kendini beğenme, mal ve mevki düşkünlüğü, bütün bunların hepsi kendisinin helâki- nin sebebidir. Eğer öğrenci olan kişi, bunlardan gönlünü temizlemezse ve fetvalarla alâkalı nikâh, talâk, selem ve icâre gibi işlere kendisini verip uğraşmazsa, hangisinin sahih olduğunu öğrenmeye girişmezse doğru değildir. Bunlarda hata ederse kazanacağı iki sevap yerine bir sevap kazanmış olur. Nitekim Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Bir kimse içtihadında doğruyu ortaya koyarsa ona iki sevap vardır. Eğer hata ederse sevabı bir olur."*

İster Şafii mezhebinden olsun, ister Ebû Hanife'nin mezhebinde olsun zikrolunan sevaplardan başka sevaba ihtimal yoktur. Eğer bu kötü sıfatları kendi benliğinden temizlemezse onun dinin helâkine sebep olması ihtimali vardır. Zaman o hale gelmiştir ki, bir büyük şehirde bile bu türlü amele rağbet edenler iki kişiden daha fazla değildir. O halde müderrise, ders verenlere de uzlet eylemek daha önce gelir. Çünkü bir kimse ilmi, maksadı dünya olan bir kişiye öğretse o kişi, yol kesmeye niyetlenen kişiye kılıç satan kimseye benzer.

Bu ilim sayesinde bir gün Allah'a döner, denirse bu doğru değildir. Çünkü böyle bir şey, yol kesicinin bir gün tevbe edip Allah için cihada yöneleceğini ummaya benzer.

Eğer, 'Kılıç onu Allah'a davet etmez, ama ilim Allah'a davet eder" denirse bu da yanlıştır. Çünkü fetva ilimleri, husumet ve muâmelât ilimleri, kelâm ilmi, nahiv ve lügat ilmi gibi ilimlerin hiçbiri Allah'a davet etmez. Bunların hiçbirisi azap ile korkutup ahiret yönüne rağbeti artırmaz. Belki bunlardan her biri gönlünde haset ve nifâk, tefâhür, kibir ve taassup, inat tohumlarını fışkırtır. İşitilen şey gözde görülen gibi değildir. O kişilere dikkat ediniz ki, bu ilimlerle uğraşmışlardır, ama sonları ne olmuştur! Nasıl yaşamış, nasıl ölmüşlerdir?

İnsanları ahirete dâvet eden ilim, hadis ve tefsir ilimleridir. Bu kitabımızdaki Mühlikât ve Münciyat'ta açıklanan ilimler de onlardandır. Şüphesiz, böyle faydalı olan ilimlerin halka öğretilmesi gereklidir. Tâ ki,

herkese tesirli olsun. Bu ilimler, ancak gönlü katı olan kişilere tesirli olmaz.

Eğer bir kişi bu söylenen şartlarla ilim öğrenmek dilerse, onun uzlete çekilmesi büyük günahlardan daha büyük günah olur.

Eğer bir kimse hadis ilmini, tefsir ilmini öğrenmek istiyor, fakat gönlünde mevki ve makam sahibi olma arzusu taht kurmuş bulunuyorsa bu gibi kimselerin ilim öğretmekten çekinmesi gerekir. Gerçi o kişinin ilim öğrenmesinden ve öğretmesinden başkalarına büyük fayda ve sevaplar doğar, ama kendisi helâk olur. O, başkalarına kendisim feda etmiş hale gelir. Bunun içindir ki, Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Allahu Teâlâ, İslam'a öyle kimselerle yardım etti ki, onların İslâm dininden hiç nasibi olmamıştır."*

Yâni, şunu buyurmak istemiştir: Din âlimlerimiz, mum gibi kendini yakarak ışığı ile halkı aydınlatır.

Evet, böyle bir kişinin benzeri şu mumdur ki, onunla ev aydınlanır, fakat mumun kendisi, erir, yok olur. Bundan ötürüdür ki din büyüklerinden Bişr-i Hafi hadise ait bir sandık kitap bilgilerini şeyhlerden dinleyip ezberlemişti. Fakat o kitapları toprağın içine gömdü. Hiçbir hadis rivayet etmedi ve şöyle dedi: Kendimde hadis rivayet eylemeğe meyil görürdüm, ama hadis rivayet etmezdim. Eğer kendi gönlümde sükût arzusu görseydim hadis rivayet ederdim.

Ulu kişiler şöyle demişlerdir.

– Haddesenâ (hadis bize bildirdi ki) sözleri riyasete meyil duymaktan bir kapıdır. Eğer bir kimse:

"Haddesenâ" derse, sanki: Beni baş köşeye oturtun! Der gibidir.

Mü'minlerin Emiri Hazret-i Ali bir kişinin yanından geçti. Adam, bir kürsüye çıkmış vaaz ediyordu. Ali şöyle dedi: Bu kişi, beni bilin, beni tanıyın, diyor! dedi.

Yine bir kişi, Emiril Mü'minin Hazret-i Ömer'e icazet dilemeğe gelmişti. Sabah namazından sonra halka öğütlerde bulunmak istedi. Hazret-i Ömer, ona, izin vermedi. O kişi de: "Ya Ömer! Halka nasihat vermekten beni yasaklıyor musun?" diye sordu.

O da:

"Evet!" dedi. "Korkuyorum ki, kendine o kadar kibir ve gurur verirsin ki, belki ta yıldızlara kadar çıkmak istersin!"

Rabia-i Adeviyye Hatun -ki en ulu İslam kadın evliyâsıydı- Süfyan-i Sevri'ye dedi ki: Eğer, dünyayı sevmeseydin iyi adamsın!

Süfyan-ı Sevri: Şu sözün mânâsı nedir? diye sordu.

O da: Çünkü hadis nakletmeği seviyorsun! diye cevap verdi.

Ebû Süleyman-ı Hatayi der ki: Şu kişiler ki, sizinle sohbet eyleyip ilim öğrenmek dilerler, bu devirde siz onlardan sakının. Onlarda ne mal vardır, ne cemal (güzellik) görünür. Size dost görünür, içlerinden ise size düşman kesilirler. Yüze güler, arkadan sizi kötülerler. Hepsi nifâk ehli, gammaz, hilekârdırlar. Onların maksadı muratlarına ermek için sizi merdiven yapmaktır. Kendilerinin size gelip gitmelerini minnet bilirler. Irzınızı, namusunuzu ve malınızı onların

yolunda dağıtıp harcamanızı isterler. Sizin yanınıza geldiklerinden ötürü kendilerinin bütün ihtiyaçlarına, akraba ve ilgili oldukları kişilerin işlerine koşmanızı isterler. Kendi düşmanlarına da sizin düşman olmanız, baş dilekleridir. Eğer bu zikrolunanların birisinde onlara muhalefet ederseniz sizin ve ilminizin hakkında neler dediklerini görür, işitirsiniz. Düşmanlıklarını açığa vururlar.

Gerçek olan budur. Bu zamanda hiçbir öğrenci fakir hoca istemiyor. Hiçbir hoca da az ve öz öğrenciye kanaat etmiyor. Öğrenci hocasına gitmek için ücret ister. Hocasının da bunu yapmaya ne kudreti vardır, ne de öğrencinin kendisini terketmesine razı olur. Çünkü, hoca talebesiz kalınca, okutacak öğrenci bulamazsa halkın gözüne muhteşem görünmez. Kendisi onların isteklerini karşılamaya güç yetiremeyince zâlimlere hizmet eyleyip onlara yaltaklanmaktan uzak kalamaz. Kendi müslümanlığmı bunlardan ötürü zayi eyler ve bunlardan hiçbir fayda bulmaz.

Böylece bir kimsenin ilim öğretmeğe gücü yetse bile bu âfetlerden biri olursa ilim öğretmek için halkın içine girmektense bir köşeye çekilip uzlet etmek daha üstündür. Bu zamanda umumi kişilere düşen şart şudur ki, herhangi bir âlimi, bir din bilginini ders verir görseler, "Bu meclisi mal ve makam için yapıyor!" diye kuşkulanmamalı, belki de: "Allah için bunu yapıyor!" diye inanmalı. Bir kişinin üzerine farz olan da budur. Ve inancı da böyle olmalıdır. Ama o kişinin içi kötülükle dolu ise böyle bir inanç orada yer bulamaz. Zira bir kişi bu şüpheye düşerse onun üzerinde o sıfat vardır, demektir. Bundan ötürü biz bu sözleri

uzun uzun söyledik ki, din âlimleri kendileri ile ilgili olan bu şartları bilsinler ve halkın bu kötü hallerini bahane edip din bilginlerinin saygı ve sevgisinde kusur etmesinler. Çünkü o kötü şüpheler sebebiyle ölür, giderler.

İkinci Âfet: Uzlet sebebiyle halktan menfaat bulmaktan veya halka menfaat sağlamaktan uzak kalınır. Menfaat bulmak kazanç elde etmektir ki, bu da halka karışmamakla elde edilemez. Sonra bir kişi, çoluk çocuğu varsa kazanç elde etmeğe uğraşmayarak uzlete çekilmek istese, bu revâ değildir. Çünkü ev halkını kaybeder, onları perişan etmek büyük günahlardandır.

Eğer uzlete çekilmek isteyenin ev halkına yeteri kadar yiyecek malı varsa veya onun çoluk çocuğu yoksa uzlete çekilmesi daha uygundur.

Uzlete çekilenin halka menfaat sağlamasına gelince bu da sadaka vermekle olur. Bu türlü halka faydalı olmak da;

1-Müslümanların hakkını aramakla, o hakkı gözetlemekle,

2-Bu hak için harekete geçmekle olur.

Kişinin uzlete çekilmekle zahir ibâdetten başka bir şeye kudreti yetişmezse helâlinden kazanmalı, sadaka vermeli ki, bu onun için uzlete çekilmekten daha faziletli bir harekettir.

O kişinin uzletinden dolayı kalbinden Allahu Teâlâ'nın marifetine bir yol açılmışsa Allahu Teâlâ'nın münacâtma ünsiyet kılmışsa, o kişinin uzlet eylemesi

bütün sadakalardan daha faziletlidir. Çünkü, bütün ibâdetlerden maksat Hak Teâlâ'ya enis olmaktır.

Üçüncü Âfet: Uzlet sebebiyle mücahededen ve riyazetten geri kalınır. Oysa o riyazet halkın ahlâkına sabır ve tahammül göstermekle olur. Bir kimse bu riyazetini tamamlamamışsa böyle bir tahammül çok faydalıdır. Bu, güzel bir huydur ve bütün ibâdetlerin aslı ve temelidir.

Bundan ötürüdür ki, güzel huy halkla kaynaşmayınca meydana gelmez. Çünkü güzel huy, halkın cefasına sabreylemektir. Sofilerin hizmet edicilerinin (hâdimlerinin) halka karışması bu sebeptendir. Halkın içine girip onlardan nafaka dilenirler. Böylece kendilerinin kibir ve gururlarını kırmış olurlar. Sofilerin nafakasını tedârik etmekle insanların cimrilik sıfatlarını kendi-lerinden uzaklaştırırlar. Halkın eza ve zahmetini çekmekle de üstlerinden kötü huyları giderirler. Sofilere hizmet ederek de onların nimetlerini, bereketlerini ve himmetlerini kazanırlar. Tarîkatte ilk önce gereken işler bunlardır.

Gerçi bu zamanda niyet başka şeylere dönmüş, bunlardan kimisinin maksadı sadece mal ve can olmuştur. O halde bir kişi riyazet tahsil etmiş olursa, ona uzlete çekilmek en faziletli bir iştir. Çünkü riyazetten beklenen, zahmet, acı çekmek değildir. Hatta maksatlardan biri de değildir. Nitekim ilâçtan beklenen acılık değil, aksine hastalığı gidermektir. Hastalık kalkınca ilâcın acılığını çekmek şan değildir. Uzletten de asıl maksat, riyazetten daha ötedir ki, o da Allahu Teâlâ'nın zikrine ve fikrine enis olmak, Allah

ile ünsiyet hâsıl etmektir. Riyazetten ise maksat, şudur: İnsanı ünsten alıkoyan her şeyi üzerinden uzaklaştırmak ve Allah'ın zikri ve fikri ile üns tutup meşgul olmaktır.

Ey aziz kişi! Sen bil ki, riyazet hasıl etmek zaruridir. Bunun gibi başkalarına riyazet öğretmek de dinin temellerinden ve erkânmdandır. Bu da uzlete çekilmekle mümkün olmaz. Şu hale göre pirler, şeyhler, müritlerinden ayrılmamalıdır. Onlarla daima görüşmelidir. Ancak, din bilginlerinin riyadan, makam ve mertebe elde etmek ihtiraslarından çekindikleri gibi şeyhlerin de böyle isteklerden kaçınmaları gerekir. Onların, uygun şartlar içinde müritleriyle birlikte bulunmaları uzlete çekilmekten daha faziletlidir.

Dördüncü Âfet: Uzlette kimi zaman gönlü vesvese sarar. Kimi zaman olur ki, gönül, Allahu Teâlâ'nm zikrinden perişan bir hale gelir. Sanki usanç duyulur. Bu haller, insanlar arasına karışılmadan gönülden gitmez. İbn-i Abbas şöyle demiştir. "Eğer vesveseden kork- masaydım, halkla oturup kalkmazdım, onlarla dostluk etmezdim!" Ali şöyle demiştir. "Gönlün rahatını gönülden kaçırtmayınız. Eğer bir yandan ona bir kötülükte bulunur, onu sıkar, zorlarsanız o rahat ortadan kalkar, zayi olur." Bu sebeple her gün bir saat kadar bir kimse ile konuşmalı, istirahatte bulunmalı, sohbet etmelidir. Bu konuşma zamanı içinde gönlün selâmeti artar. Fakat o konuştuğunuz kişi ile olan sohbet din konularında olmalı, din haberleri görüşülmeli, kendilerinin dinî kusur ve günahlarının haberi verilmelidir. Dinî işlerin öğrenilmesinin sebeplerinin

tedbiri ele alınmalıdır. Fakat gafil olan kişilerle, gaflete düşenlerle durup oturmak -hattâ bir saat bile olsa- zarar yaratır. Birçok zamanda meydana gelen safayı, temizliği karartır. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"Her kişi, kendi dostunun sıfatında olur. Bu sebeple herkes kiminle düşüp kalktığını bilmelidir."

Beşinci Âfet: Bazı güzel şeyleri yapma imkanı ortadan kalkar. Onların kimisi şunlardır:

1- Hastayı sormak, ona şifa dilemek.

2- Cenazenin ardından gitmeğe hazırlanmak.

3- Bir davete gidebilmek.

4- Göz aydınına varabilmek.

5- Sağlık dileğine varmak.

6- Halkın başka haklarını edâ eylemek.

İşte uzlete çekilmekle bu gibi işler yapılmamış olur, ortadan kalkar. Ama bu işleri yapmakta da ayrıca âfetler, zararlar vardır. Nifâk işler, teklif ve tekellüfler bu işlere yol bulur. Eğer bir kimse, kendisini bu gibi âfetlerden saklayamazsa, onların şartını yerine getiremezse o kişi için uzlete çekilmek daha efdâldir, daha iyidir.

Eskilerden birçok kişi bu sebeple uzleti seçmiş, bir köşeye çekilmişlerdir. Her şeyden de el çekerek selâmeti uzlette bulmuş ve görmüşlerdir.

Altıncı Âfet: Uzletin zararlarından biri de şudur ki, halkın içine karışmakta ve halkın haklarını korumakta bir nevi alçakgönüllülük, bir cins tevazu vardır. Oysa insanlardan kaçınmaktan bir cins kibirlilik doğar ki, kimi kez uzlete çekilme, sanki varlıklı kişi

olmak ve gururluluk anlamına da gelir. Ama bunu böyle görenler, halkı ziyârete gitmeyenler, sade halkın kendisini ziyârete gelmesini bekleyenlerdir.

Rivayet edilmiştir ki, eski günlerde İsrailoğullarmdan bir hakim kişi, bir feylesof vardı ki, çok ulu bir kişiydi. Hikmet ilminde üç yüz altmış kitap kaleme almıştı. Kendisini Allahu Teâlâ katında makbule geçen bir kimse sanırdı. O zamanın Peygamberine bir vahiy indi. Şöyle buyuruldu. "Ey benim nebim! O hakim kişiye de ki: Yeryüzünü sen, kendi adının gürültüsüyle lâklâkanla doldurdun. Ben senin ne bu lâklâkana, ne de şan ve şöhretine bakarım." Feylesof kişi bu haberi zamanın peygamberinden alınca korktu. Kitap yazmaktan el çekti. Tenha bir bucağa çekildi. İbâdete başladı. Ve: "Artık Allahu Teâlâ benden hoşnut kalmıştır!" dedi. Zamanın peygamberine yine bir vahiy geldi. Şöyle buyuruldu: "Ben o kişiden yine hoşnut değilim!" O zaman o feylesof kişi tenha köşesinden ayrılarak pazara geldi. Halkın içinde halk ile dolaşmağa başladı. Onlara karıştı. Onlarla durdu, oturdu. Birlikte yedi, içti. O zaman yine Allahu Teâlâ Hazretlerinden vahiy geldi. "Ey nebim, ben artık o kişiden hoşnut kalmaktayım" diye buyuruldu.

Ey aziz kişi! Sen bil ki, bazı insanlar uzlete gururlanmak için çekilirler. Ya da meclislerde artık halk saygısını kendisinden esirger diye korkarlar. Yahut ilminde veya amelinde noksanlık görüleceğinden endişe ederler. O zaman da bir kenara çekilme ile kendi noksanlıklarına perde çekmeğe kalkarlar. Daima halkın kendisini ziyârete gelmesini bekler ve kendisinden bereket dilenmesini isterler. Bu da sadece bir nifâktır.

Hak yolunda olan uzletin iki nişanı vardır:

1- Uzlete çekilenin, halkın kendisini ziyarete gelmelerini iğrenç ve kötü görmesidir.

2- Veya bu ziyâreti kötü görmüyorsa gelen ziyâretçiden dinle ilgili faydalar elde etmesidir.

Ebül Muhsin Hâtim Tûs şehrinin hocalarından Şeyh Ebû Kasım Gürgân'm katına vardı. Ebû Kasım ululardan bir kişiydi. Ebûl Muhsin özür dileyerek, "Huzurunuza çok geç, çok fasılalı uğruyoruz!" diyerek boyun büktü. Şeyh Ebûl Kasım da: "Ey hoca!" dedi. "Özür dileme, başkaları ziyâret edilmekten ne kadar minnet duyarlarsa, biz ziyâret edilmemekten o kadar minnet duyarız. Bizi Azrail'in gelmesinden başka hiçbir şey düşündürmez." Beylerden birisi, Hâtem-i Asam'm yanına gitmişti. Ona dedi ki: "Ey Hâtem! Dile benden ne dilersen! Onu sana vereyim." Bey ona ne isterse verecekti. Fakat Hâtem-i Asam: "Benim muradım şudur. Ne ben seni göreyim, ne de sen beni göresin. Bil ki halk saygı göstersin diye bir tenha bucakta, bir zaviye köşesinde oturmak, çok büyük bir cahilliktir, bilgisizliktir!" dedi.

Hasan-ı Basrî'ye dediler ki: "Birtakım kişiler senin meclisine gelirler. Gelirken de senin kimi sözlerini ezberlerler. Tâ ki, senin kusurunu arayıp o sözle sana itiraz etsin, karşı çıksın isterler." Hasan-ı Basrî de: "Ben kendimi de, Firdevs-i âlâya tamah eyler görürüm. Allah'ın yakınlığına da kendimi tamah eyler bulurum Ama halkın dilinden kurtulmayı dilemem. Çünkü halkı yaratan Hâk Teâlâ bile yarattıklarının dilinden kurtulamamıştır" demiştir.

Böylece uzletin âfetleri, zarar ve faydaları öğrenilmiş oldu. Her kişinin kendi hesabını kendi görmesi gerekir. Bu âfetleri ve bu faydaları kendi nefsine göstermeli. Bunların hangisi kendisine daha öncelikle lâzım ve gereklidir, onu da bilip öğrenmelidir.

Uzletin Âdabı

Ey aziz kişi! Sen bil ki, eğer bir kişi uzlete çekilip tenhada oturmak isterse bu uzletle:

1- Hak Teâlâ'nın halkı kendisinin şerrinden ve kötülüğünden saklamasına,

2- Kendisinin de halkın şerrinden ve fenalığından saklanmasına,

3- Hak Teâlâ'nın ibâdetine gönül rahatlığı ile devam etmesine niyet etmelidir.

Gönül hiçbir zaman bu niyetlerden boş ve uzak olmamalıdır. Daima zikirle, düşünceyle, ilim ve amelle meşgul olmalıdır. Halkın, kendi halvetine yaklaşmasına yol vermemelidir. Şehrin ne yücelerinden ne aşağılık kişilerden haber sormamalı, halkın halinin niceliği araştırılmamalıdır. Çünkü küçük bir şey işitse, bir haber alsa onun gönlünde bozuk, işe yaramaz, kötü bir tohum belirir. Halvette iken bu tohum başını o kişinin gövdesinden uzatır.

Böylece anlaşılır ki, halvette en önemli olan iş, gönüldeki hatıraları yok etmek, kökünden kesmektir. O zaman zikir safi olur. Halkın haber ve havadislerini işitmek ise, nefiste olan hatıraların tohumunu teşkil eder.

Uzlette olan kişi kut'ta yâni nimette, yiyecek, içecek ve giyecekte kanaatkâr olmalıdır. Eğer kanaat etmez bir duruma düşerse, halkla konuşmak zorunda kalır. Onlara karışmaktan uzak kalamaz. Oysa komşuların verdikleri zahmete sabır göstermeli, kendi hakkında ne söylenirse söylensin, ister övücü söz olsun, isterse zem ve kötü söz olsun, onlara kulak tutmalıdır. Aldırış etmemeli. Gönül bağlamamalıdır. Eğer uzlette ona:

"O mürâinin biridir. Münâfıkın tekidir!" Veya: "O çok mütevâzı, alçak gönüllü ya da çok kibirli, gururlu kişidir!" Derlerse bu gibi sözlere kulak asmamalıdır. Çünkü bütün bunlar, vakti, zamanı ziyana uğratır. Saatler kaybettirir. Oysa uzletten maksat, âhiret işleri ile uğraşmak, o işlerin derinliğine kalmaktır.

TEVBE

Ey kişi! Sen bil ki, Tevbe, Hak Teâlâ'ya dönmektir. Tevbe, müridlerin ilk adım atışıdır. Sâliklerin başlangıç yoludur. Hiçbir kişi tevbeden uzak kalamaz. Tevbeden hiçbir kimse müstağni değildir. Çünkü ilk yaradılıştan son âna kadar tertemiz olmak yalnız meleklerin halidir. Bütün ömrü günaha batmış olmak şeytanın işidir. Ve günah yolundan, tevbe ve nedamet hükmü ile tâat ve ibadet yoluna dönmek, Adem aleyhisselâm ve oğullarının hâlidir.

Bir kimse geçmiş günahlarına, hata ve kusurlarına tevbe eylerse, yâni onların kötülüğünü idrak edip pişmanlık duyarak onlardan yüz çevirirse kendisinin Âdem aleyhisselâm'a nisbetini tamamlamış olur. Bir kimse de âhir ömrünü günahlarla geçirirse şeytana nisbetini kararlaştırmış olur.

Ama bütün bir ömür boyu ibadette olmanın imkânı yoktur. Çünkü insanlar yaratılırken eksik yaratılmıştır. İlk önce Âdem'e şehvet musallat edilmiştir. Şehvet ise şeytanın âletidir. Akıl ki, şehvetin düşmanıdır, meleklerin cevherindendir ve şehvetten de

sonra yaratılmıştır. Bundan ötürüdür ki, ilk önce şehvet üstün gelmiş, Âdem'in sinesinin kalesini kahırla istilâ etmiştir. Nefis de zorda kalarak onunla dostluk, ülfet ve bağlantı kurmuştur.

Akıl zuhur edip meydana çıkınca ve özünün günahla zayi olduğunu bilince tevbeye ve mücahedeye muhtaç olur ki, böylece kaleyi yeniden ele geçirip onu fethederek şeytanın elinden almak ister.

Böylece Tevbe, Âdemoğullarına zarurî gereken şeylerden oldu. Sâliklerin ilk adımı halini aldı. Aklın ve şeriatın nüru ile uyandı, doğru yolu eğri yoldan hidayeti, dalâletten fark etti.

Tevbenin Fazileti ve Sevabı

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, Hak Teâlâ bütün halka tevbe etmelerini buyurdu. Kur'an-ı Kerim'de şöyle emretti: *"Bir kimse felah bulmak ümit ederse tevbede bulunsun."* (Nur: 31)

Rasûlullah Efendimiz de şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil olan Allah, gece vakti günah işleyen kişiye sabaha değin, gündüz günah işleyene de akşama kadar tevbe etmesi için kerem elini uzatır. Güneş batıdan doğuncaya kadar bu böyle sürer."*

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: *"Pişman olmak, tevbedir."*

Aynı anlamda yine şöyle buyurmuştur: *"Günahın keffâreti pişmanlıktır."*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine buyurdu ki: *"Güneş batıdan doğmadan önce bir kişi tevbe eylese tevbesi kabul edilir."* Peygamber (sallallahu aleyhi ve

sellem) yine şöyle buyurdu: *"Halkın uğrağı olan yollar üzerinde durmayın, çünkü kimi kişiler olur ki, orada durup her kim geçerse onu alaya alabilir ve her kadın o kişiye kötü sözler söyleyebilir. Bu gibi kişiler tâ Cehennem'e girmesi vacip oluncaya kadar oradan uzaklaşmaz. Meğer ki tevbe eyleye."*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurmuştur: *"Bir kimse günahlarında tevbe eylerse, Hak Teâlâ onun işlediği günahları meleklere unuttturur. Kendisinin de eline, ayağına, günahı işleyen uzuvlarına onları unutturur. Ta ki, günahının hiç şahidi kalmaz."*

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: *"Hak Teâlâ kulunun tevbesini canı boğazına gelinceye kadar kabul eder."*

Ömer bin Hattab şöyle demiştir: Rasûlullah bize şöyle buyurdu: *"Tevbe edin ki, günahlarınız bağışlansın, bende günde yüz kere tevbe ederim."*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: *"Hiçbir Ademoğlu yoktur ki, onun günahı olmasın. Lâkin günahkârların en iyisi tevbe kılanlardır."*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine buyurdu ki: *"Günahtan tevbe eyleyen kişi, asla günah işlememiş gibi olur."*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"İşlenen günahtan tevbe etmek, hiçbir zaman günah dairesine uğramamak demektir."*

Allahu Teâlâ'nın buyurduğu bir âyet-i kerime bidat ehli hakkındadır. Hazret-i Allah şöyle buyurmaktadır: *"Dinlerinin bir bölümüne inanıp bir bölümüne*

inanmayan, onu parça parça edenler, bölük bölük olanlarla senin hiçbir ilişiğin yoktur. Onların işi ancak Allah'a kalmıştır. Allah dünyada yaptıklarını onlara âhirette soracaktır." (En'am: 159)

Bu âyet-i kerimenin anlamını açıklarken Rasûlullah Efendimiz şöyle buyurdu: *"Bir kimsenin günahı olursa, ona tevbe etmek düşer. Fakat bid'at sahipleri için tevbe yoktur. Ben onlardan bizârım. Onlar da benden bizârdır."*

Rasûlullah Efendimiz, yine şöyle buyurdu: *"Vaktâ ki İbrahim'i göğe çıkardılar, bir kişiyi bir kadınla zinâ ederken gördü. Onlara beddua etti. İkisi de helâk oldu. Birisini de günah işlerken gördü. Ona da beddua etti. O zaman bir vahiy indi, şöyle buyurdu: "Ey İbrahim! Benim kullarımı sen özgür bırak! Belki üç halde olurlar: Ya tevbe ederler! Kabul ederim. Ya istiğfar ederler, bağışlarım. Ya da onlardan kimi evlât doğar ki, onlar bana ibadet ederler. Bilmez misin ki, benim bir adım da Sabur (çok sabredici)dir."*

Rasûlullah Efendimizin bir hadisindeki mübarek sözleri şudur: *"İşlenen günahlar üçe bölünür: Bir bölüm günahlar vardır ki, onların bağışlanması ihtimali vardır. Bir bölüm günah da vardır ki mağfiret edilmez. Bir bölüm günah daha vardır ki, terk edilmezler. Mağfireti umut edilen günahlar, kulla Allah arasındaki günahlardır. Mağfiret edilmeyen günah ise şirktir. Allah'a ortak koşmaktır. Terk edilmeyen, cezası mutlaka verilecek olan günahlar da kullara yapılan zulüm ve haksızlıkların karşılığıdır."*

Hazret-i Âişe şöyle derdi: Rasûlullah bize dedi ki:

"Hak Teâlâ'nın hiçbir kulu yoktur ki, ona bir günahından ötürü pişmanlık versin de o kul daha bağışlanmak istemeden önce onu bağışlamış olmasın."

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: *"Batı tarafında bir kapı vardır ki, genişliği yetmiş yıllık yoldur. O kapı tevbe için açık durur. Yerle gök yaratıldığı zamandan beri o kapı kapanmış değildir. Güneş batıdan doğuncaya kadar da açık kalacak, kapanmayacaktır."*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: *"Pazartesi ve perşembe günlerinde yapılan amelleri Hak Teâlâ'ya arz ederler. Bir kimse tevbe kılmışsa kabul eder. Bir kime yar- lığanmak dilese, yarlığar. Gönülleri kinle dolu olanlarsa hâli üzere bırakılır."*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Tevbe eden kişi Hak Teâlâ'nın sevgilisidir. Tevbe kılan kimse, sanki günah işlememiş gibidir."*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: *"Hak Teâlâ, kulun tevbesiyle sevinir."*

Ve şu hikâyeyi anlatmıştır: Bu sevinç şu bedevinin sevincinden de fazladır. O bedevi ki, korkunç bir çöle düşmüştür. Uyumak için başını toprağa koyar. Biraz dinleneyim der. Bir devesi vardır ki, yiyeceği, içeceği onun sırtında bağlıdır. Daldığı uykudan uyanınca devesini yanında göremez. Bulmaya çok çalışır. Açlıktan, susuzluktan öleceğini düşünür, canından umudunu keser:

"Hele bir vatanıma döneyim. Tâ ölünceye kadar yatayım!" deyip ölme niyetiyle bir yere gelir, uzanır. Bir lahza uykuya dalar. Fakat uykudan gözünü açınca

devesinin hiçbir şeyi eksik olmaksızın başının ucunda durmakta olduğunu görür. Şükretmek için: "Sen benim Rabbimsin, ben senin kulunum!" diyeceği yerde, sevincinden dili dolaşır, "Ben senin Rabbinim, sen benim kulumsun!" der.

Hak Teâlâ da, kulunun tevbesine, bedevinin bu sevincinden çok sevinir.

Tevbenin Hakikati

Ey salih kişi! Sen bil ki, Tevbenin başlangıcı şu imân marifetinin nurudur ki, gönülde meydana gelir. O nur ile, günahın öldürücü zehir olduğu bilinir. Kendine bakan kişi o zehirden çok aldığını anlayınca ölüme de yaklaştığını anlar. Zaruri bir şekilde kendisinde korku duyar. Tehlike sezer. Nitekim bir kişi zehir yediğini bilse pişmanlıktan parmağını boğazına atar, kusmak ister. Korkusundan ötürü ilaç yutar. Böylece o zehrin eserini, belirtisini kendisinden gidermek diler. Bundan dolayıdır ki, eğer bir kişi, harekete getirdiği şehvetlerin zehirle karıştırılmış bal olduğunu bilse, başlangıçta şirin olup âhirette zarar verdiğini anlasa geçen haline pişman olup lezzetten iz kalmaz ve canına korku ateşi düşer. Çünkü o kişi kendisini ölüm tehlikesinde görür. Bu korku ve nedamet ateşinde şehvet hırsı ve günah lezzeti bitip ortadan kalkar, hasret ve nedamete döner. Geçmiş günlerde eksik yaptıklarını tamamlar, gelecek günlerde o eski günah ve şehvetlerin çevresinde dolaşmamaya azmeder. Cefa giysisini gönlünden atar ve vefa giysisini giyer. Bütün hali üzüntü ve

yaptıklarından nedamet olur. Bundan önce sohbeti gaflet içindeki kişilerleydi. Şimdi ise marifet ehli ile el eledir. Böylece anlaşılır ki, tevbenin hakikati, pişman olmaktır. Onun aslı, mârifet ve imân nurudur. Dalları da hareket ve hallerini değiştirmektir. Ve bütün uzuvları, günah ve muhalif hareketlerden tâat ve güzel işlere çevirmek, yani ibadet ve din yoluna yüz tutmaktır.

Tevbe Herkese, Her Vakit Gereklidir

Tevbe bütün kişilere vaciptir. Onu da şununla bilirsin ki, âkil-baliğ ve kafirden tevbe kılmak vacip olur. Eğer O, müslüman ise ve Müslümanlığı anasına, babasına uyarak yaparsa, ama dili ile söyleyip gönülden gafil olursa, o gafletten tevbe etmesi vacip olur. Tâ ki, o kişinin gönlü imânın hakikatinden haberli olsun imânın hakikatini bilmekten murâd, kelâm ilminde anlatıldığı yolda bilmek değildir. Kelam ilminde zikrolunduğu gibi, imân, herkese vacip değildir. Aksine imân sultanının gönlünde hakim ve galip olmasıdır.

Şöyle ki hüküm onun olmalıdır. Ancak bu vakitte hüküm onun elinde olur ki, beden ülkesinde her ne hareket olursa hepsi imânın fermaniyle olmuş olur. Şeytanın fermaniyle olmaz.

Günah işleyen bir kimsenin imânı günah işlediği müddetçe tam olmaz. Nitekim Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Bir kimse mümin olarak zinada bulunmaz ve mümin olarak hırsızlık etmez. Bunları işleyen mümin değildir."*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), bu günahları işleyenin hemen kâfir olacağını söylemek istemiyor. Çünkü imânın, dalları çoktur. Onun dallarından biri de, zinânm öldürücü zehir olduğunu bilmektir. Bir kişi kendisinin zehir yediğini bilse ondan el çeker. O halde şehvet sultanı zinânm helâk edici olması bilgisini, yani imânın hakikatini ezmiş, mağlûbiyete uğratmış olur. Böylece kendisinin gafletiyle imân görünmez hale gelmiştir. Ya da imânın nuru şehvetin karanlığında gizlenmiş, örtülmüş olur. Böylece bilinmiş oldu ki, önce küfürden tevbe vacip olur. Eğer kâfir olmazsa âdi ve taklidi imândan tevbe etmelidir. Eğer bu tevbeyi eylerse galip ihtimal şudur ki, o kişi günahtan kurtulamaz. Böylece günahtan da tevbe vacip olur. Ve hatta, onun zâhiri, bütün günahlardan uzak olsa da, bâtını günah tohumundan uzak kalmaz. Yeyip-içmeğe hırs duymak, söz söylemeğe haris olmak, mal ve mevki sevmek gibi, hased, riyâ ve kibre benzer şeyler bu tohumlardandır. Mühlikâttan her ne varsa bunların hepsi canilerdir, işledikleri cinayettir ve hepsi günah işlemenin asıllarıdır. Bunların hepsinden tevbe lâzımdır. En sonunda bunlar itidal sınırına götürülmeli ve bu şehvetleri şeriate, akla itaatkâr kılmalıdır. Bu mertebeye de çok mücahede ile varılır. Eğer bu zikrolunanlardan hiçbiri o kişide bulunmasa da gönlü vesveseden, reva görülmeyen endişelerden kurtulamaz. Bunlardan da tevbe vacip olur. Eğer nefsin vesveselerinden uzak kalsa da kimi hallerde Hak Teâlâ'nın zikrini unutmaktan uzak kalamaz. Bütün noksanlıkların temeli, Hak Teâlâ'yı unutmaktır. Eğer bir lâhza da olsa buna da tevbe vacip

olur. Bütün hallerde Allah'ı zikir ve fikirden uzak kalmasa bile zikrin ve fikrin de dereceleri ayrı ayrıdır. Çünkü alt derecede olanlar üsttekilere göre noksandır. Noksan derece ile kanaat eylemek, üst mertebeye çıkmak imkânı varken çıkmamak, zarardır, hüsrandır. Ondan da tevbe etmek vaciptir.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Ben, bir günde yetmiş kez tevbe ve istiğfar ederim."*

Bundan maksadı, devamlı olarak terakki etmek, yükselmek, ilerlemekti. Hangi kademeye ve durağa erişirse o mertebeden daha yukarıda bir kemal görürdü. Önceki durak, onun katında eksik sayılırdı. Geçtiği duraktan istiğfar ve tevbe ederdi. Çünkü bir kimse bir iş işlese, ondan eline bir akçe geçirse sevinir, öyle sanır ki, ondan öte hiçbir derece yoktur. Sonra anlasa ki, onunla bir inci ele geçirmek mümkündür. Ve o inci bin altın değerindedir. Daha fazla çalışıp onu kazanamadığından utanır, kendi taksiratından ötürü pişmanlık duyup tevbe eder!

Bundan ötürü: Abidlerin kemâli, ululaların noksanıdır! denilmiştir.

Çünkü bunda tevbe, istiğfar ederler.

Eğer bir kimse: Küfür ve günahlardan tevbe kıldıktan sonra gaflet sebebiyle daha yüksek derecelere eriştikten sonra taksirden tevbe kılmak faziletten olur, farzlardan olmaz. Sen niçin bu tevbeye vaciptendir, diyorsun? derse bu soruya biz de şu cevabı veririz: Vacip iki kısımdır. Biri, zahir fetvada vaciptir. Halk tabakasındaki kişilerin haddi üzeredir ki, onlar

bu miktar ile amel etmelidirler. Tâ ki, âlem viran olmasın. Dünya geçimine muktedir olsunlar. Ve bu vacip, onları cehennem azabından kurtaran vaciptir.

Öteki vacip şudur ki; bütün bir halk kütlesi onun üstüne tahammül getiremez. Her ne kadar bu vacibi edâ etmekle cehennem azabını görmezlerse de kaybettikleri derecelerin üzüntüsünün verdiği azaptan kurtulamazlar. Çünkü âhirette birtakım kişileri kendilerinden daha yüksekte göreceklerdir. Bu gördükleri âdeta göklerde olan yıldızlar gibi üsttedir. Bu hasret ve gönül kırgınlığı onlar için bir çeşit azab olur. Ve vacip olan tevbe, işte bu azabdan kurtulmak içindir. Nitekim bir kimse, bu dünyada akranından birine fazlaca makam verilmiş, onu daha üst derecelerde görmüş olsa, hüsran ve gamından deli divane olur. Sanki sopa yemiştir, sanki malı elinden alınmıştır. Sanki eli kesilmiştir. Gerçi bunlar olmamıştır, ama içi o kadar yanıktır. Bundan ötürüdür ki, kıyamet gününe Tegabun (ziyan günü) denilmiştir. Gabin, ziyan demektir. Kıyamet günü hiç kimse ziyandan uzak kalmaz, ibadette, tâatte bulunmayan: "Niçin tâatte bulunmadım?" diye hasret çeker. Şu tâatte bulunan kişi de: "Niçin daha ziyade ibadet etmedim?" diye üzülür.

Bundan ötürüdür ki evliyanın ve enbiyânın yolu, güçleri yettiği kadar, hiçbir ibadetten geri kalmamaktır. "Yarın âhirette kusurların cezasını çekeriz!" diye korku duyarlar.

Rasûlullah Efendimiz'in kendisini aç tutmasına ne dersiniz? Yemek yemenin haram olmadığını bilmez

miydi? Hatta Aişe derdi ki: Elimi, Rasûlullah'ın mübarek karnının üstüne koyardım. Çok zayıf olduğundan acıma duygularım coşardı. Merhamete gelirdim, ağlar, sızlar, gözyaşları döker. "Yâ Rasûlullah!" derdim. "Benim canım sana feda olsun. Ne olurdu, bu dünyada doyuncaya kadar yiyeydin!" Resûl hazretleri şöyle buyurdu: *"Yâ Ayşe! Benim kardeşlerim ki, himmet sahipleriydi, benden ileri gittiler, kerametler ve hilâtler buldular. Ben korkarım ki, eğer dünyadan nasip bulursam benim derecem onların mertebesinden aşağı olur! Kardeşlerimden geri kalmaktansa birkaç gün sabırda bulunmam hayırlıdır."*

Şu anlattıklarımıza göre, kul, hiçbir vakit tevbeden uzak kalmaz. Ondan müstağni değildir. Ebû Süleyman-ı Dârâni der ki: Eğer kuldan hiçbir şey sormasalar, yalnız kaybettiği zamandan hesap sorsalar bu kaygı ona ölüm vaktine kadar yetişir!

Gelecek günlerini de geçmiş günleri gibi kaybedenlere ne dersin? Sen bil ki, bir kişinin bir incisi olsa, o inciyi kaybetse ağlasa yeridir. Eğer inciyi kaybetmesi ile birlikle ceza ve belâsı da varsa ağlaması daha çok olur. Ve ömürden her nefes kıymetli bir incidir ki onunla sonsuz sâadet elde etmek mümkündür. Eğer, bir kimse onu günahlara harcasa o kişi kendi helâkine sebep olur! Ya buna ne dersin? Bu musibetten haberli olunca, onun hali nice olsa gerektir? Bu bir musibettir ki, ondan haberli olduğun vakit üzülmenin faydası olmaz. Bu yolda Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: *"Sizden birinize ölüm gelip de: 'Ey Rabbim, ne olur beni kısa bir zaman daha bıraksaydın da sadaka veren iyi kişilerden*

olsaydım,' demeden önce size verdiğim rızıktan Allah için harcayın." (Münafikun: 10)

Bu âyetin tefsirinde derler ki: O kul, ölüm meleğini görünce gitme zamanı geldiğini anlar, gönlünde bir hasret peyda olur, bir hicran belirir ki, bu, sonsuz bir hasrettir ve kul: "Ey ölüm meleği!" der. "Bana bir gün mühlet ver ki, tevbe edeyim." Azrail şu cevabı verir ona: "Bundan önce çok günler geçti. Şimdiki halde ömrün sona erişti, geriye bir şey kalmadı." O kul: "Bari bir saatlik vakit bağışla!" der. Ölüm Meleği de: "Bütün saatler tamam oldu. Geriye hiç zaman kalmadı" diye cevap verir. Vaktâ ki, kul ümitsizlik şerbetini tadar, onun asıl imânı ıstıraba düşer. Ve eğer, Allah göstermesin, ezelde şekavetine hükmedilmiş ise şüphe, kuşku, ıstırap ona üstün gelir ve kötü bahtlı olur. Eğer saadetine hükmolunmuşsa imânı selâmete erer. Bu yönden Allahu Teâlâ şöyle buyurur: *"Kötülükler işleyip ölüm vakti gelince tevbe edenlerin tevbeleri makbul değildir. Kâfir olarak ölenlerin de tevbesi kabul edilmez. Biz o gibilerine acı bir azap hazırladık."* (Nisa: 18)

Yine demişlerdir ki: Cenâb-ı Hakk'ın kulu ile arasında iki sırrı vardır, Birinci sır, anadan doğduğu vakittir, Hak Teâlâ şöyle buyurur: "Seni tertemiz, yerli yerinde yarattım. Ömrünü sana emanet ettim. Gözünü aç, o emaneti ölüm vaktinde ne türlü geri teslim etmek gerektiğini bil." Öteki sır da ölüm vaktindedir ki, Allahu Teâlâ kuluna şöyle der: "Ey benim kulum! O emaneti ne yaptın?.. Eğer onu muhafaza ettinse, onun mükâfatını bulursun. Eğer kaybettinse Cehenneme hazır ol ki, seni beklemektedir."

Tevbenin Kabul Olması

Ey salih kişi! Sen bil ki, tevbe eğer şartına uygun olursa mutlaka makbul olur. Çünkü sen tevbe eylersen, onun Cenâb-ı Hak katında kabulünde kuşku, şüphe duyma. Aksine yalnız tevbe şartlarının yerinde olup olmadığına bak! Bir kimse ki: Ademoğlunun gönlünün hakikatinin ne olduğunu bilse. Onun bedenle ilgisinin de nice olduğunu bilse ve Hazret-i Allah'la münasebeti ne olduğundan ve Hazret-i Allah'la perdesinin neden ibaret bulunduğundan haberdar olsa, günahın bu perdeye sebep olduğundan ve tevbeyle o perdenin kalkacağından kuşkusu kalmaz.

Tevbenin kabulü perdenin kaldırılmasından ibarettir. Çünkü Âdemoğlunun gönlü aslında tertemiz bir cevherdir, meleklerin cevheri cinsindendir. O, şu ayna gibidir ki, o yanda bu dünyadan dışarı çıkıldığı zaman Allahu Teâlâ görünür. Sen onu paslandırırsan bu mazhariyete eremezsin. Eğer onu Ademoğlu işlediği günahla karartırsa, o karanlık onu gönül aynasına birbiri ardınca erişir. Her iyi amel de o gönül aynasına bir nur, bir parıltı verir ve o karanlık lekeleri siler. Karartı fazla olur ve tevbe edilirse, iyi amel nurları o günah karanlıklarını bastırır. Güzel amel işlemenin nurları o karanlığı ortadan kaldırır. Gönül de aslındaki temizliğe döner. Fakat günah işlemekte ısrar edilir, tevbe ve iyi ameller de az olursa, o paslar kalbin cevherine erişip yerleşmiş olabilir. Artık ilâç kabul etmez olur. O zaman onun pası aynanın içinde yer etmiş olan pasa benzer ki böyle bir gönül tevbe de kabul etmez. Belki sadece dil ile

"Tevbe ettim" denilirse de bu tevbe kalbin derinliklerine işlemez. Artık kirli bir giysi nasıl sabunla yıkandığı zaman temizlenirse gönül de günah karanlığından iyilik nûrlariyle temizlenir. Bundan ötürüdür ki, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her kötülüğün ardınca bir iyilik yap ki, o kötülüğü bu güzel iş mahvetsin."*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: *"Eğer günahı, göklere kadar erişecek biçimde işlemiş olsanız bile tevbe kıldığınız vakit tevbeniz yine kabul edilir."*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: *"Kul vardır ki, günahkâr olur. Ve bu günahından ötürü Cennete girer."* Ashâb-ı Kiram: Bu nasıl olur yâ Rasûlâllah? diye sordular. O da: *"Kul, bir günah işler ve o günaha pişmanlık getirir. O pişmanlık da o kulun gönlünden bir türlü gitmez olur. Tâ Cennete girinceye kadar onu unutamaz, hatırlar."*

Ve yine denilmiştir ki o pişmanlık arasında kimi zaman İblis, o lanetlenmiş olan geytan gelip: Keşke ben onu bu günaha sokmamış olsaydım! der.

Rasûlullah Efendimiz yine şöyle buyurmuştur: *"İyilikler kötülükleri, suyun elbisenin kirini yok ettiği gibi yok eder."*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "İblis lanetlenince Allahu Teâlâ'ya şöyle dedi: Senin izzetin hakkı için, Ademoğullarının canı gövdesinde oldukça onların gönlünden dışarı çıkmayayım. Hak Teâlâ, şeytana şöyle buyurdu: izzetim hakkı için,

ben tevbe kapısını Ademoğullarının yüzüne, tâ canları bedenlerinde oldukça kapatmayayım!"

Bir Habeşli, Rasûlullah'ın katına geldi: "Çok günahlar işlemiş bir kişiyim ben!" dedi. "Acaba benim tevbem kabul edilir mi?" Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) "Edilir!" diye buyurdu. O Habeşli yine geri geldi: "Ben günah işlerken Hak Teâlâ beni görüyor mu?" diye sordu. Rasûlullah da "Görür!" dedi. Habeşli bir feryat savurup hemen oracıkta can verdi.

Fudayl bin İyâd şöyle demiştir: Hak Teâlâ peygamberlerden birisine şöyle bildirdi: "Günahkârlara müjde ver ki, eğer tevbe eylerlerse tevbelerini kabul ederim. Ve sıddıkları korkut ki, eğer adaletle iş görürsem, onların hepsine ukubet yağdırırım."

Nedametle günahların bağışlanması hakkında İsrailoğullarmda günahkâr bir kişinin hikayesini Rasûlullah Efendimiz şöyle anlatmıştır: Sizden öncekiler arasında bir kişi vardır ki doksan dokuz kişiyi öldürmüştü. Sonra tevbe kılmak diledi. Acaba tevbem kabul edilir mi, edilmez mi? diye kuşkuya düştü. Ona bir kişi salık verdiler ki, o çağda o kişiden ulu âbit kimse yoktu. Ona sorusunu tekrarlayarak: "Şimdiye dek doksan dokuz kişi öldürmüşüm. Tevbem kabul olunur mu?" dedi. Âbit kişi de: "Olmaz!" dedi. Yüzüncü olarak o adam ihtiyar âbidi öldürdü. Böylece yüz kişinin ölümü tamamlanmış oldu. Sonra yine ona o çağın en bilgin din kişisinin adını bildirdiler. O da o âlim kişiye gitti. "Benim tevbem kabul olunur mu?" diye sordu. Alim de: "Kabul olunur! Lâkin kendi vatanından ayrılıp gitmelisin. Burası fesat yeridir. Filân

yere var ki, orası iyi insanlar ülkesidir!" dedi. O da o memlekete giderken yolda can verdi. Azap melekleriyle rahmet melekleri arasında bir kavga başladı. Azap ve rahmet meleklerinden her biri: "Bu kişi benim memleketimdendir" dediler. O zaman Hak Teâlâ onlara şöyle buyurdu: "Öldüğü yeri ölçün!" O yer ölçüldü. İyilik ehillerinin toprağına bir karış daha yakın buldular. O zaman rahmet melekleri onun canını alıp oradan ayrıldılar. Bununla şu bilindi ki, günah kefesinin boş bulunmasına gerek yoktur. Peki sevap kefesinin ağır gelmesi lâzımdır. O kefe az da olsa ağır gelirse kurtuluş doğabilir.

Küçük ve Büyük Günahlar

Ey salih kişi! Sen bil ki, tevbe günahtan ötürü olur. Günah ne kadar küçük olursa ve sürekli olmazsa onun işi o kadar kolaydır. Hadis-i şerifte şöyle bildirilmiştir: *"Farz olan namazlar, bütün günahlara keffâret olur. Yalnız büyük günahlara keffâret olmazlar."*

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Büyük günahlardan el çekerseniz, öteki küçük günahlarınızı bağışlarım."* (Nisa: 31)

O halde büyük günahların ne olduğunu bilmek farzdır. Bunda Sahâbe-i Kiram arasında ayrı düşünceler vardır. Kimileri: "Yedidir" dedi. Kimileri: "Daha çoktur!" dedi. Kimileri de: "Daha azdır!" dediler.

İbn-i Abbas: "Hazret-i Ömer'in 'Büyük günahlar yedidir!' dediğini işittim." dedi. Kendisi de: 'Yedi olmasından ötürü Yetmişe yakındır!" dedi.

Ebû Talib-i Mekkî, Kûtul-Kulûb adındaki kitabında dedi ki:

– Bütün hadîsleri ve sözleri topladım. Büyük günahları onyedi buldum. Dördü gönüldedir ki, birincisi, küfürdür. İkincisi, günah üzerinde ısrarlı olmaktır Her ne kadar küçük de olsa kötü işi işlemiş ola, ondan tevbe eylemek hiçbir zaman gönlüne gelmeye. Üçüncüsü, Hak Teâlâ'nm rahmetinden ümidi kesmektir ki, ona Kunut (ümitsizlik, kaygıya kapılmak) denir. Dördüncüsü de Hak Teâlâ'nın mekrinden (aldatmasından) emin bulunmasıdır.

Diğer dört günah da dilin içindedir. Dille işlenen büyük günahların:

Birincisi: Yalan şahitlikte bulunmaktır ki, onunla bir hak ortadan kalkar.

İkincisi: Temiz bir müslümana zinâ isnat etmektir ki, o gibi kimseye bu türlü sözlerinden ötürü had cezası lâzım gelir.

Üçüncüsü: Yalan yere yemin içmektir. Çünkü bu yalanla bir haram malı veya bir kimsenin hakkını ele geçirir.

Dördüncüsü: Sihir ve büyü yapmaktır ki, bu da dille söylenen sözlerle yapılır.

Diğer üç günah da mide ile ilgilidir:

1- Biri, şarap ve sarhoşluk veren şeyleri içmektir.

2- Biri de, yetim, öksüz malı yemektir.

3- Biri de ribâ, yani tefecilik faizi yemektir.

Geri kalan iki günah da ferçle ilgilidir. Onlar da:

1- Zinâ.

2- Livâta ve yaşlı erkeklerde oğlancılıktır.

Öteki iki günah da elle ilgilidir:

1- Adam öldürmek.

2- Hırsızlıkta bulunmaktır. Öyle hırsızlık ki, yapana had vurmak vacip olur.

Bir günah da ayakla ilgilidir ki, kâfirlere karşı çıkılan cenkten kaçmaktır. Meselâ: Bir müslümanm iki kâfirden, on müslümanın yirmi kâfirden kaçması gibi. Ama düşmanlar daha fazla olursa kaçmak uygun olur.

Bir günah da bütün bedenle ilgilidir ki, bu da anayı, babayı incitmektir.

Ey salih kişi! Büyük günahları şundan bilmişlerdir ki, onlara ya had cezası gerekir, ya da Kur'ân-ı Kerim'de büyük günah için büyük tehdit, korkutma âyeti vardır.

Büyük günahların uzunca anlatılmışı İhya kitabında açıklanmıştır. Bu Kimyâ-yı Saadet kitabımızın onu açıklamaya tahammülü yoktur. Bu açıklamayı bilmekten maksat, büyük günahlarda çok ihtiyatlı davranmaktır. Şunu bilmek gerektir ki, her ne kadar farzları edâ, küçük günahlara kefarettir dediysek de o küçük günahları sürdürmek, onlarda devam ve ısrarda bulunmak da büyük günah olur.

Şunda hiç hilaf yoktur ki, eğer bir kişinin boynunda bir pul ağırlığı kul hakkı kalsa ona tevbe hiçbir zaman keffâret olmaz. O hakkı geri vermeyince o kişinin boynundaki borçtan o hak düşmez.

Sözün kısası Hak Teâlâ ile ilgili olan her günah halkla ilgili zulümlere oranla bağışlanmaya affa daha yakındır. Bir hadis-i şerifte de şöyle buyrulmuştur: *"Günahların tutanakları üç bölümdür: Biri şudur ki, o*

günahı hiçbir zaman yargılamazlar. O da Allah'a ortak koşmadır, şirktir. Biri de şudur ki, o günahkârı yarlığarlar. Bu günahlar, kul ile Hak Teâlâ arasında olan günahlardır. Üçüncüsü de şudur ki, o divana yazılı olan günahları Hak Teâlâ bağışlamaz. Bu ise halka karşı girişilmiş olan zulümlerin tutanağıdır."

Ey salih kişi! Sen bil ki, Müslümanlara rahmet verecek her şey gerek nefiste, gerek haşmette, gerek mürüvvette, gerekse dinde olsun, bu cümledendir. Bir kişinin halkı bid'ate davet edip dinlerine zarar vermesi, ya da meclis kurup halkı günaha teşvik edici sözler söylemesi gibi günahlar halka zulüm divanında, halka mezalim tutanağında yazılıdır.

Küçük Günahın Büyük Günaha Dönüşmesi

Ey salih kişi! Sen bil ki, küçük günahın bağışlanmak umudu vardır. Ama bazı sebeplerden ötürü de büyük günah olabilir. Onun büyük günah haline gelmesi tehlikesi altıdır.

Birinci tehlike: Küçük günahta ısrar edilmesidir. Buna örnek şunlardır: Şu kişi gibidir ki, durmaz gıybette bulunur. Bir kimsenin ardından kötü sözler savurur. Ya ipek giysilerle dolaşır. Ya da daima çalgı seslerini dinlemeyi sever. Bu türlü günahlar sürüp gittikçe gönlü kararır, bu karanlık büyür, genişler. Nitekim bundan ötürü Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"İşlerin en iyisi, ne kadar az da olsa devamlı olanıdır."*

Ayrıca yine buyurmuşlardır ki: *"Mümin, işlediği günahı, şu yüce dağlar gibi görür. Boşlukta duruyormuş*

da üstüne düşecek sanır ve korku duyar. Günah işleyense onu sinek burnuna konmuş ve oradan, kalkacak uçacak sanır."

Denmiştir ki: Mağfiret edilmeyen günah şu günahtır ki, onu işleyen kişi: "Bu, küçük bir günahtır, keşke bütün günahlarım böyle olsaydı!" der. Bu günah bağışlanmaz. Gufrana uğramaz.

Enbiyâdân birine bir vahiy geldi, şöyle dedi: Günahın küçüklüğüne sakın bakma. Ona bak ki, benim buyruğuma aykırı hareket etmeyesin!..

Kul, Hak yolunun haşmetini ne kadar çok bilirse küçük olan günah onun katında daha da büyük görünür. Ashâb-ı Kirâm'dan birisi şöyle buyurdu: Siz, öyle işler işliyorsunuz ki, itibarda onları kıl kadar görürsünüz. Fakat bizim katımızda onların her birinin itibarı dağ gibidir Hak Teâlâ'nm kızgınlığının örneği şu su damlasıdır ki, bir taşın üstüne damlar. Şüphesiz, bir gün gelir ki o taşı oyar. Fakat o suyu toptan ve bir kezden o taşın üstüne dök- seler taşa tesir etmez.

Öyleyse bir kişi küçük günah işlemeye düşkünse istiğfar ile onu gidermeli. Pişmanlık göstermeli. Bir daha da o günahı işlememeğe azmetmeli, çalışmalıdır. Çünkü "Küçük günah, ona devam edilirse, büyük günah olur. Büyük günahlar da istiğfar ile küçük olur!" denmiştir.

İkinci tehlike: Günahı bir şey değilmiş gibi görmek, günaha hakaret gözü ile bakmaktır. Bu halde o küçük günah, büyük günah olur. Günahı küçük görmeyip büyük görse, ulu günahı da küçük günah olur. Günahı büyük saymak imândan ve korkudan

meydana gelir. Korku ile imân gönlü karanlıklardan korur. Bundan ötürü korku ve imân olan bir gönül günah çok tesir etmez. Günahı az görmek gafletten ve günahla ülfet bulmaktan ileri gelir. Ve bu günahın gönülle ilişkisi olduğuna delil teşkil eder. Oysa her şeyde itibar ve nazar görülmedir. Bir şey gönüle fazla tesirli olursa o büyük bir şeydir.

Allah'ın gazabı, belki de seni küçük gördüğün bir günahta gizlidir. Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Siz onu kolay (günah sayılmayan) bir şey olarak görürsünüz. Oysa o, Hak Teâlâ katında büyüktür."* (Nur: 15)

Üçüncü tehlike: Kişi, kendi günahına sevinir, o günahı bir zafer, bir ganimet bilir, onunla öğünür. Kimi de olur ki, göğüs kabartarak: Ben filân kişiyi aldattım. Elinden malını, aklını, filân kişiyi sıkıştırdım, ona söğdüm, saydım. Bahse girdim, utandırdım. Rezil ve rüsvay eyledim! der.

Bunun gibi şeyler söyleyen bir kimse, kendisinin helâkine sevinmiş olur. Bunlarla öğünmesi, gönlünün kararmış olduğunu gösterir. Helâk oluş da gönlün kararmasından ileri gelir.

Dördüncü tehlike: Günahın üstüne perde çekip günahını gizleseler, öyle sanır ki, bu, kendi hakkında bir inayettir. Ama, bunun kendisi hakkında bir imtihan ve kolaylık şeklinde görünen bir zorluk ve tehlike olduğunu bilmez. Helâke doğru gittiğinden korku duymaz.

Beşinci tehlike: Kişi işlediği günahı açığa vurur. Ve Hak Teâlâ'nın gizlediğini kendisinden kaldırmak

diler ki, başkaları da onun sebebiyle günaha rağbet etsin, heves duysunlar ister. Böylece, onların günahlarının ve rağbetlerinin vebalini de yüklenmiş olur. Başkaları o günaha rağbet etsin, heves duysunlar ister. Böylece, onların günahlarının ve rağbetlerinin vebalini de yüklenmiş olur. Eğer başkaları o günaha rağbet duymuş olursa onu öğretmek için gereken sebepleri onlar için hazırlıyorsa bunun sorumluluğu iki misli olur. Eskiden büyükler şöyle demişlerdir: Bir müslümanm, başka bir müslümanın gözüne günahını kolay ve küçük göstermesinden daha büyük bir günah olamaz.

Altıncı tehlike: Günahı işleyen kişinin âlim ve halkın öncüsü olmasıdır. Onun halini görüp başkaları da günah işlemeye cesaret gösterirler. Ve şöyle derler: "Bu günahı işlemek câiz olmasaydı, o âlim kişi onu işlemezdi!"

Meselâ bir âlimin ipekli elbiseler giymesi, sultanların yanına vararak onlardan mal istemesi böyle günahlardandır. Tartışmalarda dillerini uzatmak, akranına söğüp saymak, malının çokluğu ile öğünmek de böyledir. Bütün öğrenciler onu görür ve ona uyarlar. Çünkü kendilerinin hocaları gibi olmalarını isterler. Öğrencileri de üstadlarma uyarlar. Bütün öğrencileri, o bilgini görerek ona uyarlar.

Bunların her birinden bir bucak halkının mahvolduğu görülür. Bir şehrin halkı onlardan birine uyarsa, şüphesiz hepsinin vebali önder olan o kişinin üzerine olur. Bundan ötürüdür ki: Bahtlı şu kişidir ki, öldüğü zaman günahları da kendisi ile birlikte ölür.

Ama bir kimse anlattığımız din bilgini gibi olursa onun günahları bin yıl geçse de kendinden sonra sürer, gider! denilmiştir.

İsrailoğulları âlimlerinden birisi tevbe etti. O zamanın resûlüne şöyle bir vahiy geldi: Ona dedi ki: Eğer, günahların seninle benim aramda olsaydı seni bağışlardım. Tutalım ki, sen tevbe ettin! Oysa o kavmi eğri yola saptırdın. Onların hali ne olacak? Onları nice edeceksin?

Bundan ötürü âlimler bu tehlike içindedir. Onların bir günahı bin yazılır. Tâat ve ibâdetleri de bir iken bin yazılır. Çünkü onlara uyanların sevapları kadar sevap da onların kendilerine verilir. Bu yönden âlime vacip olan, günahtan uzak kalmaktır. Eğer günah işlerse gizli kalmalıdır. Eğer âlim mübah bir iş işlese de "Onu âlim işledi!" diye halka sevk gelip gaflet içine düş- seler, o âlim bundan sakınmalıdır.

Zührî der ki: Bundan önce gider, oynardık. Şimdi halka mademki imam olduk, bize gülümseme bile yaraşmaz!

Ve bir âlimin işlediği günahı anlatmak; kişi için büyük bir günahtır. Bundan ötürü çok kişi eğri yola sapar, delâlete düşer. Ve zaman olur ki, onu işlemeğe cesaretlenir. Cüretli kesilir. Şu hale göre bütün halkın hatasını, yanlışlığını örtmek vâcip'dir.

Doğru Tevbenin Şartları ve Alâmetleri

Ey sâlih kişi! Bil ki, tevbenin aslı, pişmanlıktır. Neticesi de iradeye sahip olmaktır. Ama pişmanlığın alâmeti, kişinin her zaman gam ve hasrette

bulunması, işi gücü ağlamak olması, gözyaşları dökmesidir. Çünkü bir kimse kendinin helâk olduğunu görür de nasıl gam ve hasretten uzak kalır? Eğer onun hasta bir oğlu olsa ve bir gâvur hekim o babaya: Bu hastalık tehlikelidir, bu hastalıkta ölüm tehlikesi vardır! dese o babanın yüreğine hiç şüphe yok ki gam ateşi, canına korku düşer.

Bu da bilinen şeydir ki, kendisinin nefsi üzerinde sevgisi, oğlundan daha azizdir. Ama Hak Teâlâ'nın ve Rasûlullah'm, o kâfir hekimden daha doğru söyleyen olduğunu bilir. Âhirette helâk olma korkusu ölüm korkusundan da büyüktür. Günahın, Hak Teâlâ'nın gazabını göstermesi, hastalığının ölüme delâlet etmesinden daha açıktır.

Böylece, eğer bundan bir korku ve üzgünlük belirmezse günahın tehlikesine henüz imân getirilmemiş demektir. Bu korku ve üzgünlük ateşi ne kadar ziyade olursa günahların kefaretinde de onun tesiri, o kadar fazla olur. Zira, günahtan ötürü kalbde yerleşen pas ve karanlık, hasret ve nedamet ateşlerinden başka şeylerle yanıp ortadan kalkmaz. Ve ancak bu ateşle yanıp yıkanmakla gönül saflaşmağa, çok merhametli, çok ince, çok duygulu olmaya başlar.

"Tevbe edenlerle sohbet edin ki, onların gönlü incelmiştir, duyguludur" denilmiştir.

Gönül ne kadar saf ve tertemiz olursa o kadar da günahtan nefret duyar. Günahın lezzeti apaçık bir hal alır. Peygamberlerden birisi, Benî İsrail'den birinin tevbesi kabul edilince şefaat etti. Cenâb-ı Hak'tan ona şu vahiy indi: Eğer bütün gök ehli onun hakkında

şefaat etseler, madem ki, o günahın tatlılığı onun kalbine girmiştir, hiç de kabul etmem.

Ey sâlih kişi! Yine sen bil ki, günahkârlık tabiata uygun gelirse de, tevbe eden kimse için zehirle karışmış bal gibidir. Bir kişi o baldan bir kez içti mi ve acısını da çok çekti mi bir kez daha hatırına getirse, ya da onu görse ondan duyduğu nefretten ötürü bağrmdaki kıllar diken diken olur. O balın istek ve arzusu, bu ziyan korkusundan ötürü gizlenir, gider.

– Böylece bu acılığı bütün günahlarda görmek gereklidir. Çünkü o kişi işlediği günahta Hak Teâlâ'nın gazabının olduğunu bilmesinden içini zehir doldurmuştur. Evet. bütün günahlarda, Hak Teâlâ'nın kızgınlığı, gazabı vardır.

Ama şu irade ki, pişmanlıktan meydana gelmişse, üç şeyle ilgi kurmuştur:

1- Hal ile, Mazi ile, İstikbâlle.

Haldeki irade şudur:

1- Bütün günahları bırakmak.

2- Farz olan şeylerle meşgul olmak.

İstikbâldeki irâde de şudur:

1- Azim gösterip ömrünün sonuna kadar sabreylemek.

2- Zahirde ve bâtında hiçbir zaman günaha girmemeği, mâsiyet işlememeğe çalışmak.

3- Farzlarda kusur işlememeğe, Hak Teâlâ ile sağlam olarak antlaşmak.

Bu, tıpkı bir hastanın kendisine ziyan getireceğini bildiği bir yemişten artık yememeye azmetmesine benzer. Yeter ki, azmi halindeki niyetinde gevşeklik

ve tereddüd olmasın. Eğer büyük bir arzu üstün gelecek olsa bile bu böyle yapılmalıdır. Tövbeyi başarıya ulaştırmak ancak uzletle, sükût etmekle, helâl lokma ele geçirmekle, yani helâlden kazanabilmekle mümkün olabilir. Eğer şüpheli şeylerden el çekmezse tevbeye erişilmez, tevbe meydana gelmez, tamamlanmış olmaz. Şehvet kırılmayınca da şüpheli şeylerden el çekilmez.

Şöyle denilmiştir ki, bir kimsenin üzerine bir şehvet üstün gelse, yedi kez cehdedip ondan el çekmeğe çalışsın ki, o kişiye ondan uzaklaşmak kolay gelebilsin.

Geçmişteki irâde de şudur: Geçmişe bakıp insanın kendi üzerinde kalan kayıp haklarla ilgili olmasıdır. Ama bunlar Hak Teâlâ'nm haklarından veya kulların hakkında olabilir. Bunları bilmek ve gereğini yerine getirmek gerekir.

Allah'ın hakları iki kısımdır:

1- Farzları yerine getirmek,

2- Günahları terk etmek, onlardan sakınmaktır.

Farzları yerine getirmek şöyle olur: Kişi bülûğ çağma geldiği günlerden beri namazını kaçırmış mıdır, diye düşünmelidir. Yahut elbisesini temiz tutmadığı bir gün var mıdır... Ya da niyeti doğru dürüst, olmuş mudur?

Eğer bunlardan birini biliyorsa veya asıl inancında, itikadında şüphe ve bozukluk olmuşsa hepsini kaza etmelidir. Zekâtını vermediği günden başlayarak hesap etmelidir. Her ne kadar vermemiş ise onu vermelidir. Eğer vermiş ise acaba müstahak olan

kişiye mi vermiştir? Bunu araştırmalıdır. Ve altın gümüş kapları varsa zekâtlarını vermemişse hepsinin hesabını yapmalı ve o zekâtı, verilmesi gereken kişilere vermeli. Eğer Ramazan orucunu tutmamışsa, yahut oruç niyetini unutmuşsa, ya da başka şartlarına riâyet etmemiş olursa ve bu zikrettiklerimizi yakından biliyorsa orucunu kaza eylemelidir.

Eğer bir şeyde kuşkusu olursa, içtihat edip ve kesin olarak hesap eyleyip kusurlu bildiklerini kaza eylerse en iyisini yapmış olur. Şayet galip bir zanla: Ben şunları edâ ettim! dese onlar edâ edilmiş hesap etmek câizdir. Şüphesi olanlar edâ edilmelidir.

Bülüğ çağma ermeden önce işlediği günahları da düşünmesi gerektir. Gerek gözden gerek kulaktan, gerek elden, gerek mideden, bütün azasından işlediği günahları bilmelidir. Eğer, zinâ, livata, hırsızlık, içki içmek ve bunlar gibi ve Hak Teâlâ'nın had cezası vacip buyurduğa büyük günahları işlemişse tevbe etmelidir.

Böyle bir kişiye sultanın önüne çıkıp günahlarını ikrar etmesi gerekli değildir.

Bana bu günahlarımdan ötürü şeriatın gerektirdiği kamçıyı vurun! demesi yerine o işlediği günahı gizlemeli, ona tevbe tedarikinde bulunmalı, çok çok ibadeti elden bırakmamalıdır.

Küçük günahlardan işlemişse hal yine böyledir. Eğer: Bir nâmahreme, bilmediği bir kıza veya kadına bakmışsa, abdest almadan Kur'ân-ı Kerim'e el attıysa, ya da cünüp olarak mescide girdi ise bunların her biri için zıddı ile keffârette bulunmalıdır. Böylece o keffâretle günahlar yok olur.

Nitekim Cenâb-ı Hak, Kur'ân'da şöyle buyurur: *"Günahtan sonra sevap işlemek günahı mahveder."* (Hûd: 114)

Her ne kadar her sevap günahı ortadan kaldırırsa da o günahın zıddmı yapmak, aksini işlemekte tesiri daha çok olur. Meselâ:

1- Saz dinlemenin keffâreti Kur'ân dinlemektir. Dinî meclislerde, ilim sohbetlerinde bulunmaktır.

2- Mescitte cünüp oturmanın kefareti itikâfa girmek ve ibadette bulunmakla olur.

3- Mushaf-ı şerife abdestsiz elle dokunmanın keffâreti, mushafa ikram etmekle, Kur'ân'ı çok okumakla olur.

4- Şarap içmenin keffâreti de gönlünün çok çektiği helâl olan şurupları içmeyip fukaraya sadaka vermekle olur.

Böylece, o günahtan meydana gelen her karanlık bu sevaplardan doğan nurla mahvolmuş bulunur. Hatta dünya işleriyle olan her sevincin kefareti, dünyada çekilen üzüntü ve gussadır. Çünkü dünyada olan sevinç, gülüş, rahatlık, gönlü dünyaya bağlar. Oysa dünya için çekilen zahmetle gönül dünyadan ilgisini keser, dünyadan nefret duyar. Bundan ötürüdür ki, hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: *"Bir üzüntü, bir acı ki, mümine erişirse, o acı eğer ayağına diken batmaktan bile meydana gelse günahına keffâret olur."*

Rasûlullah Efendimiz yine şöyle buyurmuştur: *"Günahlardan kimisi vardır ki, üzüntüden başka şey ona kefaret olmaz."*

Başka bir rivayette de Peygamber (sallallahu aleyhi

ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Günahlardan kimileri vardır ki, onlara ancak geçim sıkıntıları keffâret olabilir."*

Bu geçim sıkıntılarında çoluk çocuk maişeti de vardır. Bu türlü günahları işleyenler, çoluk çocuğunun geçimini temin etmekle sıkıntılara düşer. Hazret-i Aişe der ki: Bir kulun günahı çok olsa ve ona kefaret olacak kadar ibadeti bulunmasa Hak Teâlâ onun gönlüne bir gam salar ki, o gam onun günahına keffâret olur.

Şöyle sanma ki, bu gam, onun dilemesiyledir. Hayır, öyle değildir. Ve hem ihtimaldir ki, dünya işlerinden ötürü de üzülmüş olabilir.

Dünya için üzüntü duymak zaten hatadır, ne yolda keffâret olur? dersen bil ki, işin hakikati senin kuşkulandığın gibi değildir. Aksine, senin gönlünü dünyadan bıktıran bir şey, senin ihtiyarın, isteğinle değilse bile senin için hayır'dır. Belki o üzüntüye karşılık gönlüne bir sevinç gelirse, muradın meydana gelir, dünya senin cennetin olur. Yusuf aleyhisselâm Cebrail'den babası Yâkub için: O kaygılı, üzüntülü ihtiyarı nasıl buldun? diye sordu. Cebrail de: Onu, oğulları ölen yüz annenin kaygısı içinde buldum. Yûsuf: Ona bu üzüntüden ötürü karşılık ne ola? diye sordu. Cebrail: Yüz şehidin sevabı olur! cevabını verdi.

Fakat kul hakkı olan günahlarda, bütün insanlarla olan muamelelerini hesap etmelidir. Hatta halkla sohbet eyleyip onlarla söyleştiği sözleri, konuştuklarını bütün hesap etmelidir. Tâ ki, bir kimsenin kendi üstünde hakkı varsa veya bir kişiyi incitti, ya da

gıybet etti ise, onun borcundan kurtulmalı, helâlliğini dilemeli. Geri verilecek şeyleri geri vermeli. Eğer bir kimseyi öldürmüş ise kendisini o kişinin mirasçılarına teslim etmeli, onlar da ya kısas eyler, ölüme ölüm derler, ya da onu bağışlarlar.

Kendisinde kul hakkı kalan kimse, başkalarından ne hak kalmışsa, gerek bir akçe, gerek bir habbe olsun o paranın sahibini âlem içinde aramalı, dilemeli, onun haklarını geri vermelidir. Eğer onu bulamazsa, o kişinin vârisine vermelidir. Bu işe ise memurlar, bezirganlar gayet zordur. Onların halkla muamelesi çok olur. Kaybolup gittikleri zaman da onları bulmak, herkese güçtür. Bu mümkün olmaz. Kul hakkını vermek isteyenler, bu özründen ötürü, ibadetini, tâatını artırmalıdır. O kadar tâat, iyi amel toplamalı ki, bu hakları kıyamet günü kendi üstünden aldıkları vakitte, kendisi için kifayet edecek kadar sevap kalmalıdır.

İşlenen Günaha Keffâret Olan Şeyler

Bir kimse, eğer tevbe arasında bir günah işlerse onun, keffâretinde acele etmesi ve o keffâretin tedârikiyle uğraşması gereklidir. Rivayet edilen haberler şu şeye delâlet etmektir ki, sekiz şey günahtan sonra işlenirse, o günaha kefaret olur:

Bu sekiz şeyin dördü gönüldedir:

Birincisi: Tevbedir.

İkincisi: Tevbeye azmeyleyip artık günah işlememeye sâdık kalmaktır.

Üçüncüsü: Bu günahından dolayı azâb göreceğinden korkmaktır.

Dördüncüsü: Bağışlanmayı ümid etmektir.

Sekiz şeyin dördü de bedende, vücuttadır:

Beşincisi: Günahtan sonra iki rekât namaz kılmaktır.

Altıncısı: Bundan sonra yetmiş kere salâvat vermek, istiğfar etmektir.

Yedincisi: Yüz kere "Sübhanallahil - azim ve bihamdihi" demektir.

Sekizincisi: Kudreti yetiştiği kadar sadaka dağıtmaktır. Ve bir gün oruç tutmaktır.

Bazı haberlere göre de günah işleyen kişi, güzel bir şekilde temizlenip abdest alıp, mescide varmalı, iki rekât namaz kılmalı.

Bir hadis-i şerifte de şöyle buyrulmuştur:

"Günah işlediğin vakit onun ardından bir iyilik yap ki, onun keffâreti olsun. Gizli günah işlersen gizli iyilik yap. Aşikâr işlediğin günaha da aşikâre iyilik yap."

Ey sâlih kişi! Bil ki, dil ile istiğfarda gönül hazır bulunmazsa çoklukça hiç faydası yoktur. Gönlün istiğfarda dil ile ortaklığı, onda korku, yalvarma olması ve bu mağfireti dilerken nedametten, utançtan uzak bulunmaması demektir. Eğer gönlü bu hal üzerinde olursa tevbeye azmedişi ne kadar halis olmasa da necabetinden ümit eksik olmaz. Sözün kısası dil ile istiğfar eylemek, gönül gaflette bile olsa faydadan uzak kalmaz. Çünkü, dil boş şeyler söylemekten korunmuş olur. Bu ise susmaktan daha hayırlıdır. Çünkü gönül başka sözler söylemeyi âdet edineceğine istiğfar kelimesine meyli daha ziyâde olur, boş sözler söylemektense onu söylemeği ister.

Bir mürid, Ebû Osman-ı Mağribî'ye: Dilim, kimi zaman gönlüm gaipteyken zikirde bulunuyor! Bunun hakkında ne buyurursun? dedi.

Ebû Osman-ı Mağribî de ona şu cevabı verdi: Şükret ki, uzvundan birini hizmetle ödevlendirmişlerdir! Bu hal ânında şeytanın bir hilesi vardır. Şeytan der ki: Bak, gönlün hazır değil. Dilini tut. Böyle bir hal içinde zikirde bulunmak edepsizlik, saygısızlık olur.

Halk, şeytanın bu iğfaline cevap verirken üç kısma ayrılırlar:

1- Bir kısmı sabıklardır ki: Şeytân, doğru söylüyorsun! O halde sana inad olsun diye ve seni kahretmek için kalbimi de hazır edeyim! derler.

Bunların bu sözü, şeytanın yarasına tuz-biber ekmek gibi olur.

2- Bir kısmı da zâlimlerdir. Bunlar, şeytana: Doğru söylüyorsun, dilin yalnızca kımıldamasında, hareket etmesinde fayda yoktur! der ve susarlar.

Öyle sanırlar ki, akıllılık, zeyreklik etmişlerdir. Fakat gerçekte şeytanın dostluğunu ve onu uymağa ayak tutmuşlardır.

3- Bir kısmı orta halli kişilerdir ki, şöyle derler: Her ne kadar gönlümüzü hazır tutmağa gücümüz yoktur. Her ne kadar kalbi çok hayırlı ise de, dilimizle zikirde bulunmak susmaktan daha hayırlıdır.

Nitekim padişahlık sarraflıktan her ne kadar hayırlı ise de, sarraflık da çöpçülükten hayırlıdır. Bir kişi padişahlık etmekten aciz olursa, sarraflıktan el çekip çöpçü olmak istemesi akıl kârı değildir.

Tevbenin İlâcı

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, tevbe kılmayan kimselerin ilâcı şudur: Neden ötürü günah işlemekte ısrarlı olduklarını ve tevbe kılmadıklarını bilmelidirler.

Günah işlemekte ısrarlı olmanın da sebebi beştir. Her birinin de bir türlü ilâcı vardır.

Birinci sebep: O kişinin âhirete imânı olmamasıdır. Yahut âhirette, şüphesi olmasıdır. Bunun ilâcını Mühlikât rüknünün, Gurur konusunda anlattık.

İkinci sebep: O kişinin üstüne şehvet o kadar galip gelir ki, onu terk etmeye kendisinde güç bulamaz. Bu arzuların zevki ona o kadar galip olur ki, kendisini ahret tehlikelerinden gaflete boğar. Halkın çoğunun takva ile nefsi istekler arasındaki perdesi şehvettir.

Bundan ötürüdür ki, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: Allahu Teâlâ Cehennemi yarattığı zaman Cebrail'e: "Cehenneme nazar kıl, bak!" buyurdu. Cebrail de: "Nazar kıldım ve onu gördüm, ya Rab! Senin izzetin hakkı için, bir kimse bunun vasfını işitse içine girmez!" dedi.

Allahu Teâlâ, Cehennemin çevresinde şehvetleri yarattı. Cebrail'e: "Oraya bak, orasını gör!" diye buyurdu. Cebrail: "Oraya baktım ve gördüm ya Rab! Ama senin izzetin hakkı için ondan korkarım ki, Cehenneme girmeyen hiçbir kimse kalmaz!" dedi.

Hak Teâlâ Cenneti yarattı, sonra Cebrail'e: "Ey Cebrail!" diye buyurdu. "Cennet'e bak! Onu da gör!" Cebrail: "Ona baktım, yâ Rab! Hiç kimse yoktur ki, onun vasfını işitince onun içine girmeğe acele etmesin!" dedi.

Allahu Teâlâ, bu sefer, zahmet ve meşakkat verici şeyleri onun çevresinde yarattı. Cebrail'e: "Bak oraya!" diye buyurdu. Cebrail: "Baktım, ey Rabbi!" dedi. "Senin izzetin hakkı için ondan korkarım ki, onun yolunda olan zahmetlerin çokluğundan hiçbir kimse cennete giremez."

Üçüncü sebep: Âhiret bir vâdedir, kavuşulmasına zaman ister. Oysa dünya ve insanın tabiatı peşin paraya meyillidir. Bir şey ki, veresiyedir, gözden de, gönülden de ıraktır.

Dördüncü sebep: Mümin olan bir kişi tevbeye azmeyleyince ona bütün zaman müsaittir. Ama bu tevbeyi ertesi güne bırakır. Ne zaman şiddeti bir istek hatırına gelse: Bu arzumu yerine getireyim, bundan başka isteğe el sürmem! der.

Beşinci sebep: Günahın Âdemoğlunu mutlaka Cehenneme salması gerekli değildir. Belki bağışlanma olabilir, insanoğlu ise kendisi hakkında daima iyi zan sahibidir. Kötü bir isteğe kapıldığı zaman onu kötü sanmaz: Hak Teâlâ bağışlar, affeder! diyerek rahmete umut bağlar.

Birinci sebebin âhirete inanmamak olduğunu ve onun ilâcını anlatmıştık. Fakat âhiret vadeli senettir, bekler! diye tevbeyi geri bırakmanın ve gözden ırak olanı gönülden de ırak tutmanın ilâcı da şudur: Böyle düşünen bir kişiye: Gelecek bir şeyi gelmiş gibi san! Onu gelmiş gibi say! Nice zamandan beri gözünün kapandığına itibar eyle, inan. Ölümü akçe olarak bil. Belki bugün ölürsün, belki de bu saat ölürsün "O veresiye alışveriştir!" diye güvendiğin şey peşin

alışverişe döner. Ve o peşin sandığın şey ortadan kalkar, rüya gibi olur.

Ama yüksek arzuları bırakmayan kişi şöyle bilmeli ki, şehvetlere bir saat sabretmeğe takat getiremezse, Cehennem ateşine nasıl takat getirebilir? Ya cennetin tadına nasıl sabır gösterebilir. Eğer hasta olsa canı soğuk sudan başka bir şey istemese bir Yahudi hekim ona: Şu sana zarar verir! dese şifa umar da o isteğine karşı durur, su içmez.

Şu halde Allahu Teâlâ'nm ve Peygamberimizin kavliyle ebedi bir zaman

için Padişah olmak ümidi, bütün istek ve şehvetleri terk etmek için en evlâ yol olur.

Ama "Tevbeyi yarına edeyim!" diyen kimseye de şöyle denilmelidir: Sen tevbeni yarına aktarıyorsun. Lâkin yarının gelmesi senin elinde değildir. Belki de yarın olmadan ölür, helâk olursun.

Bundan ötürüdür ki, hadis-i şerifle şöyle buyrulmuştur: *"Cehennem ehlinin çok kez feryadı teybelerini geriye bırakmalarının nedametinden ileri gelir."*

Tevbeyi geciktiren kimseye şöyle denilmelidir: Tevbeyi niçin yarma bırakıyorsun? Eğer bugün şehvetleri bırakman sana zor olduğundan tevbeni geciktiriyorsan bu yarın daha zor olacaktır. Çünkü, Hak Teâlâ, şehitleri kolay bırakılacağı bir gün yaratmış değildir.

Bunun benzeri şu kimse gibidir ki, bir kişiye: Şu ağacı kopar! deseler.

O kişi de: Ağaç sağlam, koparılmaz görünür. Ben ise zayıfım. Sabreyleyin, gelecek yıl sökeyim dese

ona şöyle derler: Ey aptal kişi! Bu ağaç gelecek yıl daha kavi, daha güçlü olur. Sen ise daha zayıflarsın! İsteklerinin ağacı da gittikçe daha kuvvetlenir, sağlamlaşır. Eğer onlarla amel edersen, onlara karşı duramazsın. Bundan âciz kalırsın. Öyleyse sen her ne türlü o arzulara şimdi karşı kor ve tevbe eylersen bu daha kolay olur. Ama bir kişi tevbe etmez, mü'minliğine güvenir ve: "Hak Teâlâ mü'minleri bağışlar!" derse o kişiye şunları söylemelidir: Şu korku da vardır ki, ibadet edilmedikçe imân ağacı zayıflar. Ölüm gelince ölüm titreyişlerinin şiddetli rüzgârından da yıkılabilir. Çünkü imân öyle bir ağaçtır ki, suyunu, tâattan içer. Vakta ki, imân tâatten kuvvet bulmamış olursa tehlikelere uğramışır Hem de tâatsız, ibadetsiz bir imân, günah hastalığı olan bir kişinin rahatsızlığına benzer. Her saat başında ölüm korkusu ile karşılaşır. Ondan sonra eğer imânını selâmetle kurtarmış olursa ona ukubet kılmaları mümkündür. Bu ukubette ya cezalanır, ya da affolunur. Galip olan budur ki, bu gibi kimselere peygamberler gönderilmiştir. Çünkü onlara, günahkârlığın ukubete sebep olacağı bildirilmiştir.

Şu halde, günahı bağışlanacağı ümidi ile tevbe etmeyip tevbeden el çekmek ahmaklık, aptallıktır. Onun benzeri şu kimse gibidir ki, sahip olduğu bütün malları kaybeder, çoluk çocuğunu "Belki şehrin bir bucağında define bulurum!" diye aç bırakır.

Yahut böyle bir kimse şehir yağma edilirken malını gizlemeyip evinin de kapısını açık bırakır: "Belki, zâlim kişi yağma için girdiği bu evde helâk olur!

Yahut gaflete düşer. Ya da kör olur, evin kapısını göremez hale gelir!" der.

Bütün bu umutlandığı şeylerin o kişinin nefsinde toplanması mümkündür. Hak Teâlâ'nın onu bağışlaması da, bunlar gibi mümkündür. Lâkin bu umutlara dayanıp ihtiyattan el çekmek, aptallıktır.

Kimi Günahlara Tevbe Etmek, Doğru mu, Değil mi?

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, bu meselede fikir aykırılığına düşülmüş ve şöyle demişlerdir:

Eğer bir kimse bazı günahından tevbe kılar, bazısından da tevbe kılmazsa bu doğru mudur, değil midir?

Bunun üzerine bir kısım kişiler: Eğer bir kişi, zinâdan tevbe kılmışsa, içki içmeğe tevbe etmemişse doğru olmaz. Zira zinâdan tevbeyi günah olduğundan ötürü etmişse içki de günahtır. Nitekim bir küpün şarabından tevbe edip başka birinde olan şaraptan tevbe kılmamak câiz değildir. Çünkü ikisi de eşittir. Günahlar da böyledir, demişlerdir.

Doğru olan şudur ki: İş böyle değildir. Çünkü zinânın günahının, içki içmekten daha ağır olduğunu bilir ve ona tevbe kılmış olabilir. Yahut da şarabın zinâdan daha kötü olduğunu sanır da ona tevbe eder. Çünkü içki hem zinâya sebep olur, hem de başka günahların kaynağıdır.

Yahut gıybet etmekten tevbe kılar da içki içmekten tevbe kılmaz.

"Gıybet kul hakkıdır! Ve kul hakkının tehlikesi büyüktür!" der. Yahut: "İçkiyi çok içmekten tevbe

kılayım, az içmekten tevbe kılmayayım! Çünkü şarabı çok içersem ukubeti de çok olur! Ben şarabı az içmek için nefsime muhalefet edemem. Çok içmek için nefsime muhalefet ederim!" der. Ve hem Şeytan beni bu işte âciz kılsa, başka bir işte acz içinde kalmam ve Şeytan'a uymam akıl kârı değildir, diye düşünür. Bunların hepsini yapmak mümkündür, ama bu hususta Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Tevbe eden Allah'ın sevgilisidir ve günahtan tevbe eden, hiç günah işlememiş gibi olur."*

Cenâb-ı Hak da şöyle buyurmuştur: *"Gerçektir ki, Allahu Teâlâ hem tevbe edeni sever, hem de çok temizlenen kişilere muhabbet duyar."* (Bakara: 222)

Bundan da anlaşılan şudur ki, bu sevgiler büyük veya küçük bütün günahlardan tevbe edenlerin derecesidir.

Günahların sadece bir kısmına tevbe etmek, doğru değildir! diyen kişiler, meğer bu sevgi derecesinin doğmasını dilemiş olsa gerek!

Bir kişi küçük günahlardan birini işler, fakat hemen arkasından bir farz ameli yerine getirirse o farzın işlenmesi, o küçük günahın keffâreti olur. Ve o küçük günah yok olur gider.

Bir defadan bütün günahlardan tevbe etmek güçtür. Tevbe yavaş yavaş olur, kabul edildiği mikdarmca sevaba erişilir.

SABIR VE ŞÜKÜR

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, tevbe, sabırsız doğru olmaz. Öyle ki, herhangi bir farzı edâ etme veya herhangi bir günahı terk etmek sabırsız elde edilemez. Bundan ötürüdür ki, Rasûlullah Efendimiz Hazretlerine: "İman nedir?" diye sordular. Şanı yüce peygamber de şu cevâbı buyurdu: "Sabırdır." Yine bir haberde Rasûlullah Efendimiz şöyle dedi: *"Sabır, imânın yarısıdır!"*

Yüceliğin ve faziletin alâmeti sabırdır ki, Hak Teâlâ, Kur'ân'da yetmiş yerde sabrı överek her güzel dereceyi sabra havale buyuruyor. Ve din yolunda yol göstericiliği, imamlığı da sabıra havale kılıyor. Kur'ân-ı Kerîm sabrı şöyle açıklar: *"Sabır ehli olduklarından ötürü, biz onları halka hidâyet yolunu gösteren imamlar kıldık."* (Secde: 24)

Cenâb-ı Hak yine sayısız ve hesapsız sevapları, sabra havale kıldı ve şöyle buyurdu: *"Sabredenlerin ecirleri hesapsızdır."* (Zümer: 10)

Allahu Teâlâ, kendisinin sabredenlere yardımcı olacağını da vaad buyurdu. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle

buyurur: *"Ey imân edenler! Sabredip namaz kılarak Allah'tan yardım dileyin. Allah, sabredenlerle mutlaka birliktedir."* (Bakara: 153)

Ve Allahu Teâlâ'nın bu yardımı iledir ki salâvat, rahmet ve hidâyeti, işte bu üçünü, sabredenlerden başka hiç kimsede bir araya getirmedi. Yine Cenâb-ı Hak şöyle buyurdu: *"Hak Teâlâ'nın salâvatı ve rahmeti sabredenler üzerindedir. Hidâyeti bulan onlardır."* (Bakara: 157)

Yücelik ve fazilet denilen şey sabırdır. Hak Teâlâ sabrı aziz kıldı, ama her kişiye bağışlamadı. Ancak kendi dostlarından pek az kimseye o sabrı verdi. Nitekim Rasûlullah Efendimiz şöyle buyurdu: "Size verilen şeylerin en azı yakin ile sabırdır. Bu iki şey bir kimseye verilmiş ise sen ona de ki: Eğer çok oruç tutup çok namaz kılmasa da korku çekmesin. Ey sabredenler: Bugün her neyin üzerinde iseniz sabreyleyip ondan dönmezseniz bu benim katımda hepinizin tâatinden daha makbuldür. Korkarım ki, benden sonra dünya yolu size açılır. Benden sonra birbirinize düşman kesilirsiniz. Birbirinizi inkâr edersiniz. Gök ehli de size düşman kesilir. Bir kişi sabreyleyip sevap dilese sevabı bütün yüceliği ile bulur.

"Sabreyleyin ki, dünya baki kalmaz. Ama Hak Teâlâ'nın sevabı baki kalır." Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) sonra da âyetin sonunu okudu: *"Gerçektir ki, biz sabredicilerin mükâfatını, işlediklerinden daha güzel olarak vereceğiz."* (Nahl: 96) Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurmuştur: *"Sabır, Cennet hazinelerinden bir hazinedir."* Peygamber

(sallallahu aleyhi ve sellem) yine sabır hakkında şöyle buyurdu: *"Eğer sabır, insan biçiminde olsaydı kerim olan bir Adem şeklinde olurdu. Allahu Teâlâ sabredenleri sever."* Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: *"Hak Teâlâ sabredenleri kendisine dost edinir. Peygamber Dâvûd aleyhisselâm'a şöyle bir vahiy geldi: "Ey Dâvûd! Ahlâkta bana uy! Benim ahlâkımdan biri de sabredici olmamdır. İsa aleyhisselâm'a şöyle dedi: Dilemediğiniz şeye sabır göstermezseniz, dilediğinizi bulamazsınız."*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Ensar'dan bir topluluk gördü. Onlara: *"Mü'min misiniz?"* diye sordu. Onlar da: "Evet, Mü'miniz, yâ Resûlâllah!" dediler. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): *"İmanınızın alâmeti nedir?"* dedi. "Nimette şükrederiz, mihnette sabır ve Allah'ın kazasına rıza gösteririz" diye cevap verdiler. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de: *"Siz, Kabe'nin Rabbi hakkı için, mü'minlersiniz."* diye buyurdu.

Mü'minlerin Emîri Hazret-i Ali şöyle buyurmuştur: "İmânâ göre sabır, bedene göre baş gibidir."

Sabrın Hakikati

Ey salih kişi! Sen bil ki, sabır insanın gücü, kuvvetlidir ve insana mahsustur. Çünkü hayvanların sabrı yoktur. Çünkü hayvanlar eksik yaratılmıştır. Melâikenin ise sabra ihtiyacı yoktur. Melekler, çok kemâlde, yüce derecede yaratılmışlardır. Bütün yüksek dileklerden kurtulmuşlardır. Hayvanlar ise şehvetin, hayvânî duyguların esiri olmuşlardır. Onlarda

şehvetten başka bir istek yoktur. Melekler, Uluhiyyet hazretlerinin aşkında boğulmuşlardır. Onlarda bu sevgiye engel olan hiçbir huy ve hususiyet yoktur ki, onu koğmağa sabır duysunlar.

Fakat insana gelince: O, ilk önce hayvan sıfatında yaratılmıştır. Yiyecek, içecek, giyim-kuşam, ziynet, oyun, eğlence insanın üstüne musallat edilmiş, sataştırılmıştır. Daha sonra bülûğ çağma erer. O zaman insanda meleklerin nurlarından bir nur belirmiştir. O nur ile işlerinin akıbetini görür, insana iki melek de vekil kılınmıştır. Vazife görürler. Hayvanlarsa bu üstünlükten yoksundur. O meleklerden birisi insana doğru yolu gösterir, hidâyette bulunur. İnsan, o melekten kendisine geçen nur ile işlenen işlerin sonucunu anlar, akıbetinden haberli olur. Nice işlerin iyi yönlerini görür. Yine bu nurla öz nefsini ve Rabbini bilir. Şehvetlerin akıbetinin ölüm demek olduğunu anlar. Ve yine bilir ki, bu şehvetlerin başlangıçları hoş ve güzeldir, ama, bu hoşluk ve rahatlık tez gelip geçer. Ardında üzüntüsü, mihneti uzun zaman sürüp gider. Böyle bir anlayış ve hidâyet ise hayvanda yoktur. Bu, ona nasip olmaz.

İşte insan vekil olan iki melekten biri bu yolda insana hidâyette bulunur. Ama bu hidâyet yeterli olmaz. Çünkü zarar ve ziyan bilinse de onu ortadan kaldıramayınca ne faydası olur? Nitekim hasta olan kişi, hastalığın ziyanını bilir, ama onu yok edemez. Bundan ötürü Allahu Teâlâ, öteki meleğe ödev vermiştir. O melektir ki, insana güç, kuvvet, zaptediş kudreti verir, ziyan verici şeylerden el çektirir. Nitekim insanda şehvete boyun eğmek hazırlığı varken

şehvete karşı durmak hazırlığı da belirir. Bundan gaye, şehvete uymanın zararlarından kurtulmaktır. Şehvete karşı durmak da melek askeriyle olur. Şehvete uymak hazırlığı ise şeytan askerinden- dir. Öyleyse, şehvete muhalif hareket eylemeğe "dinî sebep" diye ad verelim. Ve şehvete sebep olana da "hevâî sebebi" diyelim. İşte bu iki askerin arasında her zaman cenk ve aykırılık eksik olmaz. Birisi, "Bu işi yap!" der. Öteki ordu ise, "Bu işi yapma!" der.

İnsan da bu iki sıkıştırma arasında kalır. Eğer "dinî sebep", "hevâî sebebini alt edip cenk etmede ayak diretirse, onun bu sebat edişine sabır denir.

Eğer dinî sebeb, hevâî sebebini mağlûp eyleyip koğarsa bu üstünlüğe zafer denir. Ve ikisinin bu cengine de Nefis cihadı derler. Böylece sabrın anlamı din sebebi ile hevâ arasındaki savaşta din sebebinin, hevâ sebebi karşısında direnmesidir. Bu iki asker birbirine muhalefet etmezlerse orada sabır da yoktur. Bundan ötürüdür ki meleklerin sabıra ihtiyaçları bulunmaz. Hayvanların ve çocukların da sabır güçleri yoktur. Ey Salih kişi! Sen bil ki, bu anlattığımız iki meleğe Kirâmen-Kâtibeyn derler. Bir kimseye manevî görüş birliği ile yorum yapma yolu açılırsa, o kişi her olan şeyin bir sebebi olduğunu bilir. Eğer iki ayrı şey vücuda gelse iki çeşitli sebebin de bulunması gerekir Bilinmektedir ki, hayvanların ve başlangıçta çocukların ne hidâyeti, ne de işledikleri işin sonunu düşünmeğe vukufu, sabır ve tahammüle gücü vardır. Fakat çocuk bülûğa ererken, bu zamanlarda, onda hidâyet ve sabır meydana gelir.

Bundan sonra, bunların iki sebebe ihtivacı olduğunu anlar ve bu kirâmen kâtibeyn'in iki sebepten ibaret olduğuna aklı erer. Hem de bilinmelidir ki hidâyet asıldır. Öncelikle gereklidir. Ondan sonra, Kudret, İrade ve Amel gelir.

Şu hale göre insanı hidâyete götüren melek ki, daha şerefli, daha faziletli melektir, göğsümüzün sağ yönü ona teslim edilmiştir. İki melek de senin göğsünde, senin vekillerindir insanı hidâyete eriştiren melek, sağ kol meleğidir. O melek seni irşat etmek içindir eğer onu dinleyip, ona kulak verip, ondan doğru yolu öğrenirsen, senin onu dinleyip, ona itaat etmen, o meleğe iyilik etmek olur. Onu tembel duruma sokmamış olursun. Bundan ötürü de sana sevâb yazılır. Eğer çekingen davranırsan onu işsiz, âtıl bir hâle getirirsin ki hayvanlar gibi, çocuklar gibi her işin akıbetinde hidâyete ermekten mahrum kalmış olursun. Bu günahı senin kendine yazarlar. Arkası da bunlar gibi olur.

Sol kolda bulunan melekten meydana gelen kuvveti eğer sen şehvete muhalefette kullanmaya çalışırsan sevap elde etmiş olursun. Eğer ona çalışmaz, cehd etmezsen, kötülük, suç, günah işlemiş olursun. Bu iki hali de senin âmel sahifene, hem de kalbinin içine yazarlar. Fakat senin kalbin bundan habersizdir.

Bu iki meleğin defterleri gözle görülmez. Dünya defteri değildir. Onları dünya gözüyle görmenin yolu yoktur. Vakta ki, ölüm dakikası gelir, gören gözler yıumulur, o zaman melekût âlemini gören gözler açılır. Sen de bu defteri, sahifelerine amellerini yazılmış

hazır bulursun. Ne kadar görmek okumak dilesen de görmez, okuyamazsın. Küçük Kıyamet'ten (yani ölümden) haberin olur. Ama o sahifelerin uzun uzadıya yazılmışını Kıyamet'te görürsün. Küçük Kıyamet ölüm vaktidir. Nitekim Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Bir kişi ki, ölür, onun kıyameti kopmuştur."*

Büyük Kıyâmet'le olan her şeyin örneği Küçük Kıyâmet'te de vardır. Onun uzun uzadıya anlatılışı İhya kitabında açıklanmıştır. Bu kitabın onları taşımağa gücü yoktur.

Ama bizim maksadımız şunu anlatmaktır ki, sabır ancak iki şeyin çekişme ve kavga halinde olduğu yerde bulunur. Kavga ise iki düşman askerinin mevcut olduğu yerde olur. Ve bu iki askerin biri Melâike bölüğündendir, biri de Şeytan bölüğünden... İnsanoğlunun göğsünde bunlar toplanmışlardır. Böylece din yolunda ilk adım bu cenkle uğraşmaktır. Çünkü, çocukluk âleminde göğsün sahrasını Şeytanın askerleri doldurmuştur. Meleklerin askerleri onun erginlik günlerinde, bülûğ çağında meydana çıkmıştır. Bu hale göre eğer Meleklerin askerleri şehvet ordusunun askerlerini kahredemezse, saadete erişilmez. Ve böylece de madem ki cenk etmezler, cenkte sabır gösterilmez, o zaman düşmanı kahretmeğe güç bulamazlar. Bir kimse eğer böyle bir cenk yapmazsa yurdunu, bucağını şeytana teslim etmiş olur. Eğer bir kimse şehvetlerini yenerse ve nefsini isteyerek şeriata boyun eğ- dirirse bu fetih ona müyesser olur. Nitekim Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"Hak Teâlâ beni şeytanımın üstüne galip kıldı, şeytan bana teslim oldu."

Çok kez gazada olan kişiler kimi muzaffer olur, kimi de yenilirler. Zafer, kimi kez şehvetlerin, kimi kez de dinî sebebin olur. Ama sabırdan ve sebattan başka bir şeyle o kale fethedilemez.

İmanın Yarısı; Sabır, Sabrın Yarısı: Oruç

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, imân yalnız başına bir şey değildir. Aksine imânın birçok dalı vardır. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: İmânın kapıları yetmişten ziyadedir. En büyüğü: "Allah'tan başka Allah yoktur" kelimesidir. En küçüğü de yoldaki eziyetleri kaldırmaktır.

İmânın kısımları, her ne kadar çoksa da onun aslı, üç cinstir, daha çok değildir: Marifet, Hâller, Amellerdir.

İmânın derece ve katları bu üç halden hiç uzak değildir. Meselâ tevbenin hakikati pişmanlıktır. Ve pişmanlık da bir gönül halidir. Pişmanlığın aslı da günahın öldürücü bir zehir olduğunu bilmektir. Bu bilgiden pişmanlık hali doğar, o halden de güzel ameller... O halde pişmanlık halinin bir dalı günahtan el çekmektir. Ve tâat, ibadetle uğraşmaktır. Böylece bu nedamet hali, bu marifet ve amel, üçü birden, imânın yapısındandır. İmân da bunların üçünden ibarettir.

Lâkin kimi zaman olur ki, imânı marifete tahsis ederler.

Çünkü kök, marifettir. Ve bilgidendir ki, pişmanlık hali doğar. Böylece marifet, yemiş ağacına benzer.

Gönlün marifet sebebiyle değişmesi o yemiş ağacının dalları gibidir ki, hallerin değişikliğini meydana getirir. Değişiklik hallerinden meydana gelen ameller de o dalların yemişleri gibidir.

Böylece imânın bütünü iki şeydir: Marifet ve amel. Amel ise sabır göstermeden olamaz. O halde sabır, imânın yarısıdır.

Sabır da iki cins şeyden olur:

1- Şehvete sabır göstermek.

2- Ötekisi de öfkeye karşı sabırlı olmaktır.

Oruç, şehvete karşı sabır göstermek cinsindendir. Böylece oruç sabrın yarısı olur.

Diğer taraftan amel yönünden bakarsak imân, sadece amelden ibaret görülür. Mü'minin ameli ise sıkıntılara sabretmek ve nimetlere şükretmektir. O halde sabır imânın bir yarısı, şükür de diğer yarısı olur. Nitekim bu, biraz yukarıda geçen başka bir hadîs-i şerifte bildirilmiştir.

Eğer sabır ve şükürden hangisinin daha zor olduğuna bakarak onu asıl kabul edersen hiçbir asıl, sabırdan daha zor değildir. Bu takdirde sabır, imânın tamamı olur. Nitekim: "İmân nedir?" diye sorduklarında, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): *"Sabırdır!"* diye cevap buyurdu.

Yâni, ameller içinde en zoru sabırdır! demek istedi. Bu da şunun gibidir ki, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): *"Hac, arifedir"* diye buyurdu.

Yâni, Haccın tehlikesi arifeden dolayıdır. Arife kaçırılırsa Hac da kaçırılır. Öteki Hac rükünleri kaçırmakla hac yapılmamış sayılmaz.

Sabra Her Zaman İhtiyaç Vardır

Ey Salih kişi! Sen bil ki, kul her zaman iki halden birinde bulunmaktan uzak değildir. Bu iki hal, ya kendisinin havasına uygundur, ya da uygun değildir. Ama bu iki halinde de o kul, sabra muhtaçtır. Ama, isteklerine esir olanlar: Mal gibi, nimet gibi, makam gibi, sağlık gibi, çoluk-çocuk gibi şeyler yolunda olsun ister. Hem de bunlara benzer her ne varsa hiçbir zaman sabırdan daha önemli değildir. Ve sabırdan daha mühim bir şey yoktur. Çünkü sabredip kendisini zaptetmeyen kişi, nimetlere boğulup geniş bir şekilde rahata erer ve canlanırsa, nimete gönül bağlarsa, onlarla yakınlık, ünsiyet ve karar tutarsa, kendisinde dalalet, azgınlık, isyan doğar.

Bundan ötürü: Bütün insanlar mihnete sabır gösterirler, ama rahatlığa, afiyete sabre- demezler. Bunlara sabır gösterenler ise ancak sıddıklardır, denilmiştir.

Ashab-ı Kirâm zamanında mal ve nimet çoğalınca şöyle demişlerdi: Eski günlerimizde mihnette idik, ama sabra olan gücümüz daha çoktu. Bugün ise refah ve bolluk içindeyiz, sabır gücümüz azaldı.

Bundan ötürüdür ki, Hak Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'inde şöyle buyurmuştur: *"Mallarınız ve evlâdınız sizin için fitnedir."* (Teğabün: 15)

Sözün kısası ele kudret geçince sabreylemek zor olur. En hayırlısı kudret sahibi olmamaktır.

Allah'ın verdiği nimete sabır ise, ona gönül bağlamakta, onunla sevinmemekle olur. Hem şöyle bilinmeli ki, onların hepsi gelip geçicidir, âriyettir. Onlar

elden tez günde alınır. Bundan ötürü onlar gerçekle nimet olarak bilinme- melidir. Çünkü o zenginliğin çokluğu, âhiret derecelerinin noksanına sebep olur. Bundan dolayı yalnız onun şükrü ile meşgul olunmalıdır. Ta ki, Hak Teâlâ'nın o kişiye verdiği hakkı edâ edebilmelidir. Gerek mal olsun, gerek beden olsun, gerekse başka Allah nimetleri olsun bunların her biri için ayrı ayrı sabra ihtiyaç duyulur.

Nefsimizin yüksek isteklerine uygun düşmeyen hallere gelince bunlar üç bölümdür.

Birincisi, insanın kendi arzu ve ihtiyarı ile olanlardır. Tâatta bulunmak, günahları terk etmek gibi.

İkincisi, insanın kendi arzu ve ihtiyarı ile olmayanlardır. Meselâ belâ, musibet ve felâket gibi.

Üçüncüsü, insanın kendi isteği, kendi ihtiyarı ile olmadığı halde ondan kurtulmak, o kişinin kendi ihtiyar ve isteğinde olan şeylerdir. Meselâ halkın kendisini incitmesi, üzmesi gibi.

1- İbadet ve tâat gibi kendi isteğiyle işlenen şeylerde sabra ihtiyaç vardır. Çünkü ibadetlerin kimisinin zorluğu ileri yaşlılıktan veya tembellikten ileri gelir. Meselâ namaz kılmak gibi. Kimisinin de zorluğu cimrilikten ileri gelir. Meselâ zekât vermek gibi. Kimi tâat ve ibadetin de zorluğu hem ileri yaşlılıktan, hem de el sıkılığından doğar. Meselâ Hacca gitmek gibi.

Bunların hepsinde sabır gereklidir. Hiçbirisi sabırsız olmaz. Her tâatm öncesinde, ortasında ve sonunda sabra ihtiyaç duyulur.

Tâatın başlangıcında sabra ihtiyaç şunlardadır:

1- O ibadete niyette ihlâsı doğru etmelidir.

2- Gönülden riyâ çıkarılıp atılmalıdır.

İşte bunların yapılması, sabır gösterilmeden zor olur.

Ama tâatın, ibadetin ortasındaki sabra gelince: Onda da sabra ihtiyaç vardır. Çünkü ibadeti, şartlarına ve âdabına göre yapmak gerektir. Hiçbir şeyi ibadete karıştırmamalıdır. Meselâ namaz kılarken hiçbir yana bakmamak gerekir. Hiçbir şeye endişe duymamak lâzımdır.

Fakat, ibadetin sonundaki sabra ihtiyaç şu hususlardadır ki:

1- İbadet açığa vurulmamalı, halka izhar edilmemelidir. Şunu yaptım diye söylemekten ve gösterişten sabırlı olunmalıdır.

2- İbadet ediyorum diye kendini beğenmekten, mağrur olmaktan kaçınmaya sabır gösterilmelidir.

Günahlardan sabretmeye gelince:

Hiç şüphe yok ki, günahlardan el çekmek, sabredilmeksizin olamaz. Çünkü şehvet ne kadar güçlü ise, günah işlemek de o kadar kolay olur. Bunda ise sabır göstermek daha müşküldür. Bundan ötürüdür ki, dil ile işlenen günahlara sabreylemek daha zordur. Çünkü dili kıpırdatmak, depretmek kolay olur. Hem de dil bir şeyi ne kadar çok söylerse onu âdet edinir.

Âdet haline gelince de huy, tabiat haline geçer. Şeytanın askerlerinden biri de, bir şeyi gelenek haline getirmektir. Bundan ötürüdür ki: Arkadan söz söylemekte, yalan söylemekte, kendi kendini övmekte, başkalarını kötülemekte ve bunlar gibi daha ne varsa o gibi kötülüklerde dil at koşturur.

Dil ucuna bir kelime gelse ve halkın o kelimeyi duyunca alkışlayıp, beğeneceğine inanç getirse onu söylememeye sabır göstermesi o kişiye en büyük zorluk gelir. Çok zaman olur ki, bunun gibi şeylerde sabır, halkın arasına karışmakla mümkün olamaz. Ancak, bir kenara çekilmekle mümkün olur.

2- İkinci cins günah, insanın kendi elinde olmayan günahlardır. Bu, insanların kendisini incitmesidir. Bu incitme, bu sataşma halkın eli veya dili ile olur. Ama o kişinin bunlara karşılık vermesi, kendi bilgisi, kendi isteğiyle olur. Ancak, bunda karşılık vermemek veya karşılık verip haddi aşmamak da büyük bir sabra ihtiyaç gösterir.

Ashab-ı Kirâm'dan birisi şöyle buyurmuştur: Biz imânı, kâfir halkın cefasına sabreylemektir diye sayardık!

Bundan ölürüdür ki, Hak Teâlâ, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e şöyle buyurdu: *"Halkın seni incitmesine sabreyle ve bana tevekkül kıl."* (Azhab: 48) Yine Hak Teâlâ şöyle buyurdu: *"Onların dediklerine sen sabır göster ve onlardan güzel bir biçimde ayrıl."* (Müzemmil: 10)

Yine Hak Teâlâ şöyle buyurdu: *"Biz biliyoruz ki, düşmanların sözlerinden gönlün gerçekten daralıyor. Sen Rabbine hamd eyleyerek tesbih et."* (Hicr: 97-98)

Bir gün, Rasûlullah Efendimiz ganimet mallarını paylaştırıyordu. Bir kişi: "Bu pay ediş, bu taksim Allah için olmadı. Âdil bir taksim değil bu!" dedi. Bu itirazı Resûl Hazretlerine bildirdiler. O da bunu duyunca kızdı. Mübarek yüzü o kadar kızardı ki, huzursuz

oldu ve: Allahu Teâlâ, kardeşim Musa'ya rahmet eylesin ki, onu bundan çok incitirlerdi! diye buyurdu ve sabretti.

Hak Teâlâ da ona şöyle buyurdu: *"Eğer size bir bir eziyet erişse, sen o mikdarda ona karşılık ver. Eğer sabreylersen daha hayırlıdır."* (Nahl: ١٢٦)

İncil'de şöyle yazılmış olduğunu gördüm ki, İsa aleyhisselâm şöyle demiştir:

"Bundan önce bir kavme gelip dediler ki: "Elden ötürü el kesin, gözden ötürü göz çıkarın, dişten ötürü de diş sökün." Ben bu hükmü bâtıl kılmıyorum. Fakat size vasiyet ediyorum ki: Kötülüğe kötülükle karşılık vermeyin. Eğer bir kimse yüzünüzün sağına vursa, onun önünde sol yüzünüzü döndürün. Eğer başınızdaki tülbenti alsa ona gömleğinizi de verin. Bir kimse sizi zulümle bir mil yere sürse, siz, iki mil gidin!

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de şöyle buyurdu*: "Gelmeyene git, vermeyene ver, sana zulmedeni bağışla."*

Bunun gibi sabır, ancak sıddıkların derecesidir.

3- Başı ve sonu kişinin isteğine bağlı olmayan günahlara sabra gelince: Bunlar başa gelen musibetler, belâlardır. Oğlun ölmesi, malın helâk olması, bir uzvun kaybolması gibi. Ve bütün ilâhî belâlar gibi ki, bunlara sabır göstermek kadar faziletli sabır yoktur.

Yine Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir kimseye bir musibet erişse ve: "Innâ lillâhi ve inna ileyhi raciûn" deyip: Ya Rabbi! Bu belâdan beni kurtar ve sonunda bana hayırlar ihsan ve nasip buyur" dese, Yüce Allah o kulun duasını kabul eder."*

Dâvud aleyhisselâm yine şöyle buyurmuştur: "Hak Teâlâ şöyle buyurdu: 'Ben bir kişinin ya vücuduna, ya çocuğuna bir musibet versem, o da bu musibeti iyi bir sabırla karşılasa, kıyamet günü o kişiyi mizana gönderip hesap sormaktan, ona hasenat ve seyyiat defterini göstermekten utanırım.'"

Hak Teâlâ şöyle buyurdu: "Ey Cebrail! Sen şunu bilir misin ki, gözünden görme kuvvetini aldığım bir kişinin mükâfatı nedir?" Cebrail: "Ey Allah'ım, seni noksan sıfatlardan tenzih ederim. Biz ancak bize ne bildirdiysen onu biliriz! dedi."

Allahu Teâlâ şöyle buyurdu: "O kişinin mükâfatı süresiz olarak Cennette kalmak ve benim cemâlime bakıp durmaktır."

Ulu kişilerden biri, bir kâğıda şunu yazmıştı: Rabbinin hükmüne sabredici ve tahammül edici ol. Rabbin seni görmekten uzak kalmaz.

Bu kişi, ne zaman başına bir musibet gelse bu kâğıdı çıkarıp okur ve kendisi de sabretmeye kuvvet bulunurdu. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Hak Teâlâ'yı tâzim etmekten biri de hastalıkta şikâyetçi olmamak, başa gelen musibeti halktan gizlemektir."*

Ashab-ı Kirâm'dan birisi şöyle bir rivayette bulunmuştur: Ebû Huzeyfe'nin âzadlı kölesi Sâlim'i gördüm ki, vücudu ordu safları arasında uzanmış yatıyordu. Düşmandan bir yara almıştı. Ona: Su ister misin, ya Salim? diye sordum.

Benim ayağıma yapış ve düşman tarafına çevir.

Suyu da başımın ucuna koy ki, oruçluyum, akşama kadar ölmezsem içerim! dedi.

Bilinmeli ki, ağlamakla, üzülmekle sabrın fazileti kaybolmaz. Aksine feryat etmekle, ah çekmekle, gömleğini parçalamakla, çok çok şikâyette bulunmakla kaybolur. Çünkü Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in oğlu İbrahim öldüğü zaman kendisi ağlamış, gözyaşlarını tutamamıştı. Kendisine: Yâ Resûlallah! Sen bizi ölüye ağlamaktan yasaklamıştın! dediler.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de: *"Ben sizi bu kadarcık ağlamaktan yasaklamadım! Bu kadar ağlamak, acımadır, merhamettir. Hak Teâlâ merhametli olana rahmet eyler!"* diye buyurdu.

Bundan ötürü şöyle denilmiştir: İyi, sabr-ı cemil, musibete uğrayan kişiyi başka kişilerden fark ettirmeyen şekildeki sabırdır.

Elbise yırtmak, yüzünü tokatlamak, feryat etmek gibi hareketlerin hepsi haramdır. Hattâ hallerini değiştirmek, değişik sarık ve elbise giymek gibi şeyler de câiz değildir. Aksine: Allah kulunu sensiz yarattı ve sensiz geri alacaktır! diye düşünmelidir.

Ebû Talha'nın hatunu Rumeydâ-i Ümmü Süleym şöyle demiştir: Kocam Ebû Talha bir yere gitmişti. Bir oğlum öldü, onun üzerine bir kaftan örttüm. Ebû Talha geldi: Hastanın hali nasıl oldu? diye sordu. Ben: Hiçbir gece böyle iyi olduğu yoktu! dedim.

Sonra ona sofra kurdum. Yemek getirdim. Yedi. Kendimi süsledim. Başka gecelerden daha çok bezendim. Tâ ki, benden muradını aldı. Sonra ona: Filân

şeyi geri almak şartıyla filân komşuya vermiştim. İşte geri istedim. O kişi çok ağladı, sızladı, dedim.

Ebû Talha: Bunlar ne aptal kişiler ki, kendilerine emanet olarak verileni sahibi isteyince feryat ediyorlar! dedi.

Ben de o zaman kocam Ebû Talha'ya: Senin oğulcuğun ki Hak Teâlâ'nın hediyesi ve sonradan geri alınacak bir emaneti idi, bu an Hak Teâlâ onu senin katından dileyip geri aldı! dedim.

Ebû Talha: *"Biz Allah'ın kuluyuz, yine ona döneceğiz."* (Bakara: 156) dedi.

Sabah olunca geceki bu olayı Resûlulllah Efendimiz'e anlattı. Allah'ın Resûlü de: Sizin dünkü geceniz size mübarek olsun ki, ne ulu geceydi o gece! diye buyurdu.

Sonra da Rasûlullah Efendimiz şöyle dedi: Cennete vardım. Orada Ebû Talha ile halifesi Rûmeyda'yı gördüm."

Bu açıkladıklarımızdan anlaşılıyor ki, kulun her zaman sabra ihtiyacı vardır. Hattâ bütün şehvetlerden kurtulup uzlete çekilse, orada da yüz bin kuruntu, vesvese, çeşitli endişeler gönlünde doğar. Ve bunlar, onu Hak Teâlâ'nın zikrinden alıkoyar. Bu kuşku ve endişeler her ne kadar mubah şeyler ise de vakti öldürür ve ömrün sermayesini ziyana uğratır. Bu zamanda alınacak tedbir şudur: Kişi kendisini evrada vakfetmelidir. Bu işlerle uğraşırsa gönlüne hâkim olmuş olur.

Rasûlullah Efendimiz bir hadîsinde şöyle buyurur: *"Allahu Teâlâ, boş duran genci sevmez."*

Bundan ötürü ki: Boş oturan gencin gönlü vesveseden kurtulamaz!

Ve şeytan o kişinin yoldaşı olur. Gönlü de kuruntuların yoldaşı haline gelir.

Ama böyle bir kişi Hak Teâlâ'nm zikri ile de o kuşku ve vesveseleri kalbinden atamazsa kendisini bir sanata vermelidir. Onunla uğraşmalıdır. Ya sâlih bir kimseye hizmet etmeli yahut kendisini vesveseden uzaklaştıran bir meslekte çalışmalıdır. Böyle bir kişinin yalnız başına oturması câiz değildir. Bir kimse gönlüne dizgin vuramıyor onu zaptedemiyorsa, bedenini bir işle uğraştırması gerekir.

Sabrın İlacı

Ey sâlih kişi! Sen bil ki sabrın nice bölümleri vardır. Her birinde de sab- reylemenin türlü türlü şekilleri vardır. Ve her şeklin bir cins ilâcı bulunursa da bu yerde örnek alarak birisini anlatalım. Tâ ki, o misâl olsun, başkaları onunla kıyaslansın ve sonra da bilinmiş olsun.

Ey sâlih kişi, bil ki, sabrın mânâsı, şehvet sebebi karşısında dinî sebebin direnmesidir. Kuvvetle yerinde sabit kalmasıdır. Bunu evvelce (Mühlikât rüknünde) açıklamıştık. Sabır bu iki sebebin, iki gücün arasında bir nevi cenk etme, kavgaya girişmedir. Bir kimseyi cenge soksalar, üstün gelmesini, zafer kazanmasını, galip olmasını isterler, onunda tedbiri şudur: Üstün gelmesi istenen kişiye kuvvet verilmeli, yardımda bulunulmalıdır. Ona imdat gönderilmelidir, öteki cenkçiyi zayıflatıp ona yardımda

bulunmaktan, kaçınmalıdır. Eğer bir kişide kadınla çiftleşme şehveti üstün gelse, yahut erkeklik âletini zapt edemiyorsa, bunu yapmağa sabrı yoksa, bunlara karşı çare şudur:

Önce şehveti meydana getiren sebebi azaltmak, onu zayıflatmak gerekir. Şehveti zayıflatmak da üç şeyle olur:

Birincisi: Şehvetin kuvveti gıdadan, beslenmedendir. Güzel yemekleri mideye doldurmaktır. İşte böyle bir zamanda o kişinin şehevî gücüne yardım eden şeyleri yememesi, oruç tutması, geceleri kuru ekmek yemesi, et ve diğer kuvvetli yemeklerden el çekmesi gerekir.

İkincisi: Şehvetleri, cinsi duyguları ayaklandıran, harekete getiren şeylerin yolunu kapamalıdır. Şehvetin uyanışı güzel bir yüze bakmakla olur. Bundan ötürüdür ki, halkın arasından uzaklaşmalı, bir köşeye çekilmeli. Kadın ve oğlanların dolaştığı, gelip geçtiği yerlerde durmamalıdır.

Üçüncüsü: Şehvet mubah olan bir şeyle susturulmalıdır ki, kişi şehvetin doğurduğu haramlardan kurtulmuş olsun. Bu kurtuluşa evlenme ile varılır. Çünkü evlenme ile şehvete durgunluk gelir. Çokça görülmüştür ki, kişi evlenmezse şehvet azgınlığından kurtulamaz. İnsan nefsinin örneği azgın boğa gibidir ki, ona çiftleşmesini azaltma çaresini az ot yedirmekte bulurlar. Ona otu göstermezlerse o da şehvetten yana azmaz sükûnete boyun eğer.

Bu anlattığımız çarelerin üçü de şehvetin ilâcıdır. Şehvet kaynağını zayıflatmanın devalarıdır. Fakat

şehvetin dinî kaynağını, dinî sebebini kuvvetli kılmanın iki ilâcı vardır: Şehvette sabır gösteren kimsenin kazanacağı sevab hakkında Resûl Hazretlerinin buyurduğu hadis-i şerifleri düşün! demeli.

O kişi bunları düşününce şehvetin faydasının ancak bir saat olduğunu, şehvete sabır göstermenin faydasının ise ebedî padişahlık olduğunu anlar ve böylece manevî gücü olan imânı kavî olur. Dinî kaynak olan bu imânın kuvveti bu düşüncelerle kuvvet bulur.

Ötekisi de şudur: Dini sebepleri, dini gücü, şehvete aykırı kılmağı yavaş yavaş âdet kılmalı, gelenek haline getirmeli. Tâ ki, bu hali şehvete muhalefet askeri hazırlamalı. Çünkü bir kişi güçlü olmak dilese kuvvetini tecrübe edip, kuvvetli kişilerle azar azar idman yapar. Böylece de kuvvette kemâle erişir. Bir kimse kuvvetli bir kişiyle güreş tutmak dilese önce zayıf kimselerle güreş tutmalıdır. Kuvvet, denemeden geçirmekle, sınamakla artar. Bundan ötürüdür ki, ağır işler işleyenlerin gücü ziyade olur.

İşte bütün işlerde sabır ilâcına sahip olmanın yolları bunlardır ki, burada açıklandı.

Şükrün Fazileti

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, şükür makamı, aziz, yüce bir makamdır. Herkes onun hakikatine eremez. Bundan ötürüdür ki, Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur: *"Benim kullarımdan şükreden kişi azdır."* (Sebe: 13) Şeytan ise Âdemoğullarına taan eyledi ve şöyle dedi: *"Onların çok kişisini şükredici bulamazsın."*

(Araf: 17) Ey sâlih kişi! Münciyat (kurtarıcılar) dediğimiz sıfatlar başlıca iki bölümdür: Bir kısmı din yolunun başlangıçlarmdandır. Aslında onlar birer maksat değildir. Meselâ: Tevbe, sabır, korku, zühd ve kendi kendini hesaba çekme gibi. Bunların hepsi kendilerinden öte herhangi bir işe vesile, bir vasıtadır.

Bir kısmı da asıl maksat ve netice olanlardır ki, bunlar aslında gerekli olanlardır. Bir iş için vesile olduklarından değil, aslen maksuddurlar. Bunlar: Muhabbet, şevk, rıza gösterme, tevhid ve tevekkül gibi şeylerdir. Nitekim Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Onların dualarının sonu, âlemleri yaratan Cenâb-ı Hakk'a hamd etmektir."* (Yûnus: 10)

Bu şükür bölümünü kitabın sonunda açıklamak gerekirdi. Lâkin şükür etmenin sabırla ilgisi olduğundan ötürü burada zikrediyoruz:

Şükrün derecesi büyüktür. Bunun da alâmeti şudur ki, Allahu Teâlâ şükrü kendi zikrine yoldaş kıldı ve şöyle buyurdu: *"Beni anın ki, ben de sizi anayım. Bana şükredin ki, ben de size şükredeyim (size nimetlerimi artırayım)."* (Bakara: 152) Rasûlullah Efendimiz de şöyle buyurdu: *"Yemeğini yiyip şükredenin derecesi, oruç tutup sabredenin derecesi gibidir!"*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: *"Kıyamet gününde bir nidâ eden kişi şöyle seslenir: Hak Teâlâ'ya bütün hallerde şükreden kişiler ayağa kalksın! Bir kısmı ayağa kalkar. Onlar için bir bayrak dikilir. Bu bayrak altında cennete girerler."*

Mallarını, paralarını, varlıklarını Allah için harcamayıp saklayanlar hakkında da şu âyet nazil olmuştur: *"Altın ve gümüşü biriktirip, hazinede saklayıp Allah yolunda harcamayanlar için elemli bir azap vardır."* (Tevbe: 34) O zaman Ömer şöyle sordu: 'Yâ Resûlallah! Mal toplamayalım da ne toplayalım?" Rasûlullah Efendimiz, Hazret-i Ömer'e şu cevabı verdi: *"Allah'ı anan dil, şükreden kalb ve mü'min olan bir hatun dünya malı toplamaktan daha hayırlıdır."*

Yani Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şunu buyurmak istemiştir ki, dünyada bu üç şeyle kanaat etmek gerektir. Nitekim Rasûlullah Efendimiz iyi bir kadın için şöyle buyurmuştur: *"Sâliha bir kadın dine ne güzel bir yardımcıdır."*

Evet, müslüman ve güzel bir kadın, kocasının feragatine, şükrüne ve Allah'ı anmasına yardımcı olursa, o zikir ve şükür de sâlih bir amel olur. İbn-i Mesud şöyle buyurdu: Şükür imânın yarısıdır.

Atâ şöyle dedi: Aişe'nin yanma vardım. Ona: Bize Rasûlullah'm acaip hallerinden söz edin! dedim. Hz. Âişe de: Rasûlullah'm hangi hali vardır ki, acaip değildir! diye cevap verdi. Sonra sözüne şöyle devam etti: Bir geceydi, Rasûlullah yatağıma geldi. Mübarek teni benim çıplak tenime değmişti. Çok geçmeden: Ey Ayşe! dedi. Bana izin ver, gidip Allah'ıma ibadet edeyim! Ben de: Benim dileğim senden ayrı kalmamaktır! Lâkin yürü, ibadete var! dedim.

Ayağa kalktı. Kırbadan su aldı. Abdest alırken suyu az kullandı. Ayak üzeri durmuş, namaz kılıyor ve ağlıyordu. Vakıa ki, Bilâl-i Habeşî geldi, Peygamber

(sallallahu aleyhi ve sellem) sabah namazına gitmeği diledi. Ben: Ey Allah'ın Resûlü! Hak Teâlâ senin günahlarını bağışlamıştır. Niçin ağlarsın? dedim. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de: *"Ben, şükredici kul olmayayım mı? Niçin ağlamayayım? Hem bana şu âyet de inmiştir"* buyurdu. O âyeti okudu: *"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün arka arkaya gelmesinde akıl sahipleri için -Allah'ın varlığını ve gücünü göstermek için- birçok âyetler, deliller vardır. O anlayış sahipleri ayakta dururken, yatarken, otururken Hak Teâlâ'nın zikriyle uğraşırlar. Gökle yeri, nasıl halk edildiğini düşünür, fikrederler."* (Al-i İmrân: 190-191)

O akıl sahiplerinin bu dereceye varmalarının şükründe bulunmaları, se- vinçlerindendir. Korktuklarından ötürü değildir. Nitekim peygamberlerden birisi çağıldayarak akan bir su kenarından geçiyordu. Kenardaki çakıl taşları inleyerek, çağlayarak ağlar gibiydi. Allahu Teâlâ o taşlara dil verdi, konuşturdu. Taşlar şöyle dediler: Biz şu âyeti duyduğumuzdan beri ağlarız: *"Ey imân edenler! Kendi nefsinizi, çoluk çocuğunuzu, günahlarınızı bırakarak ve Allah'ın emirlerini yerine getirerek öyle bir ateşten koruyun ki, o cehennem ateşidir ve yakıtı Ademoğulları veya taşlar olsa gerektir. O ateşin üstünde melekler bulunur ki, ne çok sert, ne çok yumuşaktırlar. Allah onlara ne buyurdu ise kendilerine buyrulanı yerine getirirler."* (Tahrim: 6)

O peygamber de dua etti: Ey yüce Allah! dedi. Sen bu taşları cehennem ateşine yakacak olmak korkusundan emin eyle.

O peygamberin duası kabul edildi. Birkaç vakit sonra o peygamber yine o yönden geçiyordu. Akarsu yine eski inlemelerle akmaktaydı. O peygamber yine ufak taşlara şöyle sordu: Hâlâ neden ağlayıp, çağlar durursunuz?

O taşlar ona şöyle cevap verdiler: Önceleri şundan ötürü ağlardık ki, o zamanki sızlanmamız korkudandı. Şimdi ise ağlamamız Allah'a olan şükrümüzdendir.

Bu da, insanoğlunun gönlüne bir misâldir ki, insan yüreği taştan katıdır. Ademoğlu kimi zaman üzüntüden ötürü ağlar, kimi de sevincinden ötürü! Tâ ki, katı yüreği yumuşasın ister.

Şükrün Hakikati

Ey sâlih kişi! Dinin bütün mertebesinin üç temelde olduğunu ve bütün hallerin sonunda bu üç asla rücû ettiklerini anlatmıştık. Onlar da, ilim, hâl ve ameldi. İlim asıldır ki, ondan hâl doğar. Hâlden de amel doğmakladır.

Şükrün ilmi, verilen nimeti, nimet sahibinden, yani Allahu Teâlâ'dan bilmektir. Hâl ise, o nimetle sevinmektir. Amel de, nimeti, nimet sahibi Allahu Teâlâ'nın dilediği şeylerde kullanmaktadır.

Bu amelin, hem gönülle, hem de dil ile ilgisi vardır. Hem de tenle ilgilidir. Bütün bu saydıklarımızın hepsi bilinmedikçe şükrün hakikati bilinemez.

Şükürde İlim: Sana verilen bütün nimetlerin Allahu Teâlâ'dan geldiğini bilmendir ki, hiçbir kişinin bunda ortaklığı yoktur. Eğer nimet sahibi olarak

başka birini nimet verici bilirsen ve nimetin o ara yerdeki kişiden geldiğine inanırsan, bu bilginle şükür tamam olmaz.

Nitekim sana bir melik bir şey verse ve sen onun vezirinin inayetiyle verildiğini bilsen, o melike, senin şükrün gönül saflığıyla olmaz. Hattâ şükrünün bir kısmı o aracı olan vezir için olmuş olur. Senin sevinmenin hepsi de melik için şöyle olur ki, sana gelen bir nimet için: Bunlar bana padişahın tuğralı bir buyrultusu ile geldi! diye inanç getirmen gerekir.

Bu tuğralı fermanın, kalem ve kâğıt aracılığı ile sana eriştiğini bilsen bile senin bu şükrüne noksan ermez. Çünkü sen de bilirsin ki, kalem ve kâğıt başkasının emrindedir. Buyrukta hiçbir hüküm ve tesiri yoktur. Hattâ bu ferman sana hazinedarın verdiğini bilsen yine şükre ziyan getirmez. Çünkü hazinedarın elinde kendi adına yapacağı bir şey yoktur. Onun kendisi de padişahın hükmü altındadır. Zira ona bir buyrultu gönderirse, padişahın emrinden kıl kadar çıkamaz. Hazine nâzın da tıpkı kalem gibi aracıdır.

İşte bunun gibi yeryüzünün nimetini yağmurdan, geminin kurtulmasını uygun rüzgardan bilsen, şükür dürüst ve doğru olmaz. Ama bulutu, yağmuru, yeli, güneş ve ayı, yıldızları, dünyada her ne varsa hepsini Hak Teâlâ'nm kudretli avucu içinde zapt edilmiş bilmelisin. Bu, tıpkı kalemin, yazanın elinde ona boyun eğmesi gibi bir durumdur. Katibin elinde iken kalemin asla kendisine mahsus bir iradesi ve hükmü yoktur. Bu yolda inanç şükre hiçbir zaman noksanlık getirmez. Eğer bir kişinin bir nimetini görsen, sen de o

nimetin o kimseden geldiğini bilsen, buna inansan, bu çok büyük bir cehalet olur. Bu, şükür makamından uzak kalmak demektir. Aksine şöyle düşünmek gerektir: O kişi bana o nimeti şundan ötürü vermiştir ki, Hak Teâlâ ona bir vekil göndermiştir. O vekil de: Şu nimeti şu kişiye ver! diye onu buyruk altına almıştır. Artık o nimeti verecek olan kişi ne kadar: Ben bunu verememem! diye o vekil meleğe muhalefet etse elinden yapacak bir iş gelmez.

Eğer onda böyle bir güç olsaydı, bir habbe bile vermezdi. Vekil dediğimiz o güç bir duygudur ki, muhalefet edici değil, teşvik edici bir ilâhî kuvvettir. Hak Teâlâ onu, verecek olanın gönlüne salmıştır. Ve şöyle buyurmuştur: Dinde ve dünyada senin hayrın bu nimeti şu kişiye vermendedir!

O kişi de gerek bu cihanda, gerek âhiret dünyasında kendisinin murada ermesi tamamiyle o nimeti sana eriştirir. Gerçekte ise o kişi, o nimeti kendisine vermiştir. Çünkü o kendi muradına vesile kılmıştır, aracı etmiştir. Böylece bil ki, o nimeti sana veren Hak Teâlâ Hazretleridir ki, nimeti bağışlayan kişiye bir vekil yolladı. O nimeti sana gönderdiğinden ötürü de hiçbir karşılık bekleme maksadı yoktur.

Böylece gerçekte bütün Âdemoğulları, padişahın hazinedarı gibidir. Padişahın hazinedarı da tıpkı kalem gibidir. Ve Ademoğullarmdan hiçbir kimsenin elinde yapacağı bundan başka bir şey yoktur. Hak Teâlâ ona o nimeti vermeği gerekli kılmıştır. Bu manayı bildikten sonra Hak Teâlâ'nın yüce nimetine şükreylemeğe gücün olur.

Hattâ bu mânâyı bilmek bile şükür gibidir. Nitekim Musa aleyhisselâm yakarışta bulunup Hak Teâlâ'ya şöyle sordu: Ey Allah'ım! Adem'i kendi kudret elinle yarattın. Ona bu kadar nimetler verdin. Senin şükrünü nasıl karşıladı?

Allahu Teâlâ da, Musa'ya şöyle buyurdu: Adem, verilen nimetlerin hepsinin benden geldiğini bildi. Onun bu bilişi bana şükür oldu!

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, imân bilgisinin kapıları, yolları, bölümleri çoktur.

Birincisi, Takdis yoludur. Yâni bilmelisin ki, Alemlerin Rabbi bütün yaratıklardan, her vehim ve hayale gelen şeylerden paktır. Ve Allahu Teâlâ her türlü noksanlıktan uzaktır ve insan vasfında bulunmaz. Bu takdis sözü: "Sübhanallah-Allah'ı her türlü noksandan tenzih ederim." demektir.

İkincisi de şuna inanmandır ki, Allah Bir'dir. O'nun ortağı yoktur.

Bu mânâ da:

"Lâ İlâhe İllallah-Allah'tan başka ilâh yoktur," cümlesinde bulunur.

Üçüncüsü de şudur ki: Bütün yaratılan her şey O'ndandır ve her şey O'nun nimetidir. Buna imânın olacaktır. Bu mânâ da:

"Elhamdülillah-Allah'a hamd olsun," ibaresindedir.

Bu kelimedeki mânâ önceki iki mânâdan daha yüksek, daha ilerdedir. O ikisi bu mânânın alt katında kalır. Bundan ötürüdür ki, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: Sübhanallah'ta on

hasene vardır. Lâ İlâhe İllallah'ta yirmi hasene vardır. Elhamdülillah'ta ise otuz hasene vardır.

Bu hasene yani sevap dediğimiz Allah'ın bağışı, mükâfatı, yalnızca dili bu kelimelerle depretmekle meydana gelir sanma. Belki taşıdıkları mânâyı, bu kelimeler taşımaktadır. Şükür ilminin de mânâsı budur.

Şükür Haline gelince: Bu, gönülde marifetten meydana gelen bir sevinmedir. Çünkü bir kişi, bir kişiden nimet görse onunla şad olur, sevinçlenir. Lâkin bu sevinme üç türlü olur.

Birincisi şudur ki, bir padişah, bir yolculuğa çıkmak dilese, kendisine hizmet edene de kendi atlarından bir at verir. Eğer emirler: Padişah bana ihtiyacım olan bir at verdi! O atı edindim! diye sevinirse bu, padişaha şükür olmaz.

O, bu atı çölde de bulsaydı yine böyle sevinirdi.

İkincisi de şudur ki, o emirber, padişahın kendisine at vermesine sevinir. Bununla padişahın kendisi hakkında inayeti olduğunu anlayıp kalbine, başka nimetlere de kavuşacağı ümidi düşer. Eğer bu atı çölde bulsaydı bu sevince eremezdi. Çünkü onun sevinci nimet verenle şad olmaktır. Lâkin nimeti veren için şad olmak değildir. Belki, başka nimetlenmek için sevinmektir. Böyle bir şükür de noksandır.

Bunda üçüncü derece şudur: O emirber, o attan ötürü sevinmeli ki, ata, padişahın hizmetini görmek için bindi. Kişinin padişahtan başka isteği yoktur. Bu sevinç, padişahdan dolayı ve padişah için sevinmektir. Tamam şükür de işte budur.

Bir kimse ki, Hak Teâlâ ona bir nimet verse ve o nimetle sevinse, nimet verenle sevinmese onun bu şükrü şükür olmaz. Ama eğer nimeti veren için Hakk'm rızasına uyduğu ve Hak Teâlâ onu inayete delil kıldığı için seviniyorsa, bu şükür olur. Fakat yine de noksan bir şükür olur. Eğer bu nimet, dinde feragate, ilim ve ibadet hâsıl etmeğe ve Allahu Teâlâ'ya yakın olmaya yardımcı oluyorsa, bu şükür en büyük, en kemâl derecede bir şükür olur. Bunun da alâmeti şudur ki, o da bundan üzüntü duysa, onu nimet diye bilmese, hatta ona erişememeği nimet saysa, işte o kişi de, şükran kemâl derecesine erişmiş olur.

Böylece bir şey ona dinde yardımcı olmazsa, o bundan ötürü o şeye sevin- memelidir. Bunun için Şiblî Hazretleri buyurdu ki: Şükür, nimeti değil, nimet sahibini görmektir.

Bir kişi mide, ferç ve gözdeki şehvetlere dalarsa o, kişi böyle şükürde bulunamaz, o zaman, şükrün aşağı derecesi, ikinci derecesi olur. Çünkü o, şükrün birinci derecesinden değildir.

Ameli Şükür: Kalp, Dil ve Beden ile olur. Kalp ile olan şükür şudur ki: Bütün halka hayır, iyilik istemek, hiçbir kişiye nimette hased duymamak, kıskançlık göstermemektir.

Dil ile olan amelî şükre gelince, o da: "Elhamdülillah" demektir.

Ve nimet verene her halinde sevinç göstermektir. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bir kimseye şöyle sordu: "Halin nedir?" O kişi de: "İyiyim!" diye cevap verdi. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine:

"Nasılsın, hâlin nedir?" diye sordu. O kişi yine: "İyiyim!" dedi. Tekrar: "Hâlin nasıldır?" diye sordu. O kişi bu sefer: "İyiyim, elhamdülillah!" dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de: "Ben de senden bu cevabı bekliyordum!" diye buyurdu. Eski müslümanlarm birbirlerine: "Ne hâldesin, nasılsın?" diye sormalarından muradı, şükürle cevap vermeleri ve hem de cevap veren kişinin şükür sevabını kazanmak içindi. Hem hâl soran kişiye şükretmeyip susan kimse günah işlemiş olur. Eğer belâda bile olsa bu şükür cevabı verilmelidir. Bütün âlemlerin Rabbinden, elinden hiçbir şey gelmeyecek olan bir biçareye şikâyette bulunmak kadar kabîh, çirkin şey ne vardır? Belâya da şükreylemek gerektir. Belki o belâ, saadete sebep olur! Eğer kişi o şükrü yapamıyorsa bari sabreylemelidir.

Bedenle yapılan şükre gelince, onun da yolu şudur: Bütün beden uzuvlarının, vücut organlarının Hak Teâlâ tarafından verilmiş bir nimet olduğunu bilmektir. Onları sen, onun için yapılan işlerde kullanmalısın. O organların hepsi de âhiret için yaratılmışlardır. Hak Teâlâ'nın da rızası, her uzvumuz ne hizmet için yaratılmışsa o hizmette, kullanılmadır. Eğer Hak Teâlâ'nın rızası olduğu için bir şey harcar, sarf edersen şükrünü yerine getirmiş olursun. Bununla beraber Cenâb-ı Hak, senin işlediğin işten müstağnidir. Senin hiçbir ibadetine ve iyiliğine muhtaç değildir. Bunun benzeri de şunun gibidir: Bir padişahın bir kulu, bendesi olsa, onun hakkında bir iyilik yapmak istese, o kimse de uzaklarda bulunsa, padişah ona at gönderir, yol azığı salar. Bütün muradı o

kulun kendi yanma gelmesi, onun ikram görmesi ve aziz bir kişi haline gelmesidir. Yüce bir dereceye, ileri bir makama geçmesidir. Bunanla beraber, padişah için onun yakında veya uzakta bulunması birdir. O kişinin yakınlığı ile padişahta hiçbir şey artmaz. Uzakta olmasiyle de padişahın hiçbir şeyi eksilmez. Lâkin bunu o kişinin iyiliği için yapar. Çünkü padişah kerim olursa herkese iyilikte bulunur. Bu iyilik o kişiler içindir, kendisi için değildir. Eğer o kul ata binip padişahın katma doğru yüz tutarsa, yol azığını da yolda güzel güzel sarf ederse, o nimetin ve azığın şükrünü yerine getirmiş olur. Eğer atma binip padişahın sarayına yüz tutmayarak başka bir yöne doğru giderse ve padişahtan ırak düşerse bu, küfran-ı nimet olur. Eğer hiçbir şey yapmayıp ne padişaha yakın gelse, ne de uzaklara gitse, yine nimete küfran etmiş olur. Ama, birinci şekildeki kadar ağır olmaz. Eğer o kimse, Hak Teâlâ'nın nimetini ibadet ve tâate, iyi işlere sarf edip İlâhi Huzura Allah'ın katma yaklaşırsa, Allah'a şükreden kullardan olur. Eğer o nimeti masiyete, günah işlemeğe harcarsa ve böylece Cenâb-ı Hak'tan uzak düşerse kâfir olur o nimeti hareketsiz bırakıp ne tâate, ne de günaha harcamazsa birinci derecedeki kadar olmasa bile yine küf- rân-ı nimet etmiş olur.

Artık şu da anlaşılmış oldu ki, her nimetin şükrü, o nimeti Hak Teâlâ'nın rızası olan şeye sarf etmekle olur. Yoksa, Hak Teâlâ'nın rızası olduğu şeyi rızası olmadığı şeyden fark edemez, seçemezse buna gücü yetmez. Bu inceden ince bir ilimdir ki her bir şeyin yaradılışındaki hikmet bilinmedikçe, bu ilim

anlaşılmaz. Bunu biz birkaç kısa örnekle açıklayalım. Eğer bir kimse fazla açıklama dilerse İhya kitabından okusun. Bu kitabın bundan fazlasına tahammülü yoktur.

Nankörlük

Her nimetin küfranı, onu hikmet yolundan döndürmek, o nimet ne için yaratılmışsa aksi yönünde onu kullanmaktır. Bilinmeli ki, nimeti Hak Teâlâ'nın rızası yolunda sarf etmek şükürdür, mekruhuna harcamak da küfürdür. Hak Teâlâ'nın rızası olan şeyler ile mekruhu olanlar, bütün genişliği ile şeriatten başka bir şeyle bilinemez. Bu şart da nimeti tâate, emir buyrulduğu üzere sarf eylemektir. Ama basiret ehlinin bir yolu vardır ki, onda nazar ve istidlal ile ve ilham tariki ile olan biten işlerin hikmeti bilinir.

Ve her kişi şunu bilmelidir ki, bulutun yaratılmasının hikmeti yağmurdur. Yağmurdaki hikmet bitkinin yerden fışkırmasıdır. Bitkisinin yerden fışkırmasında hikmet hayvanlara, canlılara yiyecek olmasındadır. Güneşin yaratılmasındaki hikmet gece ve gündüzün olmasındadır. Gece yaratılanların şükrü, gündüz de onların yaşaması ve kazançları içindir. O kişiye, bunlara benzer ne varsa hepsi açık ve aydınlıktır. Bütün kişiler bunu bilirler ki, gökle yıldızlar çoktur. Ama herkes onların yaradılışmdaki hikmetin ne olduğunu bilir. Örnek verelim: El tutmak içindir, ayak da yürümek için! Bunları herkes bilir. Göz de görmek içindir. Kimi olur ki, ciğerin ve dalağın

niçin yaratıldığını bilmez. Gözün niçin on tabakadan yaratıldığından haberi yoktur.

Öyleyse bu hikmetlerin kimisi büyük bir inceliğe sahiptir. Bunu üstün olan kişilerden başkası bilemez. Bunu açıklamak çok uzundur. Ancak, biraz olsun bilmek gerektir ki, Ademoğulları âhiret için yaratılmıştır. Onu dünya için yaratmamışlardır. Dünyada Ademoğluna nasip edilen her şey, âhiret azığı olmak için yaratılmıştır.

İnsan kısmı: "Dünyada olan her şeyin tümü benim için yaratıldı! Eğer her şeyde bana bir fayda yoksa onu niçin yaratmıştır?" diye düşünmesin. Böyle bir zanda bulunmasın. "Bunda hikmet nedir?" demesin. Meselâ, "Yüce Allah, karıncayı, sineği niçin yaratmıştır?" diye derinliğe varmasın. Şunu şöyle bilmeli ki, karınca da şaşkınlığa uğrayarak senin hakkında: "Onu niçin yaratmıştır?" der. "Bizim üstümüze basıp öldürsün diye mi?"

İşte karınca hakkında senin şaşırman, karıncanın da senin hakkında şaşkına dönmesi gibidir. Belki Allahu Teâlâ'nın büyük cömertliğindendir ki, yaratılmış, yaratılabilen her şey, her cinsten, her nev'iden, her türden hayvanlar, bitkiler, madenler, bunlardan başka daha her ne varsa hepsi, en güzel şekilde vücuda gelmiştir. Bunların her birisine yemeğinde, ihtiyacında, süsünde, düzgünlüğünde her ne gerekse meydana getirilmiştir. Çünkü Cenâb-ı Hak Hazretlerinde tamah yoktur. Kemâl ve ziyneti olmayan şey, bulunduğu yerin onları yaratmaya kabiliyeti olmamasından ötürüdür. Yaşadığı yer onun

zıddmı işgal etmiştir. Kimi de olur ki, zıd olan sıfat da başka bir iş için gerekli olur. Çünkü ateşin, sudaki soğukluğu ve güzelliği kabul etmesi mümkün değildir. Çünkü sıcaklık, soğukluğu kabul etmez. Sıcaklık, soğukluğun zıddıdır. Ateşin sıcak olması da bir maksattır. Ateşten sıcaklığı gidermek de bir eksiklik, bir noksanlık olur.

Gerçekte şu rutubet ki, sinek ondan yaratılmıştır, sinek o rutubetten daha mükemmel hale gelmiştir. O rutubetin sinek olmaya kabiliyeti vardır. Ondan bu kemâli saklamadılar. O yasaklayış cahillik olur. Sineğin o rutubetten daha kemâle eriştiği şu yöndedir ki sinekte kudret, hayat, duygu, hareket ve şu garip âza ve şekiller vardır ki, onlar rutubette yoktur. O rutubetten ki, sinek yaratılmış, Ademoğulları yaratılmamıştır. Çünkü onda insan yaratılmasına kabiliyet ve liyakat yoktur. Zira onda şu türlü sıfatlar vardır ki, insan yaradılışında şart olan sıfatların zıddıdır. Ama şu uzuvlar ki gereklidir, Hak Teâlâ, o uzuvları sinekten esirgemedi, vermezlik etmedi. Kanat, el, ayak, göz, baş, karın, gıda geçirecek boruları, sindirim (hazım) olması için besini tutacak yeri, hazım olduktan sonra çıkacağı yeri ona verdi. Böylece sineğin vücuduna lâzım olan her şeyi, inceliği, hafifliği, letafeti ve bunlar gibi her ne varsa hepsini ona verdi. Vaktâ ki, sineğin görme ihtiyacı doğunca, başı küçük olduğundan ötürü, göz o ufak başta bulunamayacağında gözkapağı olmayan iki kapaksız, sırça gibi gözler yarattı. Tâ ki, önünde beliren şekilleri onlarla görebilsin diyeydi bu. Oysa göz kapağı, göze konan tozları silip, temizleyip daima ayna gibi arıtmak için yaratılmıştır.

Sinekte göz kapağı yaratılmayınca ona iki fazla el verildi. Böylece o iki el ile her an o iki sırça gözü silsin, pak kılsın ondan sonra o iki eli birbirine sürer, tozlar da elinden uçar, gider.

Bütün bunları anlatmaktan maksadımız; Hak Teâlâ'nm lütuf ve inayetinin genel, her yaratığa hâs olduğunu anlatmak içindir. O lütuflar yalnız Ademoğluna mahsus değildir. Zira her böceğe, her sineğe gerekli olan organı Yüce Allah, en üst derecede, kemâl üzre verdi. Sineği de fili yarattığı şekilde halk etmiştir. Bunlar, Ademoğlu için yaratılmış değildir. Aksine her biri kendileri için yaratıldı. Senin de yaratılmandan önce Hak Teâlâ sebebin, vesilen ve yakınlığın yoktu ki! Bunlarla yaratılışta özel bir hakkın nasıl olabilir! Hattâ böyle bir hak başkalarında da yoktu. Lâkin Allah'ın cömertlik denizinde her şey vardır. O cömertlik denizinde olan şeylerden birisi sensin, birisi karınca, birisi sinek, birisi fil ve biri kuştur. Her ne kadar, bunlardan eksik olanları, mükemmel olanlar için feda etmişlerse de Ademoğulları onların en kâmili, en mükemmelidir. Ama yeraltında ve denizlerin dibinde çok şeyler vardır ki, insan gıdasının onlardan hiç nasip ve kısmeti yoktur. Ama içten ve dıştan (zahirî ve bâtmî) yaradılışta başka hayvanlara olan lütuflar onlarda olmuştur. Çünkü bunların dış yüzünde öyle güzellikler ve nakışlar, süsler vardır ki, Ademoğulları bunları görünce şaşkına dönerler.

Bu anlattıklarımızın ilmî derecelerle ilgisi vardır. Birçok bilginler bunu anlamaktan acizdirler. Onun açıklanması, uzun uzadıya ifadeye muhtaçtır. Murad

ve maksadımız şudur ki, sen kendine: "İlâh Hazretlerine yakınım!" diye ad koymaman içindir. Hem de bil ki, sana faydası olmayan bir şeye: "Niçin yaratılmış?.. Bunda hiçbir hikmet yoktur!" deme.

Karıncanın senin için yaratılmadığını bildin ise, şunu da bil ki, Güneş, Ay ve bütün yıldızlar, gökler, melekler, bunların hepsi senin için yaratılmamışlardır. Nitekim sineği senin için yaratmamışlardır. Ama ondan sana faydalar vardır. Çünkü ona, zararlı şeyleri kötü, pis kokular verecek şeyleri yemesi için vazife verilmiştir. Tâ ki, kötü, iğrenç kokular azalsm, ortadan kalksın! Kasap da sinek için yaratılmış değildir. Aksine sinek kasaptan faydalanmaktadır.

Yine sen sanma ki, güneş, her gün senin için doğmaktadır. Bu, tıpkı sineğin: "Kasap, benim için dükkanına gelir!" diye bir zanna düşmesi gibidir. Yine sinek sanır ki, kasaptan dolayı doyuncaya kadar kan ve necaset yiyecektir. Kasabın ise dileği bambaşkadır. Sineğin düşündüklerinden de bir haberi yoktur. Onun işinden artan şeyler, fazlalıklar sineğin yiyeceği, gıdası olmuştur.

Güneş de dünyayı dolaşmasında, tavaf ve devretmesinde ancak Allahu Teâlâ'ya karşı yüz tutmuş, yönelmiştir. Güneş, senden habersizdir. Gerçi onun yüzünün ışınlarından ötürü gözler görme kudretine sahip olur ve hem de ısısının fazlalığında toprağın tabiatı, mizacı orta kararlılık, ılımlılık bulur. Böylece sana gıda olan bitkiler yeşerir, ortaya çıkar. Şu halde, şükür eylemek yolunda seninle ilgisi olmayan şeylerin hikmet ve sırrını anlatmak bizim için önemli

değildir. Şükür'le ilgili olan şeylerin de tümünü açıklamak mümkün olmaz. Ama birkaç örnek vermekle yetinelim.

Bu örneklerin birisi şudur ki, sana gözlerini iki şeyden ötürü vermiştir:

1- Biri, bu dünyada olan dileklerine, isteklerine ve muradına yol bulman içindir.

2- Öteki de Hak Teâlâ'nm acaip yaratışına nazar kılıp Hak Teâlâ'nm yüceliğini, kudretini bilmektir.

Eğer sana nâmahrem olan bir kadına bakarsan, göz nimetinde küfrân (nankörlük) etmiş olursun. Belki, göz nimeti güneşsiz olmaz. Zira, onun ışığı olmayınca göz göremez. Güneş de yersiz ve göksüz olamaz. Çünkü gece ve gündüz, gök ve yer olmadan meydana gelemez. Böylece sen nâmahrem bir kadına haram bakış atmakla göz nimetinde ve güneş nimetinde, belki yer ve gök nimetinde küfrân etmiş olursun.

Bu cihettendir ki, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Bir kişi bir günah işlese yergök o kişiye lanet eder.*

Ele gelince: Sen bil ki, sana eli: Elinle kendi işlerini işlemen için, Onunla yemeklerini yemen için. Kendini yıkayıp temizlenmen için vermiştir."

Ve bunlara benzer işleri yapman için onlar yaratılmıştır. Eğer, elle günah işlersen küfrân-ı nimet etmiş olursun. Örnek olarak deriz ki, eğer sağ elinle istincâ eylesen ve sol elinle Mushaf-ı Şerifi tutsan Küfrân-ı Nimet etmiş olursun. Ve böylece Hak Teâlâ'nm rızasından dışarı çıkmış olursun. Oysa Hak Teâlâ'nm

rızası adalet üzere olmaktır ki, bu da şerefliyi şerefliyle, hakiri hakirle tutarak amelde bulundurmaktır. Senin ellerinden biri kavî, öteki ise zayıf yaratılmıştır. Daha kuvvetli olanın daha şerefli olması galip bir düşüncedir.

Ey sâlih kişi! Senin işlerin iki bölümdür:

1- Birinci bölümü hakir işlerdir.

2- İkinci bölümü ise, şerefli işlerdir.

O şerefli olanı sağ elinle işlersin. Hakir olanı da sol elinle işlemen yeğdir. Tâ ki, adaleti yerine getirmiş olasın. Yoksa hayvan gibi hikmet ve adaleti ortadan kaldırmış olursun.

Eğer Kıble yönüne doğru tükürürsen, cihan nimetine küfrân etmiş olursun. Çünkü her yön eşittir. Ancak. Allahu Teâlâ yönlerin birisini diğerlerinden daha şerefli kılmıştır. Bu da senin salâhın, kurtuluşun içindir. Tâ ki, ibadette o yöne yüz tutasm, sonra da sen sebata ve sükûna kavuşasın. Çünkü o yöndeki evi (Kâbetullah'ı) Allahu Teâlâ kendisine nisbet etti.

Ey sâlih kişi! Senin kimi zaman hakir, aşağılık işlerin de vardır. Bunlar, kazâ-yı hacet ve tükürmek gibi işlerdir. Kimi de şerefli işlerin olur. Bunlar da abdest almak, namaz kılmak gibi işlerdir. Bu işlerin hepsini eşit tutarsan hayvanlar gibi yapmış olursun. Aklın hak nimetini bâtıl kılmış olursun. Oysa ki, aklın hak nimeti ondan adalet ve hikmet meydana gelmesidir. Hak ni-metini bâtıl kılınca Kıble nimetini de bâtıl kılmış olursun. Nitekim, bir ağaçtan boş yere bir dal kırsan yahut bir çiçek koparsan, el nimetini ve ağaç

nimetini yok etmiş olursun. Çünkü o ağacın yaratılmasında nice dal yaratılmıştır ki, o ağaç kendi besinini kendisine çekebilsin. Çünkü o dalda ağacın gıdasını sindirme gücü yaratılmıştır. Başka işler için başka kuvvetler de yaratılmıştır. Bu kuvvetler ağacı kemâle eriştirir. Öteki işleri de meydana getirir. Eğer sen onun bu yolunu kesip kemâlini, olgunlaşmasını engellersen, Küfrân-ı nimet etmiş olursun. Eğer ona kendi kemâlinden ötürü ihtiyaç duyarsan, işte bu an onun kemâle erişi senin kemâline feda edilir. Adalet şundadır ki. noksan şey kemâle erene feda edilir. Eğer o ağacı başkalarının mülkünden koparıp alırsan, bu, her ne denli ihtiyacın da olsa, küfrân-ı nimet olur! Zira o malın sahibini ihtiyacı, senin ihtiyacından daha öncelik taşır ve birinci sırada gelir.

Allah'ın kulunun her ne kadar gerçekte mülkü yoksa da dünya bir sofra ve dünya nimetleri o sofraya konulmuş yemekler gibidir. Hak Teâlâ'nın kullan da o sofra üstünde misafirler gibidir. Hiçbir kişinin o sofrada malı yoktur. Nasıl bir sofra lokması bütün kişilere yetişmez ve bir misafiri, eline bir lokma alırsa ve bir başka misafirin o lokmayı onun elinden alması reva değilse, kulların malı da bundan daha fazla değildir. Nitekim misafirlerin, kimsenin eli erişmesin diye götürüp yemeği bir yerde saklamaları nasıl reva değilse, dünyadan ihtiyacından çok alıp saklamak ve muhtaç olanlara vermemek hiç kimseye caiz ve doğru değildir. Fakat bu derece zahir fetvada dürüst değildir. Çünkü hiçbir kişinin ihtiyacı bilinmez. Eğer bu yol açılırsa, biri ötekinin malını almağa başlar ve: Benim ihtiyacım çoktur! der.

Bilinmeli ki, her kişinin malı zarurî kendi eline konulmuştur. Lâkin hikmete aykırıdır. Mal toplamanın nehyedilmesi bundan ötürüdür. Hele buğday biriktirmede dikkatli olunmalıdır. Çünkü buğday, halkın gıda maddesidir, beslenmenin ana direğidir. Bir kişi: "Pahalılansın da, fazla fiyatla satayım!" dese, o kişi Allah'ın lanetinde olur. Çünkü bütün halkın kıvamı, aslî maddesi onunladır. Buğday saklanır, depoya konursa, onu alışverişe âlet ederlerse o zaman buğday ihtiyacı olanlara, muhtaçlara tez erişmez. Bu hâl, altında da, gümüşte de haramdır. Onlar da saklanmamalıdır. O da şundan ötürüdür ki, Hak Teâlâ altını ve gümüşü iki hikmet için yaratmıştır:

1- Her malın, her kumaşın değeri altın ve gümüşle belli olur. Çünkü bunlar olmasa bir at kaç akçedir, bir köle ne kadar akçe değerindedir bilinmezdi. Bu mallar insanlar arasında nasıl satılır, değerlenebilirdi? İşte zamanla öyle bir şeye insanlar ihtiyaç duydular ki, her şeye o ölçü olsun ve kıymetler ona göre bilinsin. Altını ve gümüşü bu husus için yarattılar. Tâ ki, alım-satım dünyasında bir hâkim gibi olsun. Her şeyin kıymetine, değerine hüküm koysun, değerim bildirsin. Bir kişi, altını ve gümüşü saklarsa Müslümanların yargıcını hapsetmiş gibi olur. Bir kimse altından ve gümüşten ibrik ve bardak yaptırsa, Müslümanların hâkimine hamallık buyurmuş gibi olur çünkü, ibrik suyu saklamak içindir. Suyu saklamak ise bakır kap veya testi ile de mümkündür.

2- Altınla gümüş Allah'ın iki aziz cevheri, madenleri iki özüdür. Onlarla dünyada olan her şey ele geçirilebilir. Herkes o ikisine rağbet eder. Eğer bir

kimsenin altını varsa o kişi her şeyi elde eder, ona sahip olur. Kimi olur ki, bir kimsenin giyeceği olur. Ama yiyeceğe muhtaç kalır. Başka bir kişinin yiyeceği olur, giyeceğe de ihtiyacı yoktur. Yiyeceğini, giyeceğe karşılık satmaz. Hak Teâlâ, altını ve gümüşü yarattı ve ikisini de aziz kıldı. Tâ ki, halkın işleri kolaylaşsın, diledikleri şey ellerine geçsin. Eğer halkın, altını altına, gümüşü gümüşe ticaretle satmaları caiz ve altınla gümüş kendi alışverişleri ile başbaşa kalsalardı, başka mal satışlarına sebep olmaktan uzak kalırlardı.

Sen, şeriata adaletin ve hikmetin dışında bir şey olacağını ne san, ne düşün. Aksine şeriatta her ne varsa gereğince vardır. Lâkin şeriatta olan hikmetlerden kimisi öyle incelerin incesi olup, ona peygamberlerden başka kimse akıl erdirememiştir. Bir âlim, vâki olan hususları taklitle ve zaruretle tutmuş olsa onlar noksan olur. Bunlar avam kişilere yakın işlerdir. Bir kimse şeriattan olan hikmetleri bilince fakih kişilerin mekruh diye bildiği şeylerin haram olduğunu bilir. Ulu kişilerden birisi yanlışlıkla sol ayağını ayakkabısına önceden koydu. Bu günahına keffâret için nice yük buğday sadaka verdi. Avamdan bir kişi bir ağaç yaprağını koparsa veya tükürüğünü Kıble yönüne fırlatsa ya da sol eliyle Mushaf-ı Şerifi tutsa, o kişiye o kadar itirazda bulunmayız. Bu işleri yapması onun noksan bilgisinden ötürüdür. Çünkü avâmlık hayvanlara, dört ayaklılara yakındır. Bu işlere tahammül getiremez. Çünkü, onun hâli, hikmetten öyle ırak olmuştur ki, bu incelikler onun gözlerinde hiçbir şey yaratmaz.

Cuma günü ezan vaktinde azâd edilmiş bir köleyi bir kimse satsa o kişiye: Bu ezan vaktinde satış mekruhtur! diye kimse azarda bulunmaz. Çünkü azâd edilmiş köleyi satması cinayeti bü keraheti gizler.

Ve eğer bir kişi mescidin mihrabında kazâ-yı hacet etse, arkasını kıbleye dönerek mihrapta abdest bozduğu için: Arkanı neye Kıble'ye döndürdün? diye onu azarlamaya yer yoktur.

Çünkü onun mihrapta işlediği cinayet öyle çirkin ve kötüdür ki, arkasını Kıble'ye vermesinin inceliği o kişide görünmez. Ve avamın işlerinin kolay görünmesi işte bu cihettendir.

Zahiri fetvalar avam içindir. Ama âhiret yolunun yolcuları zahiri fetvaya bakmasınlar. Bütün işlerin ancak inceliklerine bakmalıdırlar. Tâ ki. meleklere yaklaşsınlar. Yoksa din bilgisi olmayan avam kişiler adalet ve hikmette hayvanlara yaklaşırlar.

Nimet

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, Hak Teâlâ, Âdemoğulları hakkında her ne yaratmışsa bunlar dört kısımdan birine girer:

Birincisi: Hem yaşadığımız bu dünyada, hem de süresiz yaşayacağımız dünyada faydalı olan şeylerdir. İlim gibi, güzel ahlâk gibi şeyler gerçekte faydalı olan şeylerdir.

İkincisi: O iki cihanda da zararlı olan şeylerdir. Bu zararlı olan şeyler de cahillik ve kötü ahlâklılıktır ki, gerçekte kişiye en büyük belâ bunlardır.

Üçüncüsü: Bu dünyada rahata sebep olup öteki

dünyada sıkıntıya sebep olan şeylerdir. Bu, dünya nimeti ve dünya malı çok olup onlarla zevk eylemektir ki, aptal, ahmak olan kişilere göre bunlar nimettir. Ariflere göre ise belâ'dır. Bunun benzeri şu aç kalmış kimse gibidir ki, bir mal bulur, o malın içinde zümrüt vardır. Eğer o kişi aptalın, ahmağın birisi ise onda ne olduğunu bilmezse nimet sayar, eğer akıllı bir kişi ise: "Bu mal değil, belâdır!" der.

Dördüncüsü: Bu cihanda sıkıntıya sebep olan. fakat âhiret dünyasında rahatlık eren şeylerdir. Bunlar riyazet ve şehvete muhalefettir. Bunlar. Arifler katında nimetler. Bu tıpkı akıllı olan hasta yanında acı gelen nimet, ahmakların yanında belâ olması gibidir.

Dünya İşlerinde Hem Hayır Hem de Şer Vardır

Ey sâlih kişi! Şunu bil ki, dünya işlerinin çoğu karmakarışıktır. Onda hem hayır, hem de şer vardır. Eğer bir şeyin fazlası zararından çoksa o nimettir. Bu da her insana göre değişir. Kendine yetecek kadar malın faydası, zararından çoktur. Yeteri kadarından fazla olan malın ise zararı, çok kişiler için yararından fazladır.

Kimi kişi vardır ki, az şeyler bile ona zararlı olabilir. Hırsını arttırmaya sebep olur.

Kimi kişiler de vardır ki, kâmil kişilerdir, malın çok olması ona zarar ve ziyan vermez. Onarı, ihtiyaçlar: zamanında ihtiyaç sahibi kimselere vermek elinden gelir. Bu yöndendir ki, kimi şeyler kimi kişiler hakkında nimet, kimi kişiler hakkında da belâ olurlar.

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, halkın hayır diye bildiği şeyler üç hâlin dışında kalmaz: Ya o anda faydalıdır. Ya gelecekte faydalı olur. Ya da asıl hüviyetinde faydalıdır.

Bir şey kötü sanılıyorsa, o da ya bulunduğu zamanda kösü ve çirkindir, ya gelecek zaman da çirkindir, ya da aslında çirkindir.

Şu hale göre en kâmil hayır üç iyilik içinde bulunanıdır: Yâni hem hoş, hem güzel, hem de faydalı olmalı. Bu şey de ilim ve hikmetten başka bir şey değildir. Kâmil şer, büyük kötülük de cehd ki, hem hoş değildir hem çirkindir, hem de zarar vericidir. Sen, bil ki, ilimden daha güzel hiçbir şey yoktur. Lâkın bu gibi kişilerin gönlü hasta olmamalıdır. Yine, ey sâlih kişi! Sen bil ki, cahillik hastalıktır, hoşluktan uzaklaştırır. Bir kimse bir nesneyi bilmese ve onu bilmek dilese, hem bilgisizliğin ne büyük bir dert olduğunu görür, ona şahit olur.

Cehalet çirkin şeydir. Lâkin bu çirkinlik kişinin üstünde görünmez. O, aksine kalbin içindedir. Ve kalbi körleştirir. Bu çirkinlik, görünen çirkinlikten daha kötüdür. Birçok şey vardır ki, bir yönden ziyan olsa bile bir yönden de faydalıdır. Elin kurtarılması için parmağı kesmek gibi. Yalnız cahilliktir ki, hiçbir yönden faydası olmayıp her yönden yalnız zararı vardır. Bazı şeyler de bir bakımdan faydalı başka bakımdan zararlı olabilir. Bir kaptanın, gemisi batacağı korkusundan, selâmete varmak için, malı denize atıp savurması gibi...

Lezzet Veren Şeyler

İnsanlar: Lezzeti olan her şey nimettir! demişlerdir.

Lezzeti olan şeyler de üç kısımdır:

Birincisi: Bu en hasis, en bayağı olan, lezzettir ki, o karında ve tenasül âletlerinde bulunur. İnsanların çoğu bunları nîmet bilirler, daima da bunlarla uğraşırlar! Her ne dilekte bulunurlarsa bunlar için dilerler. Bu lezzetin aşağı bir lezzet olduğunun delili, bütün hayvanlar arasında bunda bir ortaklık bulunmasıdır. Hattâ hayvanlar bu lezzette insandan da öndedir. Yemeleri, çiftleşmeleri ziyâdedir. Hattâ sinek ve karıncalar ve başka kurtcağızlarm hepsi bu hususta Ademoğullarına ortaktır. Eğer bir kimse bütün özünü bu lezzetlere verse, arzın haşereleri derecelerine inmiş ve bu hususta onlarla ortak laşmış olur.

İkincisi: Halka başkanlık etmek lezzetidir. Başkalarından daha iyi olmak isteğidir: Bu da hışım, kızgınlık kuvvetinden meydana gelmektedir. Bu lezzet, her ne kadar mide ve çiftleşme lezzetinden daha şerefli ise de haddizatında o da aşağılıktır, hasisliktir. Çünkü hayvanlardan kimisi bunlara ortaktır. Meselâ arslan ve kaplanda kibir, galebe çalmak ve öteki hayvnalardan daha üstün olmak hırsı vardır.

Üçüncüsü: İlim ve hikmet lezzetidir. Hak Teâlâ'yı, onun yüce kudretini, acâip yapılacağını bilmektir. Bu, her lezzetten daha üstündür. Çünkü, hiçbir hayvana, hiçbir canlıya bu lezzet nasip olmamıştır. Belki bu, meleklerin sıfatıdır. Belki de Hak Teâlâ'nın sıfatlarmdandır. Eğer bir kimsenin duyduğu lezzet

ilim ve hikmette olursa ve bunu, başka bir lezzette bulmazsa o kişi kâmil bir insandır. Yine bir kimse, ilim ve hikmette bir lezzet duymazsa, o kişi kâmil değil, noksan bir kişidir. Hattâ hasta ve helak olmuşlardandır. Müminlerin çoğunluğu bu iki kısımdandır. Onlar, hem ilim ve marifetten lezzet bulurlar, hem başka şeylerden tad alırlar. Meselâ başkan olmakta, yüksek isteklerde lezzet bulurlar. Lâkin bir kie ilirn ve marifetten lezzet duydu ise başka lezzetler ona örtülü kalır ve bağışlanır. Bir kişiye, öteki lezzet-ler üstün gelir de ilim ve hikmet lezzetini zahmet çekerek alırsa, o kişi noksanlık derecesine daha yakındır. Eğer ilim ve hikmet lezzeti ağır basıyorsa, işte sevap kefesinin ağır basmasının mânâsı budur. Eğer diğer lezzetler ağır basıyorsa, bu da günah kefesinin ağır gelmesi demektir.

Nimetin Kısımları ve Dereceleri

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, gerçek nimet âhiret saadetidir. Çünkü bu nimetin asıl dileyiştir. Bu dileyiş ise başka nimetlere vesile olsun diye istenen bir dileyiş değildir. Bu türlü nimet dört nesnedir:

1- Faniliğin yolu olmayan beka'dır. Sonsuz bir devamlılık, bakî kalıştır.

2- Bu nimet de öyle bir sevince ermektir ki, hiçbir üzüntü ile karışık değildir.

3- Şu ilâhî sırları öğrenme ve vuku bulacak olayları önceden bilme ilmidir ki, bilgisizliğin, karanlık ve bulanıklığından uzaktır.

4- Şu zenginliktir ki, ona, ne fakirlik, ne muhtaçlık

yol bulabilir. Bu vasıfta bir lezzet ise Hazret-i Rübûbiyet'in müşahadesi ile olur ki; bu, devamlı, kesintisiz bir lezzettir. Melal ve zevalin; üzüntünün ve sona ermenin bu hâle yolu yoktur.

Gerçek nimet, hakikî saadet işte budur. Dünyada nimet sayılan her şey bu âhiret nimetine vesile olmasından ötürüdür. Başka nimetler aslında matlûp değillerdir. Tam nimet de insanın Allah'dan bu nimeti dilemesidir. Başka bir şey matlup olmamalıdır.

Rasûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Hayat, ancak âhiret hayatıdır!"*

Rasûl Hazretleri bu sözü, dünyanın şiddetli sıkıntılı bir devresinde söylemiş, kendisine dünya zahmetinden teselli vermek istemişti. Bir kez de büyük bir sevincinden ötürü söylemiştir. Bu deyişi Veda Haccı'ndaydı ve kedisi çok sevinç içindeydi. Neş'esinin zirvesindeydi. Müminler ondan hac amellerini sormaktaydılar. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisinde dinin bu kemâlini görünce: *"Hayat ancak âhiret hayatıdır"* diye buyurdu.

Bunu, dünya lezzetine gönlünün kapılmaması için buyurmuştu. Müminler arasında bir kişi: Ey Allah'ım! Ben senden nimetin tamamını, tümünü isterim! dedi.

O zaman Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) o kişiye: Nimetin tamamı nedir, bilir misin? diye sordu. O kişi de: Bilmiyorum, yâ Resûlallah! diye cevap verdi.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de: Nimetin tamamı cennete girmelidir! diye buyurdu.

Ama dünyada olan nimetlerden herhangi bir şeye

âhiret vesile değilse, onlar, hakikatte nimet değildirler.

Lâkin âhirete vesile olan şeyler, on altı kısma erişir. Dördü kalpte, dördü bedende, dördü dışta, dördü de bunu birbiriyle toplamadadır.

Kalpte olan: Mükâşefe ilmi, muamele ilmi, iffet ve adalettir.

Mükâşefe ilmi, Hüda'yı ve Hüda'nın sıfatlarını, meleklerini ve Rasûllerini bilmektir.

Muamele ilmi, işlenecek ameller bilgisidir ki, bu kitapta daha önce açıklanmıştır. Bunlar din yolunun tehlikeli geçitleridir ki, nitekim Mühlikât rüknümüzde bahsetmiştik. Ahiret yolunun azığı olanlar bunlardı, İbadet bölümümüzde anlatmıştık. O yolun duraklarını, menzillerini Münciyat bölümünde söz etmiştik. Bunlar tamamıyla bilinirse muamele ilmi bellenmiş olur.

İffete gelince: O, aşırı istek kuvvetini ve kızgınlığı sükûnete erdirmek güzel ahlâkı bütün yüceliği ile meydana getirir.

Adalet de şudur: Şehveti ve kızgınlığı bütün bütün yok etmemektir. Çünkü bu yapılırsa sonuç hüsran olur. İnsan, bunu kendisine musallat ederse tuğyan doğar, asilik belirir. Bu, istikamet terazisiyle tartılmalıdır. Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Ölçtüğünüz zaman tam ölçün, doğru terazi ile tartın."* (İsrâ: 35) Ve yine Cenâb-ı Hak bu yolda şöyle emir buyurmuştur: *"Tartıda, adalette sınırı aşmayın. Doğru tartın, vezinde ziyan verici olmayın."* (Rahman: 8-9)

Bu dört kısım kalp nimeti, beden nimetleri ile birlikle olmayınca tamam olmazlar.

Bedende olan nimetler de dörttür: Sağlık, kuvvet, güzellik, uzun yaşamadır.

Ahiret mutluluğunun sağlığa, güce ve uzun ömre muhtaç olduğu gizli değildir. Çünkü ilim, amel, güzel ahlâk ve faziletler olmadan Ademoğlunun kalbinde bunlar kemâl bulamaz. Ama güzelliğe ihtiyaç az duyulur.

Güzel yüz, o kişinin hacetini tezce meydana getirir. Ama güzellik de mal ve makam gibidir. Bu mânâda olduğu gibi dünya işlerinde amel etmeye yarayan her şey âhiret işlerinde de amele yarar. Çünkü dünya işleri, âhireti unutturmaya, âhiret feragatine sebep olur. Oysa dünya, âhiretin tarlasıdır. Hem de dış güzellik, iç güzelliğinin bir delilidir. Çünkü güzellikler Allahu Teâlâ'nın bir inayet nurudur ki, doğum vaktinde parıldar. Dış ne kadar süslü olursa iç de güzel ahlâkla süslenir inancı herkeste üstün bir kanaattir. Bundan ötürü de şöyle denmiştir: Çirkin bir kişinin, kalbinde olan kötü sıfatlardan dolayı yüzünün güzel olduğunu göremezsin. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de şöyle buyurmuştur: *"Dileğinizi, güzel yüzlülerden dileyin!"*

Hazret-i Ömer, eğer bir ile elçi göndermek istese güzel yüzlüsünü ve adı güzel olanı gönderirdi. Fakih kişiler de şöyle demişlerdir: Namazda imamet mevkiine geçeceklerin sıfatları; ilimde, Kur'ân'da, ibadette eşit olurlarsa, yüz güzelliği fazla olanı imamete getiriniz.

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, güzel yüzlü kişiden muradımız şehveti harekete getiren bir güzellik değildir. O türlü güzellik kadınların sıfatıdır. Boyu posu tamam olan, yüzü gözü mütenasip olan, gönül ve gözlerin nefret duymayacağı bir kişi imam seçilmelidir.

Bedenin dışındaki nimetlere de bedenin muhtaçlığı vardır. Bunlar da mal ve mevki, ev halkı, kabile ve oymak, oğul, ululuktur. Lâkin zâhidin mala olan ihtiyacı şu yöndendir ki; eğer bir kişinin malı olmazsa, bütün gün yiyeceğini kazanmak için çalışır, ilim ve amele az vakit bulur. Ancak yeteri kadar maldırki dinin nimetidir.

Mevki, makamın ihtiyacına gelince: Eğer bir kişinin malı olmazsa halkın gözünde alayla karşılanır. Düşmanların fenalığından güvenç duyamaz. Mal ve mevkiin ziyadeliğinde zarar çoktur. Bundan ötürüdür ki, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Bir kişi sabahleyin yerinden kalkınca sağlıklı olsa, kendine güvense, o günün yiyeceği elinin altında bulunsa, o kişi, sanki bütün dünya kendisine verilmiş gibi olur. Bu da malsız ve makamsız bir kimse için olamaz."* Rasûlullah Efendimiz, yine şöyle buyurdu: *"Mal, Allah'ın mütteki kullarına ne güzel bir yardımıdır."*

Fakat ailede kadının ve evlâdın nimet olduğu şundan ötürüdür ki, eşi ve çocukları olan kişi, çok uğraşmadan kurtulur, şehvetin şerrinden emin olur. Bu sebepledir ki, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Kişiye uygun kadın, ne güzel yardımcıdır."*

Hz. Ömer Rasûlullah Efendimiz'e şöyle sordu: Yâ Rasûlullah! Dünyada ne toplayıp biriktirelim?..

Rasûlullah Efendimiz de ona şöyle buyurdu: *Allah'ı zikreden dil, şükreden kalb ve mümin bir kadın!*

İnsan öldükten sonra evlât, hayır ve duaya sebep olur. Hayatta iken yardımcıdır. İyi evlât ve hayırlı mal, insana kol ve kanat gibidir ki, bütün işlerde yeterli işler görürler. Eğer zararlarından kaçmılabilirse ki, bunların faydalan Ademoğlunun dünyaya haris olmasına değmez, hepsi de nimettir. Fakat iyi soy da nimettir. Meselâ önderlik Kureyş'e mahsustur. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Önderler, Kureyş'ten çıkar." Yine Rasûlullah Efendimiz şöyle buyurdu: "Nutfenizi kendinize denk olan birine salın." Ve bu hadîs-i şerifini şöyle tamamlamıştır: "Çöplükte yetişen ottan sakının." Ashâb-ı Kiram o zaman: O nedir, ya Rasûlullah? diye sordular.

Allah'ın Rasûlü de şu cevabı verdi: Kötü soydan gelen güzel kadın.

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, soydan muradımız zengin soyu değildir. Belki dinde soylu olan kişidir ki, onun salâh ehlinden veya ilim ehlinden olmasıdır. Çünkü soy-sopun: İyliği de, büyük bir nimettir. Ahlâk ise çok kez asıldan, kökten gelir. Kökün iyi olması, dalların iyi olmasına delildir. Nitekim Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Azîm'inde soy için şöyle buyurur. *"Babaları da iyi bir kişiydi."* (Kehf: 82)

Geriye kalan dört hâle gelince: Bu, on ikinin toplamından meydana gelir. Bunlar da: Hidâyet, Rüşd,

Tesdîd (doğru işlere kudret ve kolaylık bulma), Te'yîd (doğrulanma)dır ki, hepsine birden Tevfik denir.

Hiçbir nimet tevfiksiz olmaz. Tevfik'in aslı, mânâsı kulun iradesiyle Hak Teâlâ'nın kazası arasına muvafakat salmaktır. Bu serde de, hayırda da olur. Lâkin tevfik, âdeta, ibâdete hâs olmuştur. Bir kulun iradesiyle Allahu Teâlâ'nın kul hakkında olan hayır kazasının arasını cem etmekle tevfik dört şeyle tamam olmaktadır:

1- Hidâyet (Hak yoluna erme)dir ki, hiçbir kişi hidâyetten uzak kalamaz. Eğer bir kişi âhiret mutluluğunu dilese, ama onun yolunu bilmese, yolun olması onun hakkında ne fayda verir? Hidâyetsiz sebepler faydalı olmaz Bundan ötürüdür ki, Hak Teâlâ kullarına minnet kıldı ve şöyle buyurdu: *"Bizim Râbbimiz o şeyleri takdir edip yarattı ve bundan sonra onlara, hidayet kıldı."* (Taha: 50)

Ve Cenâb-ı Hak şöyle buyurdu: *"Rabbinin yüce adını tesbih et. Çünkü O herşeye biçim verendir. O, her şeyi ölçüyle yapıp doğru yolu göstermiştir."* (A'lâ: 1-3)

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, hidayet üç derece, üç duraktır. Birinci derece hidâyet: Hayırla şerrin arasını ayırabilmektir. Bu haslet de bütün akıllı kullara bahşedilmiştir. Kimi kişilere kendi akılları ile, kimi kişilere peygamberlerin dili ile ihsan buyrulmuştur. Ve Hak Teâlâ şöyle açıklamıştır:

"Biz ona iki yolu gösterdik." (Beled: 10) Bundan ötürü Cenâb-ı Allah, Semûd kavmine olanları örnek göstermiş ve Kur'ân-ı Azîm'inde şöyle buyurmuştur: *"Semûd kavmine gelince: Biz onlara da hidâyet kıldık.*

Doğru yolu gösterdik. Ama onlar kör kalmayı hidâyetten üstün gördüler." (Fussilet: 17)

Bir kişi bu hidâyetten mahrum ise, ya kibir veya haset'ten ötürü mahrumdur, ya da dünya meşgalelerinden ötürü... Kulağını peygamberlerin sözlerine vermemiştir. Nebî sözlerini tutmamıştır. Yoksa hiçbir akıllı kişi hayır ile şerri, iyilikle kötülüğü birbirinden ayırt etmekten âciz değildir.

İkinci derece hidayet: Bu, hâs bir hidayettir ki, mücahede ve din muameleleri arasında yavaş yavaş doğar ve hikmet yolu açılır. Çünkü böyle bir özel hidayet, mücahedenin meyvesidir. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur: *"Biz, mücahede kılanlara elbette doğru yolu gösterir, hidâyet kılarız."* (Ankebût: 69) Dikkat edilirse Cenâb-ı Hak: Kendimize hidâyet kılarız! diye buyurmadı. Hidâyet yollarını göstereriz! dedi. Hak Teâlâ yine şöyle buyuruyor: *"Onlar doğru yolu buldukları için Hak Teâlâ da onların başarılarını arttırdı, hidâyetini ziyade kıldı."* (Muhammed: 17)

Üçüncü derece hidâyet: Bu hasların hası olanlara mahsus hidâyettir. Bu bir nurdur ki, ancak peygamberler ve velîler âleminde zâhir olur. Hak Teâlâ Hazretleri bundan ötürü de şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın hidâyeti işte bu hidâyettir."* (Bakara: 120) Hak Teâlâ bu hidâyete Hayat dedi ve yine şöyle buyurdu: *"Biz ölü kişiye hayat verdik ve halkın içinde kendisiyle yürüyebileceği bir nur verdik."* (En'am: 122)

2- Rüşd: Hidayetle insanın kendisine hak yoluna girme dileğinin doğmasıdır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: *"Biz daha önce ibrahim'i irşad*

eylemiştik. Ve onun buna ehil kişi olduğunu biliyorduk." (Enbiya: 50)

Buradaki irşad, rüşd'e erdirmek, Hak yoluna doğrulmaktır. Bülûğa eren oğlancık malı saklamanın gerekli olduğunu bilip de onu saklamasa, ona, her ne kadar hidâyete ermiş olsa bile rüşdü var denilmez.

3- Tesdîd: Bu da hidâyete eren kişinin uzuvlarının her türlü hareketi dosdoğru ve kolaylıkla yerine getirebilmesidir. Böylece muradına tez erişebilmesi demektir. Hidâyetin semeresi marifette, rüşdün semeresi insanın içinden gelen bir duygu ile iyi şeyleri sevip istemesinde) ve tesdîd'in semeresi ise kudret ve hareket vasıtası olan uzuvlarda, âletlerde görülmektedir.

4- Te'yid: Bâtın yönünden görüş kuvvetini keskinleştirmede, zahir yönünden ise gayret ve hareketinde güç kazanmada gaybden yardım görmekten ibarettir. Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyuruyor: *"Seni Cebrail'e te'yîd eyledim."* (Mâide: 110)

Yani: Seni Rûhulkudüs'le güçlendirdik.

İsmet de te'yîd'e yakındır. İsmet şudur: Kişinin içinde bir mania, bir set peydah olur, onu mâsiyet ve şirk yolundan engeller. O kişi de o manianın ne yerden geldiğini anlamaz, bilemez. Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyurdu: *"Kadın (Züleyha) Yûsuf'a kast eyledi. Hak yönünden bir burhan (işaret) onu engellemeseydi, o da (Yûsuf da) ona gidecekti."* (Yûsuf: 34)

Bu açıklamasını yaptığımız dünya nimetleri ki, âhiret yolunun azığıdırlar, bu nimetlerin de başka sebeplere, onların da daha başka sebeplere, nihayet

hepsinin, bu sebepler zincirini araya koyan Allah'a kavuşmaya götürücü sebeplere ihtiyacı vardır. Bu sebep zincirini baştan sona tek tek açıklamak çok uzun olur. Burada bu kadarla yetinelim.

Halkın Şükürde Eksiklik Göstermesinin Sebepleri

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, şükürde noksanlık göstermek iki sebeptendir:

1- Biri, Hak Teâlâ'nın nimetlerini bilmemektendir. Çünkü Hak Teâlâ'nın nimetlerinin sınırını, sayısını hiçbir kimse bilmez. Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyurur: *"Eğer Hak Teâlâ'nın nimetlerini saymayı dilesen o hesaba gelmez."* (Nahl: 18)

Biz, yeme-içme kitabımızda Hak Teâlâ'nın kimi nimetlerini bildirdik. O nimetler yemek yeme yolundadır. Açıklananlara kıyasla bilinmeli ki, Hak Teâlâ'nın bütün nimetlerini bilmek mümkün değildir. Bu kitap o nimetlerin uzatılması yüküne dayanamaz.

2- Birisi de şudur ki, her nimet herkes içindir, umumîdir. Ama Ademoğlu nimet saymaz. Onun şükrünü kılmaz. Bu lâtif bir havaya benzer. O lâtif hava bir lâhza içimize girer kalbde olan ruha onunla kuvvet, yardım erişir. Yüreğini harareti ortalaşır. Eğer o latif hava bir lâhza kesilse insan helâk olur, ölür gider. Bundan ötürü de bunun nimet olduğunu insan bilmez. Şükür kılmaz.

Bunun gibi yüz bin şey vardır ki, nimet olduğunu bilmezler. Ama bir saat havası kötü, ağır olan bir yerde bir kişiyi oturtsalar, nefesini bağlayıp tı- kasalar yahut sımsıcak bir hamamda onu bir saat

hapsetseler, o bir saatlik zamanda, o kişi hava nimetinin değerini kadrini anlamış olur. İnsan, gözünün kıymetini bir şeyi görmeyince veya gözü ağrımayınca anlayamaz, şükrünü de yerine getirmez. Böyle olan bir kimse şu kötü köle gibidir ki, dayak yemeyince, yemediği dayağın kıymetini bilemez. Eğer onu döğmeseler asiliği tembelliği artar. Gafletlere düşer. O zaman bunun tedbiri, Hak Teâlâ'nın nimetlerini onun gönlünde andırmak, tazelemektir. Bunun uzun uzun anlatılması İhya adlı kitabımızda yapılmıştır. Böyle bir tedbir kâmil insanın tedbiridir. Ama aklı, bilgisi noksan olanların tedbiri de şudur: Her gün tımarhaneye gitmeli. Sultanın zindanına girmeli, mezarlıkları ziyarette bulunmalı, nice türlü hastalık ve belâları yakından görmeli, onlara şahit olmalı. O zaman kendisinin selâmetini bilip anlamış olur. Belki de şükürle uğraşır.

Eğer mezarlığa uğrasa bilir ki, bütün bu ölmüş kişiler bir günlük ömrün hasreti içindedirler. O hasret çekilen bir gün boyunca, kusurlarını gidermeğe çalışacaklar. Fakat onu bulamazlar. Oysa, kendisine uzun günler bahşedilmiştir. Ama o, bu günlerin kadrini, kıymetini bilemez! Umumî nimetlere şükretmediğinin örneği, şu gibi güneş gibi, gören giz gibi nimetleri, bayağı eşyadan sanır. Şu bilinmeli ki, herkese hâs nimetleri bilmemek cehalettir. Çünkü bir nimet, umuma mahsus olunca nimetükten çıkmaz. Eğer insan düşünürse, kendisine bile özel nimetten çoğu vardır. Zira hiçbir kişi yoktur ki, kendi aklı gibi aklın, kendi ahlâkı gibi ahlâkın olmadığı zannma düşmüş olmasın! Bundan ötürüdür ki, başkalarını aptal,

ve kötü huylu sanır. Çünkü kendisini böyle saymaz. Bundan dolayıdır ki umumî ve hususî bütün îmetler içni şükürle meşgul olmak gerektir.

Halkın ardından söz söylenip konuşulmamalı. Çünkü hiçbir kimse yoktur ki, kendisinde nice türlü ayıplar, noksanlıklar olmasın. Bunları yalnız o bilir, başkaları bilmez. Hak Teâlâ bu noksanlıklarıyle o kişiyi yüce lütuf perdesiyle gizlemiştir. Onun hatırladıklarını eğer halk bilmiş olsaydı çok utanç duyardı. Bunlar herkese özel nimetlerdir. Onlara şükreylemek gerektir. Daima mahrum kalman hiçbir şey düşünülmemeli. Şükürden hiçbir zaman mahrum kalmamalı. Ve her zaman düşünülmeli ki, bütün bu nimetler kendisine hakkı olmadığı halde verilmiştir. Vaktiyle bir kişi bir ihtiyarın huzurunda fukaralıktan şikâyetteydi. İhtiyar kişi ona dedi ki: İster misin gözün olmasın da yerine 4.000 akçen olsun? O kişi: İstemem! deyip rızâ göstermedi. İhtiyar yeniden sordu: Ya akim olmasa?.. O kişi buna da rızâ göstermedi. İhtiyar yine sordu: Ya kulağın olmasa?.. O kişi bunu da istemedi O zaman ihtiyar, her insan uzvunu sıralayarak: Ya elin, ayağın olmasa? dedi. O kişi yine Hayır, istemem! diye cevap verince, ihtiyar adam: Sana bunları bağışlayana şu kadar bin altın borcu vardır. O'ndan niçin şikâyetçi oluyorsun? Eğer bunların hepsini senden geri alsa, sen ne yaparsın? diye Allah'a şükrü hatırlattı. Belki halkın bir çoğuna: Kendi hâlini, filân kişinin hâli ile değiştirir misin? deseler, râzı olmaz. Çünkü kendisine Allah'ın ihsan buyurduğu nimet çok kişiye verilmemiştir. O halde Allah'ın nimetlerine şükredilmesi yerinde olur.

Kul Belalara Şükretmelidir

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, belâda da şükür gerektir. Çünkü, kâfirlikten ve günahkârlıktan daha kötü belâ olmaz. Ama belâda bir hayır bulunması mümkündür. Sen de onu bilemezsin. Hayırlısını ancak Allahu Teâlâ bilir. Her belâya beş yönden şükredilmesi vaciptir:

1- Bedende ve dünya işindeki belâ: Bu, din işlerinde olmayan, âhiretle ilgisi olmayan belâdır ki, insanın vücudunu, dünyadaki malını veya işini sarar. Bir kişi Sehl-i Tüsterî'ye: Evime hırsız girdi. Bütün mallarını çaldı, alıp götürdü! dedi.

Tüsterî Hazretleri: Ya şeytan kalbine girseydi ve imânını çalsaydı ne yapardın? dedi.

2- Daha beteri olmayan hiçbir belâ yoktur. Evet, hiçbir hastalık ve belâ yoktur ki, ondan da beteri olmasın. Daha beterine uğramayan kişinin ona da şükretmesi gerektir. Bir kimse bin değnek yemeğe müstahak olsa ve ona yüz değnek vursalar. Fazla vurmasalar şükretmek yerinde olur. Şeyhlerden birinin başına bir leğen dolusu kül döktüler. O bundan sonra şunları söyledi: Ben ateşe müstehakım. Külle sulh etmeleri bana tam bir nimettir. Böyle bir amel şükürdür.

3- Hiçbir ceza yoktur ki, âhirete kalınca daha büyük olmasın. Dünyada çekilen cezaların çoğu âhiret cezalarının koğulmasma sebep olur. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: Bir kişiye dünyada ceza verilmişse ona âhirette ceza vermezler. Eğer bir hekim sana acı ilâç verse ve senden kan alsa bu

şükre vesile olur. Çünkü bu kadar acı ile bir büyük hastalık acısından kurtulmuş olursun.

4- Sana gelen belâ Levh-i Mahfuz'da yazılmıştı. Ve yoldaydı. Ama, geleceği yoldan çevrilince ve geri kalmasiyle buna şükür yeri doğmuş oldu. Şeyh Ebû Sait, bindiği deveden yere düşmüştü, hemen: Allah'a hamdolsun! dedi. Ona: Neden Allah'a hamdettin?.. diye sordular. Ebû Sait şu cevabı verdi: Bineğimden düşmek kaderde yazılıydı. Belâyı savdığıma hamdettim. Yâni bu düşme mutlaka olacaktı. O da: Ezel'de bu hükmü takdir olunmuştu! demek işledi.

5- Dünya belâsı iki yönden âhiret sevabına sebep olur. Birincisi şudur ki: Dünya musibetiyle büyük sevap kazanılır. Nitekim Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'den gelen haberlerde böyle bildirilmiştir.

İkincisi: Bütün günahların başı, dünya ile ülfet tutmak, ona yakın olmaktır. Öyle ki, dünya o kişinin Cenneti olur ve Hazret-i Allah'a gitmek zindan olur. Halbuki akıllı bir kişiyi dünyada bir belâya uğratırlar, o kişinin kalbi dünyadan nefret duyar. Dünya ona zindan olur. Ölüm ona bu zindandan kurtuluş olur. Bütün belâlar, Hak Teâlâ tarafından, kulu uslandırmak için gönderil-miştir. Eğer çocuk kişi akıllı olursa, babası onu doğup edeb, terbiye öğrettiği zaman şükürde bulunur. Bu döğmede kendisine çok faydalar geleceğini bilir.

Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: Hak Teâlâ, dostlarını belâ ile iyileştirir. Nitekim hastalarınızı yemekle içmekle iyi edersiniz! Bir kişi Rasûlullah Efendimize: Benim malımı aldılar! dedi. O da o kişiye

şöyle buyurdu: Malı kaybolmayan, hasta olmayan bir kimsede hayır yoktur. Zira Hak Teâlâ bir kimseyi severse, onun üzerine belâyı döker. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurmuştur: Cennette çok dereceler, duraklar vardır. Ama kul cehdederek ona erişemez. Hak Teâlâ o kişiyi belâ ile o makama eriştirir.

Bir gün Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) göğe baktı, gülümsedi ve şöyle buyurdu: Hak Teâlâ'nın mümin kulları hakkındaki rızasına şaşırdım, kaldım. Çünkü nimetle hükmederse rızâ verir, o kişinin kendisine hayırlı olur ve ona şükredip sevaba nail olur. Eğer mihnet ve belâ ile hükmederse mümin rızâ gösterip sabreyler. Yine ziyade sevap kazanır. Bunların ikisi de o mümin hakkında hayırlı olur. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: Afiyet ehli kıyamet gününde belâ çekenler için verilen büyük dereceleri görünce afiyetten şişen etlerini makasla kesmek isterler.

Peygamberlerden biri: Ey Rabbim! Neden nimetini kâfirlerin üstüne yağdırıyorsun da belâyı müminlerin üstüne yağdırırsın? dedi.

Hak Teâlâ o peygambere şöyle buyurdu: Kullar da, belâlar da, nimetler de hepsi benimdir. Müminin günahı vardı, onu, ölüm vaktinde tertemiz kılmayı diledim. Beni günahı olmadan görmelidir. O kişinin günahlarına bu dünyanın belâsı ile keffaret eylerim. Kâfirlerin ise iyi amelleri vardır. O amellerin karşılığını dünyanın Cenneti ile vermeyi diledim. Beni gördüğü

zaman hiç hakkı kalmamış olsun. Onun ukubetini, çekeceği azabı tamam kılayım.

Cenâb-ı Hak'tan Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e şu âyet nazil olmuştu: *"Her kim kötü amel işlerse cezasını görmelidir."* (Zilzâl: 8)

Bu âyet üzerine Hz. Sıddık Rasûlullah Efendimiz'e şöyle sordu: Yâ Allah'ın Rasûlü! Biz bu kötü amellerden nasıl kurtulabiliriz? Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de şöyle buyurdu: "Hiç hasta olmaz mısın? Hiç üzüntüye düşmez misin? İşte müminlerin işlediği günahın cezası budur."

Hâtem-i Asam da şöyle demiştir: Hak Teâlâ kıyamet gününde dört taifeye dört kişiyi şahit gösterir: Hazret-i Süleyman nebiyi zenginlere, Hazret-i Yusufu kölelere, Hazret-i İsa'yı yoksullara ve Hazret-i Eyyûb'u belâ çekenlere...

Bu kitapta şükür açıklaması bu kadar yeterlidir. Daha iyisini Yüce Allah bilir.

HAVF VE RECA

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, korku ve ümid (havf ve recâ) Allah yoluna girenler için iki kanat gibidir. Makam-ı Mahmud'a bunların kuvvetiyle erişilir. Çünkü o zor geçitler, Allahu Teâlâ'nm katma bir perdedir ve çok yücedir. Allahu Teâlâ'nın yüzünü müşahedeye sâdık bir umut olmayınca o zor geçitleri aşmak mümkün olmaz. Zira Cehennem yolunda olan şehvetler, üstün durumdadır. Hilecidir, öldürücüdür. Tuzağı, insanoğlunu bende salıcıdır. O bentten kurtuluş zordur.

Bu zorlukların korkusu gönle üstün gelmeyince ondan sakmılamaz. Bundan ötürüdür ki, korku ve ummanın fazileti çok büyüktür. Çünkü umma köleyi çeken yular gibidir. Korku ise köleyi süren kamçı gibidir. Öyleyse biz önce ümit etmenin (Allah'tan ummanın) hükmünü açıklayalım. Ondan sonra da Yüce Allah'tan korkmayı anlatalım.

Ümitli Olmanın Gerekliliği

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, Hak Teâlâ'ya fazilet ve kerem umudu ile ibadet etmek, ukubet korkusundan

ötürü ibadet etmekten daha üstündür. Çünkü ümitten sevgi, muhabbet doğar. Muhabbet makamından da yüce başka makam yoktur. Korkudan ve tehlikeden ise nefret belirir. Bundan ötürüdür ki, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"Herkes ölürken Allahu Teâlâ'ya güzel zanlarda bulunmalıdır." Yine Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: Hak Teâlâ buyurdu ki: "Ben kulumun zannettiği gibiyim. Ona söyle ki, beni dilediği gibi sansın, zannetsin." Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bir kişiyi can çekişirken gördü. Ona: Kendini nasıl buluyorsun? Nice haldesin? diye sordu. O kişi: Kendimi günahlardan korkar, Hakk'ın rahmetine ümitvar buluyorum! diye cevap verdi. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) o kişiye şöyle buyurdu: *"Mümin kulun kalbinde korku ile ümid toplandığı zaman Allahu Teâlâ o kuluna umduğunu verir, onu korktuğu şeyden güven içine kor."* Hak Teâlâ Yâkub aleyhisselâm'a şu vahiyde bulundu: *"Ey Yâkub! Bilir misin ki, Yûsufu senden niçin uzaklaştırdım? O, şundan ötürüydü ki sen: "Korkarım ki onu kurt yiye."* (Yûsuf: 13) dedin. Niçin kurttan korktun, bana ümid bağlamadın? Onun kardeşlerinin gafletinden endişelendin de benim onu korumamdan ümit duymadım!

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de şöyle buyurdu: Allahu Teâlâ kıyamet günü bir kuluna şöyle dedi: "Niçin kötü bir işi gördün de onu önlemedin?" Eğer Allahu Teâlâ o kulun diline hüccet verip o kul: "Halktan korktum ve senin rahmetine ümit bağladım" derse, Hak Teâlâ o kişiye rahmet kılar.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bir gün ashabına şöyle buyurdu: Eğer, siz benim bildiğimi bilseydiniz, çok ağlar, az gülerdiniz. Sahraya düşer, elinizi göğsünüze vurup feryad ederdiniz.

O sırada Cebrail aleyhisselâm geldi, şöyle dedi: Hazret-i Hak buyuruyor ki: "Niçin benim kullarımı rahmetimden ümitsiz kılıyorsun?"

O zaman Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) dışarı çıkıp Hak Teâlâ'nın fazlından çok ümitler verdi. Yüce Allah, Davûd aleyhisselâm'a vahiy gönderdi: Yâ Davûd! dedi. Beni dost tut ve beni halkın gözümde sevdir!

Hz. Davûd dedi ki: Ey Allah'ım! Seni halkın gönlüne nasıl, ne ile sevdireyim?

Hak Teâlâ da şöyle buyurdu: Benini nimetimi, fazlımı onların yanına getir ki, onlar benden yalnız iyilik görmüşlerdir. Daha da nice iyilikleri görseler gerektir.

Rasûlullah Efendimiz'den şu hadîs-i şerif de gelmiştir:

"Bir kişi bin yıl Cehennemde yatar. Sonra: Yâ Hannân, yâ Mennân! (Ey çok acıyan, ey çok ihsan eden) der.

Hak Teâlâ, Cebrail'e: Git, o kulumu bana getir! diye emir buyurur.

O kulu huzura getirir. Yüce Yaradan ona: Cehennemdeki yerini nasıl buldun? diye sorar. O kişi de: Yâ Rabbi, bütün yerlerden kötü buldum! diye cevap verir.

Hak Teâlâ da: Bunu yeniden Cehenneme götürün! diye buyurur.

O kişi Cehenneme götürülürken geriye başını döndürür, bakar. Allahu Teâlâ: Neye başını çevirip bakıyorsun? diye sorar. O kişi de şöyle der: Ben, öyle ümid ediyordum ki, beni oradan dışarı çıkardıktan sonra geri göndermeyeceksin!

Hak Teâlâ o zaman: Onu Cennete iletin! diye buyurur.

O kişi de o ümidi sayesinde kurtuluşa erer."

Ümidin Hakikati

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, gelecek bir şeyi ümit edenin haline recâ derler. Kimi de, temenni der. Kimi de gar (aldatıcılık) ve ahmaklık denir. Ebleh, aptal kişiler bunları birbirinden ayırtedemez. Bunların hepsini seçkin, beğenilmiş ümit sanırlar. Ama hâl hiç de böyle değildir. Bir kimse güzel tohum elde edip bir yere ekse, o yerin dikenini, otunu temizlese, onu vaktinde sulasa harman zamanı -eğer Allahu Teâlâ âfetten saklarsa- biçim götürmesini beklese bu bekleyişe ümid derler.

Eğer kötü tohum ekse veya sürülmemiş toprağa ekmiş olsa, yahut ottan ve dikenden temizlemese veya sulamasa, diktiğinin büyümesini beklese buna garur (aldatıcı) hamakat ve aptallık derler. Ümid demezler.

Ve eğer güzel tohumu temiz yere ekse, toprağı diken ve yabancı otlardan temizlese, ama sulamasa: Yağmur yağar, yer sulanır! deyip yağmuru beklese,

yağmur da yağabi- leceğinden, bunda da güçlük olmadığından buna arzu ve temenni denir.

Bu tohumda olduğu gibi kişi eğer imân tohumunu göğüs yaylasına ekerse ve göğsünün yaylasını kötü ahlâktan temiz kılarsa, tâate kendisini verip imân acını sularsa, hastalık ve âfetlerden saklayıp imânını tâ ölü vaktine kadar selâmete kavuşturup Hak Teâlâ'nın fazlını beklerse buna da ümid denilir. Bunun alâmeti, elverişli, güzel zamanlarda mümkün olan şeyleri esirge- memektir. Zira ekileni timar etmemek, ona bakmamak ümitsizlikten ileri gelir. Ümit etmekten gelmez. Ama imân tohumu çürümüş olsa, yakini doğru değilse veya doğru bile olsa, kötü huy ve ahlâktan temizlemese, ibadet ile suyunu vermese, ondan rahmet beklemek ahmaklık olur. Nitekim Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Ahmak, o kişidir ki, nefsinin dilediği işi yapar ve rahmet temennisinde bulunur."* Hak Teâlâ da şöyle buyurmuştur: *"Enbiyadan sonra kendilerine ilim erişen kimseler dünya işiyle uğraştılar, "Hak Teâlâ'nın rahmetini bekliyoruz!" dediler ve bunlar zemmedildi."* (Araf: 169) Eğer, bir şeyin sebepleri kulun seçmesi ve isteyip dilemesiyle ilgiliyse ve de bunlar tamam olursa bu bekleyişe recâ yâni umma denir. Eğer dileme sebepleri yarım yamalak ve viransa, bir de ta-mamlanmazsa bekleyiş garûr yâni aldatıcı hâl ve ahmaklık olur. Eğer o sebepler yarım yamalak değilse ve de olgunlaşmış, mâmur bir hâl almamışsa ona da intizar denir.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Din işleri temenni ile olmaz!"* Bir kimse,

tevbe kılsa, o tevbenin kabul edilmesine ümid bağlamak gerektir. Bir kişi tevbe etse, ama işlediği günahtan ötürü tasalı ve acılı olsa: Hak Teâlâ benim tevbemi kabul etse! diye yakarıp beklese, işte buna recâ denilir. Çünkü onun üzülmesi tövbesinin sebebi olur. Eğer üzüntü duymayıp tevbeyi beklerse o da Garur olur. Ve eğer tevbesiz olarak Allahu Teâlâ'nın gufranını, mağrifetini beklerse o da Garur olur ki, ahmaklar, aptallar, ebleh kişiler ona ümid diye ad takmışlarsa da değildir. Nitekim Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"İmân getirip kendi dilek ve arzularını, şehirlerini ve hânumanlarını bırakıp gurbeti seçenler ve kâfirlerle Allah yolunda cihad edenler, bizim rahmetimizi uman kişilerdir. Onlar benim rahmetimi umsalar yeridir."* (Bakara: 18)

Vaktiyle Havi Oğlu Zeyd adında biri vardı. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldi: "Yâ Resûlâllah!" dedi. "Sana bir soru sormağa geldim. Hak Teâlâ'nın hayır dilediği kişinin nişanesi nedir? Ve Hak Teâlâ'nın kendisine hayır dilemediği kişinin de nişanı nedir?" Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), Zeyd'e şöyle sordu: Her gün yerinden kalkarken ne sıfatla kalkarsın? Hayl oğlu Zeyd şu cevabı verdi: Kendime Hayr'ı ve hayır ehlini dost tutarım. Eğer bir hayır fırsatı meydana çıkarsa gecikmem, yerine getiririm. Onun sevabına inanırım. Eğer o hayrı yapamazsam tasalanır, üzülürüm. O hayrı yapmak azu ve dileğinde bulunurum. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) o zaman Hayl oğlu Zeyd'e: Hak Teâlâ'nın sana hayır dilediğinin alâmeti işte budur! diye buyurdu.

Recânın İlâcı

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, bu ilâca hiç kimsenin ihtiyacı yoktur. Hiçbir kişi ona muhtaç değildir. Yalnız iki türlü hastanın bu ilâca ihtiyacı vardır:

1- Günahlarının çokluğundan ümid kesmiş olanlardır ki, hem tevbe etmez, hem de "tevbem kabul olunmaz" diye bir kuşku içindedir.

2- İkinci hasta ise, ibâdetteki mücahedesinin, ibadetinin çokluğundan kendisini yorup yıpratmakta, adetâ helâk derecesine vardırmakta, kendisini dayanamayacağı zahmetlere sokmaktadır.

İşte bu türlü hasta ümid (recâ) ilâcına muhtaçtır. Ama gaflet ehli olanlara bu ilâç olmaz, aksine bir zehr-i katil (öldürücü zehir) olur. İnsanda ümid duygusu iki sebepten ötürü kaybolur:

Birinci sebep: Acâipliklere itibar etmektir ki, dünyada olan yaratıkların acaiplikleri düşünülür. Bitkiler, hayvanlar ve türlü türlü nimetler akıldan geçirilir. Nitekim şükür aslında açıklamıştık. Böyle bir kişi, öyle bir Allah rahmetini, öyle bir Allah inayet, lütfunu düşünür ki, bu düşüncelerin ardında ne lütuf ve ne de rahmet vardır. Bu gibi kişi önce kendisine bakmalı ve kendine gerekli olan her şeyin nasıl yaratıldığını görmeli. Meselâ: Başı ve yüreği gibi kendisine lâzım olan şeyler nasıl yaratılmıştır? Düşünmeli ve bu sorularla da kafasını yormalıdır:

1- Zarurî olmayıp ama ihtiyaç duyulan el gibi, ayak gibi uzuvları, bir insanın süsü olan dudak kırmızılığı, kaş eğriliği, göz karalığı, kirpik uzunluğu gibi şeyler.

2- Bu rahmetler, bu lütuflar bütün hayvanlara nasıl umumî kılınmıştır?

3- Arılara türlü türlü sanat ve güzellik niçin verilmiştir? Vücudunun güzelliği, kovanda evini örüp yapması, orada balını toplaması, arı beğine nasıl itaatkâr olduğu, kraliçe arının onları nasıl yönettiği, düşünülmeli ve incelenmeli. Bir kimse bunlar gibi acaipliklere, kendinin içinde ve dışında bulunan bütün yaratıklardaki şeylere baksa bilir ve anlar ki, Hak Teâlâ'nm rahmeti, ümitsizlik ihtimâlinden ya da korkuya kapılmaktan yücedir. Yine bilir ve anlar ki, korku ve Ümit'in beraber olması gerektir. Eğer ümit, korkudan üstün gelirse yine yerinde bir hareket olur. Çünkü Hak Teâlâ'nm yarattıkları hakkında rahmet ve lütfunun kapısı geniştir.

Ulu kişilerden birisi şöyle demiştir: Kur'ân-ı Kerîm'de Müdâyene âyetinden daha ümit verici bir âyet yoktur. Bu ayet Kur'ân'da olan âyetlerin en uzunudur. Hak Teâlâ onu bizim malımız ziyan olmasın diye indirmiştir. Nasıl borç verilmesi gerektiğini bildirmiştir. Allah bağışlanmamıza sebep olan bu yolları bize bildirip göstermeseydi hepimiz cehenneme girerdik.

Ümidi ele geçirmek için ilâç işte budur ki, bu ilâç çok büyük bir ilâçtır. Böyle ilaçların sonu yoktur. Her kişi de bu dereceye erişemez.

İkinci sebep: Recâ hakkında gelmiş olan âyetlerle hadisleri düşünmektir.

Bunun da sayısı haddi aşkındır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur: *"Ey kendileri aleyhinde*

(günaha girip) haddi aşanlar! Hiçbir kişi benim rahmetimden ümitsizliğe düşmesin. Allah bütün günahları yarlığır. O, çok Gafur ve rahimdir." (Zümer: 53)

Yine Hak Teâlâ'nm bu yoldaki buyruğu şudur:

"Benim meleklerim Rablerine hamd ve tesbih ederler, sizin bağışlanmanızı dilerler." (Şuarâ: 5)

Neden mağfiret dilerler? Cenâb-ı Hak onu şu âyetle açıklıyor: *"Allah, kullarını cehennemle korkutur."* (Zümer: 16)

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabı için ümmetinin bağışlanmasını dilemekten hiç geri kalmazdı. En sonunda şu âyet-i kerîme nazil oldu: *"Senin Rabbin, halkın bütün günahlarını yarlıgayıcıdır."* (Ra'd: 6)

Bu âyet-i kerîme nazil olunca onu arkadan gelen şu âyet-i kerîmeyle tamamladı: *"Rabbin sana yakında şefaat makamını verecek, sen de hoşnut olacaksın."* (Duhâ: 5)

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de dedi ki: *"Yâ Rabbi, ümmetimden tek kişi cehennemde olsa Muhammed buna râzı olamaz."*

Bunlar gibi âyetlerin sayısı çoktur. Hadîs-i şeriflere gelince, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: *"Benim ümmetim, ümmet-i merhumedir. Onların azabı dünyada fitne ve zelzele ile olur. Ahirette onların cezası yoktur. Kıyamet günü olunca her birinin yerine bir kâfir verilir: 'Bu senin Cehennem'de fidyendir!' denir."*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: *"Humma (sıtma) hastalığı Cehennem ateşindendir. Mü'minlerin kimisinin âzâptan nasibi bu kadardır."*

Enes der ki: Rasûlullah Efendimiz: Ey Allahım! Benim ümmetimin hesabını benimle kıl. Tâ ki, onların ayıplarını kimse görmesin! diye yakardı. Allahu Teâlâ da: Onlar senin üm- metinse benim de kullarımdır. Ben onlara Rahîmim. Onların kusurlarını gerek senin, gerekse başkasının görmesine râzı değilim.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Benim diriliğim de, ölümüm de size faydadır. Eğer diri kalır yaşarsam size şeriatı öğretirim. Eğer ölürsem, sizin amellerinizi bana bildirirler. Eğer amelleriniz güzel olursa, ona hamd ve şükürler ederim. Eğer amelleriniz kötü olursa Hak Teâlâ'dan bağışlamasını dilerim."*

Bir gündü. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): Ey bağışlaması kerîm olan (Allah)! dedi.

Cebrail aleyhisselâm: Yâ Resûlallah! Bilir misin ki, bunun mânâsı nedir? O mânâ şudur: Kötülükleri affeder, onların yerine iyilikleri verir. Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Eğer bir mü'min kul günah işlese, sonra istiğfar ve tevbe etse, Hak Teâlâ şöyle buyurur: "Ey meleklerim, kulum bir günah işledi. Günahının cezasını verecek mağfiret edecek bir Rabbi olduğunu bildi, tevbe etti. Siz tanık olun ki, Ben onu mağfiret kıldım." Yine Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: Hak Teâlâ şöyle buyurur: "Eğer kul, göklere erişecek günah işlese, ben de yere iner, ona mağfiret ederim." Aynı hadis-i kudsî şöyle de gelmiştir: "Benim kulum bana yer dolusu günah ile gelse, benimle buluştuğu zaman onu her dolusu mağfiret ile karşılarım." Bir hadîs-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

"Kulun günahını yazan melek, o kulun günahını aradan altı saat geçmeyince yazmaz. Hele tevbe ve istiğfar ederse asla yazmaz. Tevbe etmezse bir günah olarak yazar." Ya kul tevbe eylemeyip bir ibâdette bulunursa ne olur? Bu hususta Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Soldaki melek günahı yazdıktan sonra o kişi iyilik yaparsa sağ kol meleği sol kol meleğine: Sen, o günahı onun deflerinden gider! der. Tâ ki, onun karşılığında hen de bir sevap yazmayayım. Böylece on günaha bir sevap düşer. Dokuzu kendisine kalır."

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): Eğer kul günah işlerse o günah deftere yazılır! diye buyurdu. Bir arabî: Ya eğer tevbe ederse? dedi. Resûlullah: Günahı silerler! diye cevap verdi. Bu silinme niceye dek sürer? İstiğfar ettikçe!

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bu cevabı verdikten sonra sözünü şöyle tamamladı: Hak Teâlâ onu yargılamaktan bıkmaz, usanmaz. Eğer bir müslüman kul, bir iyilik yapmak dilese, o iyiliği yapmazdan önce sağ koldaki melek bir sevap yazar. O iyiliği işlerse on sevap yazılır. Ondan sonra artırırlar. On sevabı yedi yüze kadar eriştirirler. Eğer bir günah işleyecek olsa, sol koldaki melek bir günah yazar. O bir günah için de Hak Teâlâ Hazretlerinin affı vardır.

Yine bir kişi gelip Rasûlullah Efendimiz'e şöyle sordu: Ey Allah'ın Resûlü! Ben yalnız ramazan ayında oruç tutarım. Fazlasını tutmam. Beş vakitte de namazımı kılarım. Ziyâde kılmam. Hak Teâlâ'nın üzerimde zekattan, hacdan bir alacağı yoktur. Çünkü malım da

yok param da yok. Yarın âhiret gününde hâlim neye varacaktır? Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de o kişiye: Yarın senin yerin Cennet olur! dedi. O kişi yine şöyle sordu: Seninle birlikte mi olurum, yâ Resûlallah? Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bu soruya güldü: Benimle olursun! dedi. Ama gönlünü iki şeyden uzak tutarsan! Nedir onlar, yâ Resûlallah? Birisi gizli kin ve intikam, öteki de müslümana haset ve kıskançlıktır. Dilini de iki şeyden korursun ki, bunlardan birisi, başka bir müslüma- nın ardından konuşmak, öteki de yalan söylemektir. Gözünü de iki şeyden saklarsın ki, birisi nâmahreme bakman, diğeri yoksulları hakir görmendir. Eğer bunları yapacak olursan Cennette benimle birlikte olursun. Öyle ki, seni el üstünde tutar, aziz ve mükerrem sayarım.

Yine bir Arap köylüsü Rasûlullah Efendimize geldi ve O'na: Yâ Resûlallah! Halkın hesabını kim görür? diye sordu. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): Allahu Teâlâ'nın kendisi hesabı görür! diye buyurdu. Arabi: Kendi başına mı görür? diye sordu. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de: Evet! diye cevap verince Arap bu cevaba güldü. Peygamber Efendimiz ona: Neye güldün? dedi. O da: Şundan ötürü güldüm ki, kerîm kişi galip gelince affeder eğer hesap sorarsa kolaylık gösterir, göz yumar! dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de: Doğru söylüyorsun! dedi. Hak Teâlâ'dan daha kerîm bir kimse yoktur. Bu ârâbî fakih (akıllı) bir kişi! buyurdu. Sonra buyurdu ki: Allahu Teâlâ, Kabe'yi şerefli ve yüce kıldı. Eğer bir kişi onu yıksa, viran eylese, taşını taşından ayırsa, hattâ Kabe'yi yaksa, onun günahı, Allahu Teâlâ'nın

velilerinden birisine hakaret savuranın günahı kadar sayılmaz! dedi. Arabî: Allah'ın o velîleri kimlerdir? diye sordu. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de: Bütün müminler Allah'ü Teâlâ'nın velileridir! dedi ve: Şu âyeti okumadın mı? diye sordu. Ve şu âyet-i kerîme'yi okudu: *"Allah'ın müminleri olan kişilerin hepsi O'nun velîleri (sevgili kulları)dır. Allah, îmân edenlerin yardımcısıdır. Onları küfrün karanlığından kurtaran, nura kavuşturan O'dur. Kâfirlerin koruyucusu ise Tagut'tur. Onlar ise insanları nurdan karanlığa götürür. İşte onlar Cehennemliktir. Orada süresiz kalacaklardır."* (Bakara: 257) Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bu âyeti okuduktan sonra şöyle buyurdu: "Allahu Teâlâ'nın yarattığı hiçbir şey yoktur ki, ona üstün'olanı yaratmış olmasın. Gazabına karşı, rahmetini üstün kılmıştır." Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: Allahu Teâlâ bize diyor ki: "Ben kulları, Benden fayda sağlamaları için yarattım. Yoksa Ben onlardan faydalanayım diye değil!" Yine Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki: *"Müslüman bir kişinin son kelâmı La ilahe illallah olursa Cehennem ateşi ona dokunmaz."* Yine şöyle buyurdu: *"Bir kişi, eğer herhagi bir şeyi Allah'a ortak tanımadan Allah'a kavuşsa Cehennem ateşi ona haram olur."*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine buyurdu ki: *"Eğer, siz günah işlemeseydiniz, Hak Teâlâ bir yaratık halk ederdi ki, onlar günah işlerlerdi, Allahu Teâlâ da onlara mağfiret ederdi. Çünkü Allahu Teâlâ Gafur ve Rahîm'dir."*

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle dedi: *"Hak Teâlâ kıyamet günü yarattığı insanlara öyle*

rahmet gösterir ki, hiçbir kişinin böyle bir rahmet hatırından bile geçmez. Bu rahmet öyle bir hadde gelir ki, şeytan bile rahmet ümidine düşer, başını yukarı kaldırır."

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Allahu Teâlâ'nın yüz rahmeti vardır. Doksan dokuzunu kıyamet günü için koymuştur. Bu dünyaya bir rahmetten fazlasını in- dirmemiştir. Bütün gönüller o tek bir rahmetle rahimdirler. Hattâ annenin oğluna, hayvanların yavrularına rahmeti o tek rahmettendir. Kıyamet günü bu bir olan rahmeti, doksan doku rahmetinle bir araya getirir, karıştırırlar. Ve her bir rahmet nice gök ve nice yer tabakalarıncadır. O gün ezelde helâk olamayanlardan başka kimse helâk olmaz."*

Yine şöyle buyurdu:

"Benim şefaatim ümmetimde büyük günahlar işleyenler için ayrılmıştır. Benim şefaatimin dinî emirlere itaat edenler veya takva yolunda ibâdeti eksik etmeyenlere mahsus olduğunu sanmayın. Aksine ancak kirlilere ve muhaliflerdir."

Bilâl oğlu Said şöyle demiştir: İki kimseyi Cehennemden dışarı çıkarır. Hak Teâlâ onlara: "Siz, ne çektinizse kendi yaptıklarınızdan çektiniz. Çünkü ben kullarıma zulmetmem" diye hitapta bulunur. Sonra da: Alın bunları yine ateşe atın! diye buyurur.

Birisi zincirlere, ayak bileklerine vurulan bukağılara bakarak acele acele yol tutar, ötekisi de ardına baka baka yavaş yavaş yürür. Bu ikisini yeniden geri çevirirler: Niçin böyle hareket ettiniz? diye sorarlar. Acele eden kişi: Günah işlemekten korktum. Allahu Teâlâ'nın

buyruklarına uymamanın azabını çekmiş bulunuyorum, diye cevap verir. Öteki kişi de: Ben öyle sandım ki, biz. dışarı çıkınca artık Cehenneme gönderilmeyeceğiz! Der ve her ikisi de Cennete gönderilir.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: Kıyamet Günü şöyle bir nida duyulacaktır: "Ey Muhammed ümmeti! Ben kendi hakkımı size bağışladım. Ve sizin hakkınız birbirinizde kaldı. Hakkınızı birbirinize bağışlayın ve hepiniz Cennete girin!"

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle bir açıklama yaptı: Benim ümmetimden bir kişiyi halkın ortasında hazır kılarlar. Doksan doıkuz defter getirirler. Her bir defter büyük mü büyüktür. O defterlerin hepsinde o kişinin günahları yazılmıştır. Ona: Bu günahlardan hiçbirisini inkâr edebilir misin? Melekler, bu günahları yazmakta sana zulüm etmişler midir? diye sorarlar. O kişi: Hayır, etmemişlerdir, yâ Rabbi! der. Yine ona sorarlar: Günaha girmekte özrün var mıydı? O kişi: Özrüm yoktu, yâ Rabbi! der. Ve Cehenneme gideceğini beklerken Hak Teâlâ: Senin benim katımda, işlediğin bir iyilik var. Sana zulmetmeyeceğiz! diye buyurur. O sevabın görülmesi için üstünde: "Eşhedü en la ilâle ilallahu ve eşhedü enne Muhammeden resûlulla h/Gördüm (inandım) ki, Allah'tan başka ilâh yoktur ve yine gördüm (inandım) ki Muhammed Allah'ın elçisidir" diye yazılı bir kâğıt getirirler. O kul: Yâ Rabbi, bu kelimecik, bu kadar defterde yazılı bu kadar günaha nasıl kifayet edebilir? der, Hak Teâlâ da: Sana zulüm yapılmaz, buyurur. Bütün günah defterlerini terazinin bir kefesine, bu kâğıttaki kelimeyi öteki kefeye koyarlar. Bu tevhit

kelimesi o defterlerden ağır gelir, hepsini yukarı kaldırır. Çünkü Allah'ın birliğini bildiren kelimenin karşısına hiçbir şey çıkamaz.

Bu yolda Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: Hak Teâlâ meleklere: "Kalbinde bir miskal hayır olan kişiye cehennemden çıkarın!" diye, buyurur! O zaman, birçok kişiyi Cehennem'den dışarı çıkarırlar. Ve: Ey Rabbimiz, bu kavimden geride hiç kimse kalmadı, denir. O zaman Hak Teâlâ yine: Kalbinde yarım miskal hayır bulunanları Cehennemden çıkarın! diye buyurur. Yine birçok halkı dışarı çıkarırlar: Artık bunlardan da hiç kalmadı, yâ Rabbi! denir. Cenâb-ı Hak, yeniden: Her kimin gönlünde bir zerrecik hayır varsa onu da cehennemden çıkarın! diye emir buyurur. Birçok kimse daha çıkarıldıktan sonra: Bir zerre hayır istemiş olun hiçbir kişi de kalmadı, ya Rabbi! derler. Hak Teâlâ o zaman: Meleklerin, peygamberlerin mü'minlerin şefaati yerine getirildi mi? diye sorar. O zaman Yüce Katına: Siz Erhamer-Rahim'in rahmetinden başka bir şey kalmadı! diye cevap verilir. Cenâb-ı Hak Cehennem küllerinden, bir avuç kül alır, dışarı çıkarır. Bunlar bir zerre hayır işlemeyenlerin kara külleridir. Kömür haline gelmişlerdir. O küller, Hayat Irmağı denilen bir ırmağa daldırılır. O ırmaktan tertemiz ve apaydınlık çıkarlar. Boyunlarında mühür izleri vardır. Cennettekiler onları tanır ve Bunlar Cenâb-ı Hakk'm âzâb ettiği ve dünyada hiç hayır işlememiş kişilerdir. Hak Teâlâ onlara: Cennete girin! Orada her ne görürseniz sizin olsun; der. Onlar da: Ey Rabbimiz! derler. Bize dünyada hiçbir kişiye ihsan buyurmadığm şeyler

verdin: Hak Teâlâ da şöyle buyurur: Bilin ki, benim katımda bundan daha büyüğü de vardır, der. O saadete erenler de: Bundan daha yüce ne olabilir, yâ Rabbi? derler. Hak Teâlâ da: Benim rızâm vardır! Sizden hoşnud oldum. Bir daha hoşnutsuz olmam! diye buyurur. Bu sahih haber, Buhârî'de ve Müslim'de de bulunmaktadır. Rivayet edilmiştir ki, bir çocuğu Müslümanlar gazada esir almışlardı. Çocuk açık artırmaya konularak satışa çıkarılmıştı. Çok sıcak bir gündü. Bir kadının gözü o çocuğa ilişti, koştu, o çadırın halkı da kadının ardından koşuştular. Kadın çocuğu tutup bağrına bastı. Güneş sıcaklığı vumasm diye kendisini ona siper yaptı. Bir yandan da: Oğlum! Oğlum! Bu benim oğlum! diyordu.

Halk bu hali görünce ağlaştı. Bütün işlerden el çektiler. Kadının şefkatine şaşıp kaldılar az sonra Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de oraya geldi. Olayı kendisine anlattılar. Kadının o çocuğa acıyarak ağlamasına sevindi ve: Sizi bu kadının şefkati mi şaşırttı? diye sordu. Müslümanlar da: Evet, yâ Resûlâllah! Buna şaşırdık, kaldık, dediler. O zaman Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)*:* Hak Teâlâ'nın şefkati, bu kadının çocuğuna olan şefkatinden daha da fazladır diye buyurdu.

Müslümanlar da oradan büyük bir sevinçle ayrıldılar. Böyle bir sevinç o zamana kadar görülmemişti.

Ey sâlih kişi! Sen bu ki, bunu benzer hadîsler, haberler çoktur. Korkusu çok olan kişilere bu haberler şifâdır. Bu haberden anlatmak istenilen şudur ki, mü'minlerden kimi kişiler Cehenneme gireceklerdir.

En sonra da oradan çıkanlar ilk girenler olacaktır. Onlar orada yedi bin yıl kalacaktır. Eğer tek kişi cehenneme girecek olsa ve oraya girmemek herkes için mümkün olsa: Belki o tek kişi ben olurum! diyerek herkes ihtiyatlı ve dikkatli olmalı, ibâdetini tam kılmalıdır.

Eğer kudreti varsa cehd eylemeli, o tek kişinin kendisi olmamasına çalışmalıdır. Hattâ bir gece bile cehennemde kalmamak için dünya lezzetlerinin hepsinden el çekmesi yerinde bir hareket olur. Ya 7.000 yıl nerede kaldı?

Sözün kısası korku da, ümit de orta karar olmalıdır. Nitekim Ömer şöyle buyurmuştur: Eğer nida eden bir kimse yarın âhirette cennete yalnız bir kişi girer, dese, ümit ederim ki, o kişi ben olayım. Cehenneme bir kişiden başka kimse girmez! deseler, yine o kişinin ben olacağından korkarım.

Havf'ın Fazileti ve Kısımları

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, korku yüce makamlardandır. Ama korkunun fazileti, onun sebeplerine bağlıdır. Korkunun sebebi ise ilim ve marifettir. Bundan ötürüdür ki, Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Hak Teâlâ'dan korkan yalnızca âlim kullarıdır."* (Fâtır: 281)

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de şöyle buyurmuştur: "Hikmetin başı, Allah korkusudur!"

Ama korkunun semereleri (neticeleri) şunlardır:

1- İffet (Afiflik, namus, temizlik).

2- Verâ (Haram şeylerden kaçınma).

3- Takva (Allah'tan korkma ve bu korku ile dinin yasakladığı şeylerden kaçınma).

Bunların hepsi de saadet tohumudur. Çünkü şehvetleri, bırakmadan ve sabretmeksizin ahiret yoluna gitmek mümkün olmaz. Korkunun şehvetleri ortadan kaldırdığı gibi hiçbir şey ortadan kaldıramaz. Bundan ötürüdür ki, Hak Teâlâ, hidâyeti, rahmeti, ilmi ve rızâyı Kur'ân'da üç âyette topladı:

"Allah'tan korkan, kulları içinde sadece ilim ehli olanlardır." (Fâtır: 28)

"Allah onlardan râzıdır, onlar da Allah'dan râzıdırlar. Bu mükâfat, Allah'tan korkanlar içindir." (Beyyine: 81)

"Hidâyet ve rahmet, Allahu Teâlâ'dan korkan kişilere hâstır." (Araf: 154)

Hak Teâlâ, kendinden korkmanın semeresi olan takvâ'yı kendi üzerine izafe kıldı ve şöyle buyurdu: *"Kestiğiniz kurbanların ne etleri, ne de kanları Allah'a ulaşır. Ancak sizin takvanız Hak Teâlâ'ya erişir."* (Hac: 37)

Rasûlullah Efendimiz de şöyle buyurdu: "Halkı kıyamet günü topladıkları zaman onlara hitap eden bir ses duyulur. O sesi uzakta ve yakında olan herkes işitir. O ses şöyle der: Ey halk! Ben sizin sözlerinizi, siz yaratıldığınızdan beri dinlerim. Siz de benim sözlerimi işitin. Sizin önünüzde okumak isterim. Ey insanlar! Siz bir neseb koydunuz. Ben de bir neseb koydum. Siz kendi nesebinizi yüce kıldınız. Benim nesebimi aşağı saldınız. Ben: *"Sizin en büyüğünüz, en mütteki olanınızdır."* (Hucurat: 13) dedim. Siz ise "Hayır, en

büyük filan oğlu filândır!" dediniz. Bugün ben nesebimi yüce kılıyorum, sizin nesebinizi aşağı salıyorum. Takva ehli nerededirler?

Bunun üzerine bir sancak yukarı kaldırılır. En ileriye getirilir. Müttakiler o sancağın ardınca giderler. Hepsi de hesapsız Cennete girerler."

Bundan ötürüdür ki, korku ehli olanların sevabı bir kat daha artırılmış, iki kat olmuştur. Hak Teâlâ bunu şu âyet-i kerîme ile müjdelemiştir: *"Rabbinin makamı önünde durmaktan korkanlar için iki Cennet vardır."* (Rahman: 46) Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de şöyle buyurdu: "Hak Teâlâ şöyle buyurdu: izzetim hakkı için iki korkuyu ve iki güvenci bir kulda toplamam. Eğer dünyada benden korku duyarsa, âhirette onu emin (korkusuz) kılarım. Eğer ahiret için kendisinde bir güven duyuyor, korkmuyorsa, âhirette onu korkuturum." Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: "Sizin en akıllı olanınız, Hak Teâlâ'dan korkusu en çok olanınızdır!" Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ayrıca şöyle buyurdu:

"Bir kimse, Hak Teâlâ'dan korkarsa her şey ondan korkar. Bir kimse Hak Teâlâ'dan başka bir şeyden korkarsa Allah onu her şeyden korkutur." Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu:

"Bir mümin kulun Allah korkusundan dolayı gözünden sinek başı kadar yaş aksa ve yüzüne o gözyaşının sıcaklığı değse, ona cehennem ateşi haram olur." Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: "Hak Teâlâ'nın korkusundan mümin kulun kalbi ürperdiği demde nasıl kılları dimdik olursa,

günahları da öyle olur ve ağacın yaprağı gibi dökülür." Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: "Allah korkusundan ötürü gözyaşı akıtan kimse, süt, çıkmış olduğu memeye girmedikçe cehennem ateşine girmez." Hazret-i Aişe şöyle demiştir: Rasûlullah'a: "Ey Allah'ın Resûlü! Senin ümmetinden Cennete hesabi görülmeden girecek kimse olur mu?" diye sordum. Resûl Hazretleri şu cevabı verdi: Olur. Onlar da günahlarını anarak ağlayan mü'minlerdir!

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: Hak Teâlâ'nın katında, Allah korkusundan akan gözyaşı damlasından daha aziz bir katre yoktur. Nitekim, Hak Teâlâ'nın yolunda dökülen kan damlasından da aziz damla yoktur.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki: Yedi kimse Hak Teâlâ'nın arşının gölgesinde bulunur. Bunlardan birisi Hak Teâlâ'nın korkusundan ağlayandır.

Hanzala bu olay için der ki: Rasûlullah'ın yanındaydım. Bize öğüt vermekleydi. Öyle ki, gönüllerimiz incelir, yumuşuyordu. Gözlerimizden yaşlar aktı. Ben eve geldim, ev halkım, karım, çocuklarım konuşmağa başladık. Dünya işlerine daldık. Az sonra Rasûlullah'ın öğütlerini ve ağladığımı hatırladım. Sokağa fırladım: Hanzala münafık oldu! dedim.

Böyle diyerek sokakta giderken Ebû Bekir'e rast geldim. Bana: Öyle deme! Sen münafık olmadın! dedi.

Ben doğruca Rasûlullah'ın katma vardım. Kendilerine: Hanzala münafık oldu! dedim. Rasûlullah: Hanzala hiçbir zaman münafık olmadı! diye buyurdu. Az

sonra olan hali kendisine anlattım. Şöyle buyurdu: "Yâ Hanzala! Eğer bizim huzurumuzda bulunduğum hâl üzerinde kalsaydın, melekler gökten iner, yollarda, evlerinizde sizinle el sıkışırlardı. Lâkin, ey Hanzale, saat saate uymaz. Bir saat bir türlü, bir saat bir türlü olur."

Şiblî Hazretleri şöyle der: Gönlüme hemen her gün korkular üstün gelir. O gün bana hikmetten ve ibretten bir kapı açılır.

Yahya bin Muaz dedi ki: Mü'min kişinin günahı, ceza korkusu ile rahmet ümidi arasında, tıpkı iki arslan arasında kalmış tilki gibidir.

Hazret-i Muâz yine şöyle buyurdu: Miskin Ademoğlu, eğer fakirlikten korktuğu kadar Cehennemden korksaydı, Cennete girerdi. Kendisine: Yarın âhiret'ten kim emindir? diye sordular. O da: Bugün çok korkan! diye cevap verdi.

Hazret-i Hasan-ı Basrî'ye dediler ki: Şu kişilerin meclisleri hakkında ne dersin? Bizi o kadar korkuturlar ki, yüreklerimiz parça parça olur...

Hz. Hasan şu cevabı verdi: Bugün korkup yarın emin olacağınız bir sohbet, bugün emin olup yarın korkacağınız bir sohbet yapmaktan hayırlıdır. Böyle kimselerle sohbet edin.

Korkunun Hakikati

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, korku gönül hallerinden bir haldir. O bir ateştir ki, gönülde belirir. Onun bir sebebi ve semeresi vardır. Ama sebebi ilim ve marifettir. Kişi, âhiretin tehlikesini düşünür ve kendisinin

helâk sebeplerini üstün ve hazır görürse, hiç kuşku yok ki, bu derdin ateşi onun canının içinde peyda olur.

Bu ateş de iki marifetten doğar:

Birinci marifet: Kişi, kendi kusur ve ayıplarım, günahlarını, ibadetinin eksikliklerini kötü ahlâkın cinayetini gerçeklikle görür. Bütün bunların yanında Hak Teâlâ'nın kendisine verdiği nimetleri ve o nimetlerin şükründe olan kusurlarını da görür. Onun benzeri, bir padişahtan çok nimet ve ihsan görmüş bir kimse gibidir. Bundan sonra da o padişahın harem ve hazinesine hiyanetler eyler. Sonra ansızın yakalandığını ve padişahın kendisini hiyanette gördüğünü anlar. Hem de padişahın ne kadar intikam alıcı olduğunu ve kimseden korkusu olmadığını bilir. Kendisine de padişah katında şefaat edecek hiçbir kimse yoktur. Ne bir aracı vardır, ne padişaha yaklaştıran! Bunları bilince de, hiç kuşku yok ki kendisini çaresizlik içinde görür, canına bu derdin ateşi düşer.

İkinci marifet: Korku, kişinin kendi sıfatından değil, belki Hak Teâlâ'nm kudretini ve korkusuzluğunu bilmekten doğar. Nitekim bir kişi bir arslanm pençesine düşse korkar. Fakat kendisinin günahından ötürü korku duymaz, aksine arslanm sıfatını bildiğinden ötürü korkar. Bilir ki, arslanın tabiatı öldürmek, parçalamaktır. Onun korkusu bu yönden olunca kendisinin zayıflığından değildir.

Bu korku da çok yüksek olan bir korkudur. Bundan ötürüdür ki, bir kişi Hak Teâlâ'nın sıfatlarını anlamalı, celâlini, yüceler yücesi olduğunu ve kudretini

bilmelidir. Eğer iki âlemi helâk etse ve ebedî Cehennemde onları hapsetse O'nun zâtına bir zerre olsun noksan gelmez. Hak Teâlâ'nın hakkında söylenilen rikkat ve şefkatin hakikatinden Hak Teâlâ'nm zatı münezzehtir. Bunları düşünenin korkmakta hakkı vardır. Bu korku, her ne kadar günahtan masum oldukların bildikleri halde peygamberlerde de vardır. Bir kimse Hak Teâlâ'yı ziyâde bilirse o kişinin Hak Teâlâ'dan korkusu da fazla olur. Bundan ötürüdür ki, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: Ben Hak Teâlâ'yı sizden çok biliciyim. Hak Teâlâ'dan en çok korkan da benim.

Hak Teâlâ Hazretleri de ona şöyle buyurdu: *"Allah'tan korkan ancak âlim olan kullardır."* (Fâtır: 28)

Çünkü kim daha câhil olursa o kendini daha çok emniyette bilir... Dâvud aleyhisselâm'a vahiy inmişti. Şöyle buyuruluyordu: Ey Dâvûd! Benden hışımlı arslandan korkar gibi kork.

Korkunun sebebi de işte budur. Ama korkunun neticesi gönülde, vücutta ve öteki uzuvlardadır. Gönülde olanı, dünya şehvetlerini kendisine acı olarak göstermektir. O zaman onda şehvet kaygısı kalmaz. Bu gibi şeylere rağbet etmez olur. Çünkü bir kişide nikâh şehveti (isteği) ya da, yemek şehveti olsa, o demde, kendisi arslan pençesine düşse veya zâlim bir sultanın zindanına atılsa üstünde şehvet arzusu kalmaz. Aksine kalbi, korkudan huzû ve huşû (tevazu) içinde kalır. Başına gelecekleri düşünmekten onları düşünmeye vakit bulamaz. Yâni, her anda kendi kendini yoklar, kendi kendini hesaba çeker. Gönlünü

dinler, akıbetini, düşünür. O kişide ne kibir kalır, ne haset, ne dünya hırsı, ne de gaflet. Ama korkunun vücuttaki meyvesi, kırıklık ve sarı benizliliktir. Korkunun öteki uzuvlardaki semeresi de o kişiyi günah işlemekten alıkoymak ve tâatte edep üzere bulunmaktır. Korkunun dereceleri çoktur. Eğer kişi kendini şehvetten yasaklarsa ona iffet denir. Eğer haramlardan yasaklayabiliyorsa ona Vera denir, ve eğer şüpheli şeylerden yasaklıyor, men ediyorsa, ona Takva derler. Eğer âhiret yolunun azığı olmayan şeylerden kendisine el çektirirse ona da Sıddık derler. İffet ve Verâ, Takvâ'nın içindedir. Üçü ise Sıddıkta mevcuttur. Gerçekte korku budur.

Fakat gözyaşı akıtıp silmeğe ve: Lâ havle velâ kuvvete iilla billâh! deyip gaflette olmaya korku demezler, kadın tabiatlı derler.

Çünkü bir kişi bir kimseden korkarsa ondan uzaklaşır. Bir kimsenin yeninde bir şey olsa, onu yoklasa ve araştırıcı onun yılan olduğunu görse: "La havle" demekle kalmaz, belki onu götürüp yabana atar.

Zinnun'a: Korkutucu kul kimdir? diye sordular. O da şu cevabı verdi.

Kendisini bir hastalığa salıp ölüm korkusundan bütün şehvetlerden sakınandır.

Korkunun Dereceleri

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, korku üç derecedir: Zayıf derece, kuvvetli derece ve orta derece.

Korkunun makbul olanı, orta derecedir.

Zayıf korku, kadınlar gibi yufka yürekli olmaktır.

Kuvvetli korku da umutsuzluğa kapılmaktır. Onda bu tehlike vardır. Hastalık, deli olmak, belki ölmek korkusu bile bulunur.

Bu iki korkunun ikisi de kötüdür. Çünkü korku, esasında bir kemâl değildir. Ne tevhid, ne marifet, ne de muhabbettir. Onlara hiç benzemez. Bundan ötürüdür ki, korku, Hak Teâlâ'nın sıfatlarından olmadı. Belki korku acz ve cehalet olan yerde bulunur. Korku onlarsız olmaz. Çünkü âkıbeti meçhul olmayınca tehlikelerden kaçınılmayınca korku olmaz. Lâkin gaflet içinde bulunanların korku kemâlidir. Korku o zaman bir kamçı gibidir ki, o kamçı ile çocuklara ders okuturlar, hayvanları yola getirirler. Eğer o kamçının açtığı yara zayıf olursa çok acıtmaz. Çocuğa bir şey öğretilmez, hayvanı da yola getirmez. Yahut onun acısı çok derin olsa, çocukları ve hayvanları yaralasa veya öldürse bu hallerin ikisi de amele yaramaz. Öyleyse korku orta derecede olmalıdır. Ne çok zayıf, ne de çok kuvvetli! Tâ ki korkudan kişi, günahtan kurtulmalı, tâate yönelmelidir.

Bir kimse daha âlim bir kişi ise âhiretin korkusu da orta derecede olur. Çünkü korkusu sınırı aşar derecede olsa recâ sebeplerini düşünmeğe başlar. Eğer korkusu zayıfsa, âhiretin tehlikelerini düşünmeye başlar. Eğer korku zayıfsa, âhiretin tehlikelerini düşünmeye başlar. Eğer bir kimse işin tehlikesini fikretmezse, kendisine: Ben âlim kişiyim! derse, o kimse yalnız beyhudelik öğrenmiş olur.

O, ilim öğrenmiş olmaz. Pazarda olan falcılar gibi

kendilerine hakim diye ad takarlar. Oysa hikmetten haberi yoktur.

Bütün marifetlerin başlangıcı kişinin kendisini ve Hakkı bilmesıdır. Kendisinin kusurlu olduğunu bilmektir. Cenâb-ı Hak da azamet ve yücelik sahibidir. Bu âlemin sona ermesinden Hak Teâlâ'nın hiçbir korku ve endişesi olmadığı da bilinmelidir.

İşte, açıkladığımız bu iki marifet korkudan başka bir şeyle olamaz. Bundan ötürüdür ki, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İlim başlangıcı, Allahu Teâlâ'yı cebbar ve kahhar bilmektir. İlmin sonu ise, bütün işleri kul gibi ona ısmarlamaktır."*

Ey sâlih kişi! Sen bil ki! Senin hiçbir şeyi yapmağa kudretin yoktur. Kendin hiçbir şey değilsin. Bunları bilen kişi için de korkmak nasıl mümkün olmaz?

Korkunun Çeşitleri

Sen bil ki, korku her işin tehlikesini bilmekten doğar. Her kişinin önünde bir tehlike vardır. Kimi kişi olur ki Cehennem ziyanlarını düşünür. Onun korkusu bu yandandır. Kimi kişi olur ki, âhirеı yolunu düşünür, ondan korkar. Yahut; Artık günaha düşerim! diye korkar.

Yahut kalbinde bir gaflet doğar, diye endişelenir, korkar. Ya da alışkanlıkları kendisini günaha götürür diye korkular içinde kalır. Yahut nimetten ötürü gafleti artar: Kıyamet günü halkın zulmüne uğrar, yakalanırım! diye korku duyar.

Ya da kıyamette ayıp ve kusurları açıklanıp rezil

ve rüsvây olacak diye korkar. Veyâ aklına çirkin şeyler gelir. Hak Teâlâ bunları bilmektedir! der, korkar.

Bu korktuklarının her birinin şu faydası olur ki, korktuğu şeylerden kaçınmaya başlar. Onlardan çekinmekle uğraşır. Meselâ âdeti kendisini günaha salacaksa ve bundan korkuyorsa, o âdetten elini çeker. Eğer Hak Teâlâ'nm gönlündekileri bilmesinden korkuyorsa gönlünü temiz tutar. Ötekiler de bunun gibidir. Korkan kişilere çok kez akıbet ve dünyaya veda korkusu galip gelir: Ya imanımı selâmetle başa çıkaramazsam? der.

Bu da, geleceğin korkusundan çok geçmişin korkusudur ki: Ezelde acaba saadetime veya asiliğime mi hükmolunmuştur? diye korkular içinde kalır. Çünkü, her son, öncekinin bir takipçisi, bir dalıdır. Asıl dal, önce olandır. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) minbere çıkıp: Hak Teâlâ'nın yazılmış bir kitabı vardır. Cennet ehli olanların orada adı, nişan ve nesebi yazılıdır! diye buyurdu.

Sonra sağ elini aşağıya saldı, şöyle buyurdu: Hak Teâlâ'nın bir kitabı daha vardır ki, Cehennem ehlinin adı, nişan ve nesebi orada vardır.

Sonra sol elini aşağıya saldı. Yine şöyle buyurdu: Bunlardan ne artar, ne eksilir. Dünyda kimi saadet ehli olur ki, şekavet ehlinin işini işlerler. Herkes de ona: Şekavet ehlidir, der. Ölüme eğer bir saati bile kalmış olsa Hak Teâlâ onu şekavet yolundan geri döndürür, saadet yoluna götürür.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu: Saadete ermiş kişi odur ki, işte o ezelî kazada

saadete kavuşmuştur. Şaki olan da odur ki, ezelî kazasında şakî olmuştur.

İşte bütün iş, o eski kader yazılışındadır. Böylece kaderin itibarı geçmişe olduğu için basiret ehlinin korkusu o geçmiş takdirden, eskiden yazılmış alm yazısmdandır. O alın yazısından doğan korku bütün korkuların en yücesidir. Nitekim Hak Teâlâ'dan korkmak, celâl sıfatı sebebiyle, kişinin kendi günahından ötürü doğan korkusundan daha yüce ve kâmildir. Çünkü celâl sebebiyle olan korku hiçbir zaman kaybolmaz. Korku, günahtan ötürü olunca ihtimaldir ki, gurura gelir: Günahtan el çektim ya! Neden artık korkayım? der.

Sözün kısası bir kişi şunu bilmeli ki, Rasûlullah Efendimiz bu korkuda en yüksek derereceye varmıştı. Ebû Cehil ise en aşağı kattaydı.

İkisinin de yaratılmasında başka vesilesi yoktu ve yaratıldıkları zaman Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisinin dahli yokken tâat ve marifet yolu kendisine müyesser ve nasip oldu. Bu da şu ilzam sebebiyle idi ki, gönlünde olan ve onu teşvik edici hâl, kendisinin haberi olmadan ona çekerdi ve o, kendisine gösterip açtıkları şeyleri esrar-ı ilâhiyeyi gizlemeğe gücü yetişmezdi. Öyle ki, öldürücü zehir olan şeyden bile çekinemezdi.

Ebû Cehil'in ise, basiret gözü bağlanınca artık hiçbir şeyi görmez olmuştu. Vakıa ki görebildi, yükek arzulardan kendisini kurtaramadı. Bunların vereceği zararları bilmiyordu. Resûl âleyhisselâm ile Ebû Cehil, ikisi de, yollarında yürümek zorunda kaldılar.

Hak Teâlâ dilediği üzere, sebep olmadan birisinin şekâvetine hükmeyledi ve onu esfel-i sâfiline sürdü. Rasûlullah'ın saadetine hükmeyledi. Ve onu A'lâ-yı illiyyin'e kahredici kuvvetin zincirleri ile çekti, çıkardı.

Bir kişi dilediği gibi iş yaparsa hiç kimseden korku çekmemeli. Ancak ondan korku duyulmalı. Bundan ötürüdür ki, Hak Teâlâ, Dâvûd aleyhisselâm'a şöyle buyurdu: Benden, kızgın arslandan korluğun gibi kork! Seni öldürmesi senin caniliğinden ötürü değildir, belki onun arslanlık saltanatının böyle hükmetmesindendir. Eğer öldürmekten el çekse, şefkatinden ve cana yakınlığından değil, belki kendisinin katında senin değerin olmadığından ötürüdür.

Allahu Teâlâ'yı bu sıfatlarla bilen kısmın korkudan uzak kalmasının imkânı yoktur.

Ömrün Kötü Sonuçlanması Korkusu

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, korkanların çoğu. sonlarının ne olacağından korkmuşlardır. Şundan ötürüdür ki, Ademoğlu'nun gönlü daima değişir. Bir şekilden bir şekle kalbolur. Ölüm vakti yüce bir vakittir. Gönlün, ölüm vaktinde ne karar tutacağı bilinemez. Arif kişilerden birisi şöyle demiştir: Eğer bir kimsenin elli yıl tevhîd üzere olduğunu bilsem benden bir saat uzaklaşıp bir duvarın ardına varsa onu tevhidine şehâdeîte bulunamam. Çünkü gönlün hâli değişmek yolundadır. Nasıl bir halde geri döneceğini bilemem.

Yine yüce kişilerden birisi de şöyle demiştir: Eğer bana: "Evin kapısında şehâdet yolunda ölmeğe mi razı olursun, yoksa, biz göz odanın kapısında İslâm

olarak ölmeğe mi razı olursun?" deseler, ben: Bir göz odanın kapısında müslüman olarak ölmeğe râzı olurum! derim Çünkü evin kapısına varıncaya kadar İslâm kalır mıyım ya da kalmaz mıyım, bilemem.

Ebû Derdâ yemin edip şöyle derdi: Hiçbir kişi yoktur ki, ölüm vaktinde imânının geriye alınmasından emin olabilsin. Belki de onu geri alırlar!

Ebû Yezîd-i Bestâmî de şöyle demiştir: Otuz yedi aydır, her ne zaman mescide gitsem belimle bir zünnarın sallandığını görmekteyim. Tâ mescid kapısına girinceye dek korkarım. Sanırım ki beni kiliseye götüreceklerdir. Her gün beş vakit ibâdette bu hale düşerim.

İsa aleyhisselâm, Havvariyyuna: Siz, her ne kadar günahtan korkarsanız, biz peygamberler küfürden korkarız! dedi. Yine Peygamberlerden birisi nice yıllar aç kaldı, susuz kaldı, giyinişiz kaldı, çok mihnete uğradı. Bir gün Hak Teâlâ'ya yalvardı. Ona bir vahiy indi. Şöyle buyuruldu: Senin gönlünü küfürden sakladık. Bu dereceyle kanaat etmez de dünyayı mı istersin? O Peygamber: Yâ Rabbi, tevbe kıldım, kanaat ettim! diyerek utancından başına toprak saçtı. Sonun hayırlı olmamasının alâmetlerinden birisi de Nifâk'tır. Bundan ötürüdür ki, Ashâb-ı Kiram nifâktan çok çekinir, kaçınırlardı.

Hasan-ı Basri Hazretleri der ki: Eğer kendimde nifak olmadığım bilseydim, bu hali yeryüzünde olan şeylerin hepsinden daha sevgili olarak görürdüm.

Hasan-ı Basrî Hazretleri yine şöyle dedi: Zâhirin

bâtına, kalbin dile muhalif olması, ona uygun düşmemesi Nifâktandır.

Sonun Kötü Olmasının Sebepleri

Ey aziz kişi! Sen bil ki, hayatımızın sonunun hayırlı olmamasının manâsı -ki bütün insanlar bundan çekinip kaçınır- imanın geri alınmasıdır. Ölüm ânında imânın kayboluşunun da sebepleri vardır. Bunun ilmi gizlidir. Lâkin bu kitapta açıklanabilen şudur ki, imânın zail olması iki sebeptendir:

1- Biri, bir kişi bâtıl bir bid'âte inanır. Ömrünü o inanç yolunda geçirir. Onun hata olduğunu sanmaz. Fakat ölüm dakikasında bütün işler ona açılır. Hattâ, kendisinin bu inançtaki hatası da ona gösterilir. Bundan ötürü başka hususlarda olan inanç ve itikatlarında da şüpheye düşer. Bu tehlike bid'ât ehline vâki olur. Onlar o kimselerdir ki, imân yolunu kelâma ve delîla ısmarlamışlardır. O kişi varâ ehli, takva ehli olsa da bu böyledir. Ama saf, içi temiz olan kişiler, yâni Müslümanlığı Kur'ân'm ve hadîsin zâhiriyle tutmuş olanlar, bu tehlikeden emin görünürler. İşte bundan ötürüdür ki, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: İhtiyar kadınların itikadı gibi itikadınız olsun. Cennet ehlinin çoğu gönlü saf olanlardır.

Bu sebepten dolayıdır ki, din büyükleri kelâm ilminden ve eşyanın hakikatlerinden bahsedilmesini yasaklamışlardır. Çünkü onlar, bu bahisler üzerinde konuşan bir kimsenin ona takat getirmeyip bid'ate düşeceğini bilirlerdi.

2- İmânın alınmasında bir sebep de şudur ki, kişinin imânı aslında zayıf olur. Kalbine dünya sevgisi üstün gelerek Hak Teâlâ'nın dostluğunu zayıflatır. Ölüm dakikasında bütün yüksek arzularını ondan geri alırlar. Dünyadan kahırla çıkarılacağını ve dilemediği yere götürüleceğini görür. Belki de bu muameleden ötürü kendisinde bu hal doğan kişide Allah sevgisi zayıflar ve Allah dostluğu da ortadan kalkar.

O zaman o, oğlunu sevip de muhabbeti kaybolan kişiye benzer. Oğul babasının makbul saydığı bir şeyini alsa o şey için oğlunu kendisine düşman sayar. Ve mevcut olan sevgisi de kalmaz. Bundan ötürüdür ki, şehadet derecesi büyük bir derecedir, denilmiştir. Çünkü şehadet deminde gönülden dünya sevgisi kalkmış, Hak Teâlâ'nm sevgisi ve dostluğu onu kapanmış ve gönlünü ölmeğe kararlı kılmıştır. Buna benzer halde iken ölüme erişmek büyük bir ganimettir ki, bu gibi haller tez geçer. Gönül o sıfatta devamlı kalmaz. Böylece kişide Hak Teâlâ'nın sevgisi galip olursa, dünyaya olan sevgisi kalmaz, bâtıl olur. Ortadan kalkar.

Bu son nişan da sonun güzel olmasının nişanıdır. Böylece bir kimse bu tehlikeden uzak olmak dilerse bid'âtten uzak olmak gerekir. Kur'ân'da ve haberlerde olan her şeye imân getirmek gerektir. Kur'ân ve hadîsten olan bir şeyi bilirse kabul eder, bilmezse doğrudur der. Cümlesine inanır. O kişiye gereken mücâhede Hak Teâlâ'nın sevgisini kendisine galip kılmaktır, içindeki dünya sevgisini zayıflatmak, zebunlaştırmaktır. Dünya muhabbeti de ancak şeriat sınırlarına riâyet etmekle olur. O zaman da dünya o

kişiye aşağılık halde görünür. Ve dünyada nefret duyar. Hak Teâlâ'nın sevgisi ise onun zikrini daima dilden düşürmemek şartiyle kuvvetlenir. Hak Teâlâ'nm dostlariyle sohbet eder. Dünyayı sevenlerle sohbet etmez. Eğer onda dünya dostluğu üstün gelirse iş tehlikeye girer. Nitekim Kur'ân'da, Allahu Teâlâ şöyle buyurur: *"Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, karılarınız, oymağınız ve mallarınız, durgunluğa uğramasından korktunuz, bir ticaret, hoşunuza giden oturma yerleri, size Allah ve Resûliinden ve O'nun yolunda cihattan daha sevgiliyse artık Allah'ın buyruğu size erişinceye kadar beklemeye hazır olun. Allahu Teâlâ fâsıklar topluluğunu doğru yola (hidâyete) erdirmez."* (Tevbe: 24)

Korkunun Ele Geçirilmesi

Ey sâlih kişi! Sen bil ki, din makamlarının ilki yakîn ve marifettir. Yine bilesin ki, marifetten doğan şey korkudur. Korkudansa: Zühd, Sabır, Tevbe, devamlı ihlâs, zikir ve fikri işletmek doğar.

Bundan da üns ve sevgi meydana gelir. Bütün makamların sonu budur. Rızâ ve tefviz (her işi Allahu Teâlâ'ya bırakmak) ve şevk yalnızca muhabbete tâbidir. Böylece Kimyâ-yı Saadet, yakîn ve marifetten sonra korkudur. Ondan sonra gelenlerden hiçbiri, korkusuz olmaz.

Korku üç şeyle ele girer:

1- İlim ve marifettir ki, bir kişi kendisini ve Hak Teâlâ'yı bilir, tanırsa, zarurî olarak korku duyar. Çünkü bir kimse arslan pençesine düşse, arslanm ne

olduğunu bilir. Hattâ arslanı bilmesi de korkunun kendisi olur.

Bir kişi Hak Teâlâ'nm kemâl, celâl ve kudret sıfatlariyle muttasıf olup halka muhtaçsızlığını ve kendinin çâresizliğiyle âczini bilse, Hak Teâlâ'nm tâ kıyamete kadar kimisine sebepsiz saadetle, kimisine cinayetsiz şekavetle hükmeylediğini bilse belki korkar.

Bunun için Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

– Âdem'le Musa, Rablerinin katında bir tartışma yaptılar. Âdem, Musa'ya üstün geldi. Musa, Adem'e dedi ki:

– Seni Cennete koydu. Ve şu kadar nimetler verdi. Ruhundan sana üfledi. Melekleri secde ettirdi. Seni Cennette oturttu. Bir hatan dolayısiyle bütün insanları yeryüzüne indirten hem bizi, hem kendini belâya uğratan sen değil misin? Âdem dedi ki:

– O günahı tâ ezelden benim üzerime yazmışlardı. Ya sen Allahu Teâlâ'nın risâleti ve kelâmı ile seçtiği, sonra her şeyi açıklayan levhaları verdiği ve kendine yaklaştırıp sırdaş kıldığı Musa değil misin? Musa: Evet! dedi. Âdem: Allahu Teâlâ'nın beni yaratmadan kaç yıl önce Tevrat'ı yazdığını biliyor musun? dedi. Musa: Tastamam kırk yıl önce yazdı! dedi. Âdem: Orada, "Âdem Rabbi'ne âsi oldu ve azdı!" yazısını buldun mu? dedi. Musa: Evet, buldum! diye cevap verince, Âdem: Sen, yapmadan ve yaratılmadan kırk yıl önce Allahu Teâlâ aleyhinde "yaptı" diye yazdıktan sonra yaptığım bir işten dolayı beni kınamağa mı

yelteniyorsun? dedi. Ayrıca da şöyle sordu: Yazılanın hükmüne karşı durabilir miydim?

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): Âdem böyle söylemekle Musa'ya üstün geldi! dedi, buyurdu.

Kendisinden korkunun meydana geldiği marifetin çeşitleri çoktur. Bir kişi ne kadar arif olursa o kadar çok korkak olur. Rivayet edilmiştir ki, Mıkâil ve Cebrail'in ikisi de ağlamakydı. Kendilerine bir vahiy geldi: "Niçin ağlıyorsun? Ben sizi her korkudan emin kılmıştım!" İkisi de: "Ey Rabbimiz, biz senin mekrinden emin değiliz!" diye cevap verdiler. Hak Teâlâ da: "Benim böyle olmamdan korkun!" diye buyurdu. Onların güven içinde olmamaları marifetlerinin kemâlindendi. Belki de Cenâb-ı Hakk'ın "güvenli olun!" demesi imtihan, olmasın dediler. Elbette bu sözün altında bir ilâhî sır vardır ki, biz onu anlamaktan âciziz. Bedir Gazası gününde önce İslâm askeri zayıf oldu. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) korktu: Yâ Rabbi, dedi, eğer bu Müslümanlar helâk olurlarsa yeryüzünde sana ibadet eden kimse kalmaz.

Ebubekir Sıddık dedi ki: Ey Allah'ın Resûlü! Hak Teâlâ'ya niçin böyle soru soruyorsun? Sana nusret ve zafer vaad eden O'dur. Hiç şüphe yok ki, vaadinden aykırı iş yapmaz.

Bu zamanda Ebû Bekir Sıddık'm makamı kerem vaadine güveniyor. Resûl Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in de makamı Hak Teâlâ'nın vaadettiği nusret ve zaferden vazgeçip vazgeçemeyaceği korkusuydu, Bu, Sıddık'ın makamından daha üstün, daha yüksekti. Çünkü, Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)

biliyordu ki, kimse Hak Teâlâ'nın işlerinin sırlarına ve memleket tedbirindeki takdirinin sonuna vakıf olamaz.

2- Allah korkusuna kavuşmanın ikinci yolu da şudur ki; kişi eğer marifetten âciz olursa korkak kimselerle sohbet etmeli, konuşmalıdır. Tâ ki, o kişilerin korkusu kendi benliğine sirayet eylesin. Gaflet ehlinden ırak olmalıdır. O zaman bu anlattıklarımızla korku meydana gelir. Taklîdî bile olsa korku doğmuş olur. Çocuğun yılandan kaçması ve ondan korkması, babasının yılandan kaçtığını görüp onu taklit etmesindendir. Çocuk yılanın sıfatlarından habersizdir, bu taklitten ileri gelen korku, marifetten ileri gelen korkudan daha zayıftır. Eğer o çocuk birkaç kez şerbetli denen bir kişinin yılan tuttuğunu görse onu taklit eder, korku duymaz, yılana elini uzatır.

Eğer bir kimse yılanın sıfatını bilirse bu taklitten güven duymaz. Taklitçi kişi, gafilinin sohbetinden sakınmalıdır.

3-Bir korku yolu da şudur ki; sohbet için marifet ehli olan kişiler bulunmazsa -ki bu zamanda onlar çok azdır- onların hallerini dinlemeli, kitaplarını okumalı. Bundan ötürü enbiyânın, evliyanın korkuları konusunda biz hallerini hikâye edelim. Tâ ki, bir kimsenin aklı ne kadar az olsa bile, peygamberlerin, ileri gelen velîlerin halkın çok akıllıları, arif ve müttakî kişiler olduğunu bilir. Madem ki, onlar böyle korkuyorlar, başkalarının daha çok korkması lâzım geldiğini anlar.

Rivayet edilmiştir ki, mel'ûn İblis lanete uğradığı zaman Cebrail ve Mikâil, durmadan ağlamışlardı. Hak Teâlâ onlara:

– Neye ağlıyorsunuz! diye buyurdu. Onlar da: Ey Rabbimiz! dediler. Senin fikrinin değişip değişmeyeceğinden emin değiliz. Hak Teâlâ Hazretleri de: Öyle gerektir! Benim ne yapacağıma güvenmemeli, buyurdu.

Mücahid de şunu bildirdi: Dâvud aleyhisselâm kırk gün ağladı. Başını secdeden kaldırmadı. Tâ ki gözünün yaşından yerde otlar çıktı. Göklerden bir nida geldi: Yâ Dâvûd! dedi. Niçin ağlıyorsun? Eğer açsan, ya da çıplaksan sana ekmek, su ve giysi gönderelim.

Dâvûd aleyhisselâm o derece inlemişti ki, onun nefesinin ateşi ağaçlan yaktı. Hak Teâlâ da onun tevbesini kabul buyurdu. Dâvûd aleyhisselâm da: Yâ Rabbi, dedi. Benim günahlarımı elimin ayasına yaz da onları unutmayayım! Hak Teâlâ da onun dileğini yerine getirdi. Dâvûd aleyhisselâm elini yemeğe, içmeğe sürmez olmuştu. Fakat günahlarını görür, ağlardı. Kimi zaman olur ki, ona bardakla su verirlerdi. Ve bardak dolu olmazdı. Onun göz- yaşlariyle dolardı.

Rivayet edildiğine göre, Dâvûd aleyhisselâm o kadar ağladı ki, dayanma gücü kalmadı. Ve: Yâ Rabbi! dedi. Ağlamama rahmet etmez misin?

Bu niyaza şöyle bir vahiy geldi: Ağlamanı anlatıp duruyorsun, ama günahını unuttun mu?

Dâvûd aleyhisselâm da: Ey Rabbim! Unutur muyum? dedi. Günah işlemeden önce Zebur okusam

akan sular, esen yeller dururdu, başımda kuşlar toplanırdı. Çöllerin vahşi hayvanları benim mihrabıma gelirlerdi. Şimdi ise, onlar yok oldu. Ey Rabbim! Bu ne büyük yalnızlık, ne yaman bir korkudur?

O zaman Allahu Teâlâ: Ey Dâvûd! diye buyurdu. O tâat halinin ünsiyeti idi. Bu ise günah korkusunun yalnızlığıdır.

Ey Dâvûd! Âdem benim kulumdu. Onu kendi lûtfumla yarattım. Ona kendi ruhumu üfledim. Meleklerime ona secde etmelerini büyürdüm. Ona keramet kaftanını giydirdim. Başına yakınlık tacını koydum. Yalnızlığından şikâyet etti. Havva'yı yalattım. İkisini de Cennete koydum. Bir günah işledi, onu katımdan sürdüm.

Ey Dâvûd! Bu sözü Hak kulağı ile dinle. Sen bizim tâatimizde, ibâdetimizdeydin. Biz de senin bu tâatine uyarak dilediklerini verirdik. Günah işledin, mühlet verdik. Bütün bunlara rağmen eğer bize dönersen yine de kabul ederiz.

Yahya bin Zekeriyya aleyhisselâm, Beyt-i Mukaddes'te ibâdette bulunurdu. Küçük bir çocuktu. Onu. arkadaşı olan diğer çocuklar oyun oynamağa çağırırlardı. O ise: Ben oyun oynamak için yaratılmadım! derdi.

Vaktâ ki, yaşı on beşine vardı, halktan uzaklaştı. Uzlete çekilmek için sahraya çıktı. Bir gün anacığı onun ardından sahraya geldi. Onu ayaklarını suya soktuğu halde, susuzluktan ölecek bir halde buldu. Şöyle niyaz ediyordu: Yâ Rabbi! izzetin hakkı için su

içmiyorum. Bütün dileğim senin katında yerimin neresi olduğunu bilmektir.

Ve Yahya aleyhisselâm o kadar ağlamıştı ki, yüzünde et kalmamış, erimişti. Dişleri dışardan görünüyordu. Yüzünü de iki parça keçeyle örtmüştü. Halkın kendisini görmemelerini dilemişti.

Peygamber hikâyelerinde bu gibi haller çoktur.

Hakikatler Kitabı

İmam Gazâlî

Dünya ve ahirette, belki de bütün hallerin en yücesi, insanın kendi benliğini tamamen Allahu Teâlâ'nm zikrine vermesidir. Ta ki, Allahu Teâlâ'dan başka her şeyden habersiz kalmalı. Onda, Allahu Teâlâ'dan gayri hiçbir şey mevcut olmamalıdır. Bu dereceye ermek de uzletle meydana gelir. Başka bir şeyle hâsıl olmaz. Çünkü Allahu Teâlâ'dan başka her şey, kişiyi Hak Teâlâ'dan alıkor. Allah'ı düşünmekten uzaklaştırır. Ancak halk arasında bulunup da Hak ile olup insanları yokmuş sayan kişiler onlardan ayrıdır. Bunlar da peygamberlerdir. Buna örnek, Resûl-i Ekrem'dir ki, peygamberliğinin ilk günlerinde uzlet köşesini seçmiş ve Hirâ Dağı'ndaki mağaraya çekilmiştir. Halktan da ilgisini kesmiştir. Bu hal peygamberlik nuru kuvvet buluncaya kadar sürmüştü. En son o dereceye erişmişti ki, vücudu halkla, fakat kalbi Hak ile oldu.

www.gelenek.com.tr

ISBN 978-605-4810-79-6

9 786054 810796